VERHANDELINGEN

VAN HET KONINKLIJK INSTITUUT VOOR TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

DEEL XVIII

EEN 16de EEUWSE MALEISE VERTALING VAN DE BURDA VAN AL-BŪṢĪRĪ

(ARABISCH LOFDICHT OP MOHAMMAD)

uitgegeven en vertaald door

G. W. J. DREWES

'S-GRAVENHAGE · MARTINUS NIJHOFF · 1955

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
2376 0025

VERHANDELINGEN

VAN HET KONINKLIJK INSTITUUT VOOR
TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

DEEL XVIII

EEN 16de EEUWSE MALEISE VERTALING VAN DE BURDA VAN AL-BŪṢĪRĪ

(ARABISCH LOFDICHT OP MOHAMMAD)

uitgegeven en vertaald door

G. W. J. DREWES

'S-GRAVENHAGE · MARTINUS NIJHOFF · 1955

INHOUD

	Blz.
Voorbericht	5
I INLEIDING	
1. De geschiedenis van het handschrift	8
2. De ouderdom van de Hikajat Muhammad Hanafiah; de vraag naar de herkomst van de oudste in het Maleis geschreven Moslimse litteratuur	12
3. Het belang van de Maleise Burda-vertaling; de kasida in Indonesië	17
4. Enige opmerkingen over bouw en ontwikkeling van de kasida	22
5. De Burda van Ka^cb b. Zuhair en de daarmee verbonden legende	25
6. De populariteit van Busiri's Burda	27
7. Wahhabietische kritiek op de Burda	31
II OVERZICHT VAN DE INHOUD VAN HET GEDICHT	35
III HET HANDSCHRIFT, DE SPELLING EN DE MORPHOLOGIE	38
IV ARABISCHE WOORDEN IN DE MALEISE TEKST	42
V DE MALEISE TEKST VAN DE BURDA	44
VI DE VERTALING VAN DE MALEISE TEKST	45
VII LIJST VAN DE BELANGRIJKSTE WOORDEN	74
VIII LIJST DER ARABISCHE WOORDEN IN DE MALEISE VERTALING VAN DE BURDA	92
IX AANHANGSEL. Fragment van een Maleise vertaling van al-Ushi's Bad' al-Amali	94
Tekst	97
Vertaling	99

VOORBERICHT

Door tussenkomst van dr A. Kessen, directeur van de Leidse universiteitsbibliotheek, ontving ik van de bibliotheek te Cambridge een stel photostaten van de bladzijden van een aldaar berustend handschrift, waarin de hier thans uitgegeven Maleise vertaling van de Burda van al-Būṣīrī is vervat. De vergunning tot uitgave van deze tekst werd mij bereidwillig verleend. Daarvoor betuig ik de bibliotheek van Cambridge gaarne mijn dank.

Voor de Arabist zal deze Maleise weergave van een zo overbekend gedicht als de Burda weinig of geen nieuws bevatten. Het is reeds in zovele talen vertaald en er bestaat zulk een overvloed van commentaar op dit geschrift, dat deze éne vertaling er niet veel toe doet. Ook aan tekstuitgaven ontbreekt het niet. De *editio princeps*, te Leiden gedrukt, dateert reeds van 1761.

In de dissertatie van J. Nat over de studie van de Oosterse talen in Nederland in de 18de en de 19de eeuw (Amsterdam, 1929), zal men noch deze oude uitgave noch de naam van de uitgever vermeld vinden. Doch men zal het een *civis academiae lugduno-batavae* wel niet euvel duiden, wanneer hij in herinnering brengt, dat deze eerste tekstuitgave van de Burda niet alleen is geschied naar een Leids handschrift, doch dat zij ook tot stand is gebracht door een leerling van de Leidse Arabist J. J. Schultens, de Hongaar Joannes Uri [1]). Een Latijnse vertaling is aan de tekst toegevoegd.

In 1824 volgde een nieuwe uitgave van de Burda, thans met een Duitse vertaling en een voor die tijd zeer verdienstelijke commentaar, beide van de hand van V. von Rosenzweig, gezantschapsattaché aan

---

[1]) Uri ging in 1766, ongetwijfeld op aanbeveling van Schultens, naar Oxford als conservator en beschrijver van de Oosterse hss. in de Bodleian Library. Van deze taak heeft hij zich niet gelukkig gekweten; zijn catalogus vertoont vele gebreken en verscheen uiterst traag, zodat bij zijn dood in 1796 slechts één deel ervan was uitgekomen (in 1787; vol. II, van geringer omvang, werd in 1821 door Nicoll uitgegeven). Doch al deed Uri daarmee zijn beschermer weinig eer inleggen, het is typerend voor de faam van Schultens als orientalist, dat op verzoek van Oxford de Engelse gezant in Den Haag in Nederland naar een candidaat voor het conservatorsambt moest uitzien. (Zie Margoliouth in *Dict. of National Biography* s.v. Uri).

de Oostenrijkse legatie te Konstantinopel. In 1860 verscheen een uitgaaf met interlineaire Perzische en Turkse metrische vertaling en een overzetting in het Duits, bewerkt door C. A. Ralfs. In 1894 gaf René Basset een Franse vertaling in het licht, die vooral van belang is door het overvloedige godsdiensthistorische vergelijkingsmateriaal, dat Basset daarin heeft bijeengebracht. Niemand minder dan I. Goldziher vond in het door Basset gebodene aanleiding er een uitvoerige en zeer waarderende bespreking aan te wijden [2]). Van Ronkel heeft destijds reeds opgemerkt [3]), dat de Arabische tekst, waarnaar onze Maleise vertaling is vervaardigd, minder overeenkomt met de door Uri en Von Rosenzweig uitgegeven redacties dan met de uitgave van Ralfs. Onze tekst bevat slechts één distichon meer dan deze, en wel no. 54.

Om een tekstcritische studie van de Arabische tekst van de Burda is het ons echter niet begonnen. Het belang van de Maleise vertaling ligt op een ander terrein, en alleen reeds het feit dat elke vermeerdering van het aantal uitgaven van oude Maleise teksten welkom is, zou de uitgaaf ervan rechtvaardigen.

Misschien zal de omstandigheid, dat het hier geen oorspronkelijke tekst, maar een interlineaire vertaling betreft, in het oog van sommigen afbreuk doen aan de waarde ervan als taalkundig document uit de zestiende eeuw.

Onder erkenning van het eigenaardig karakter dat vertalingen van dit genre kenmerkt — de onderhavige biedt daarvan de meest overtuigende voorbeelden —, moet daarnaast toch worden opgemerkt, dat juist in deze eigenaardigheid het belang van deze tekst is gelegen.

De komst van de Islam in de Indische Archipel is, cultuurhistorisch bezien, een feit van de eerste orde geweest, een gebeurtenis met zeer verstrekkende gevolgen. De daardoor veroorzaakte, in het begin van de veertiende eeuw aangevangen doordringing van het Maleis met Moslimse bestanddelen onttrekt zich echter, tengevolge van het nagenoeg ontbreken van documenten, enige eeuwen lang aan elk onderzoek.

Voor zover onze kennis van de oudste Maleise litteratuur thans reikt, ziet het ernaar uit alsof de Alexanderroman als de oudste naar een Arabisch origineel vervaardigde vertaling (of bewerking?) moet worden aangemerkt. Er is reden om aan te nemen, dat hij reeds voorhanden moet zijn geweest in het Malakka van vóór de verovering door de Portugezen in 1511. Wij weten, dat aan de Maleise redactie van deze

---

[2]) *Revue de l'Histoire des Religions*, XVIIe année (1895), bl. 304-311.

[3]) *Bijdragen Kon. Inst. voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië*, 6e Volgreeks dl. II (1896), bl. 10.

roman een bepaalde Arabische versie, nl. die van al-Ṣūrī, ten grondslag moet liggen, maar een taalkundige vergelijking van deze zeer uitvoerige Maleise tekst — die nog pas gedeeltelijk is uitgegeven — met het Arabische origineel heeft nog niet plaats gevonden.

Voor de vertaling van de Burda is de *terminus ad quem* omstreeks het jaar 1600. Het gedicht is niet zeer omvangrijk en men weet nauwkeurig, wat er vertaald is, zodat men kan nagaan, hoe dit is geschied. Voor een historische behandeling van de invloed van het Arabisch op het Maleis is derhalve met de uitgave van deze vertaling een bruikbaar uitgangspunt geschapen.

I INLEIDING

1. De geschiedenis van het handschrift.

De hier uitgegeven tekst is een oude Maleise vertaling van het welbekende Arabische lofdicht op de profeet Mohammad, dat bekend staat als de *Kaṣīdatu'l-Burda*. Dit „Gedicht van de Mantel" dateert uit de dertiende eeuw van onze jaartelling. De dichter ervan is al-Būṣīrī, die, naar zijn naam aanduidt, te Abūṣīr, d.i. Būṣīr al-Malak in de Egyptische provincie Bani Suef is geboren (1213), en omstreeks 1296 te Alexandrië is gestorven. Zijn graf zou zich bevinden in de onmiddellijke nabijheid van het graf van de Imām al-Shāfiʿī te Fusṭāṭ[4]).

De naam van de Maleise vertaler wordt niet genoemd en, voor zover mij bekend, is deze Maleise versie slechts overgeleverd in één enkel handschrift, dat zich in de universiteitsbibliotheek te Cambridge bevindt. De gedeeltelijke interlineaire Maleise vertaling, die te vinden zou zijn in het onder no 211 beschreven handschrift B.G. 303 Maleis in de Supplement Catalogus der Arabische handschriften in het Museum van het Bataviaas Genootschap, is bij nader onderzoek van het hs., naar dr Voorhoeve mij mededeelt, gebleken een fragment te zijn van een Atjèhse vertaling van de Burda[5]). Ook de hier uitgegeven tekst staat als interlineaire vertaling bij een exemplaar van de Arabische tekst van het gedicht; hij is een bewijs van de ijver, waarmee Moslimse werken van de meest uiteenlopende aard in Indonesië zijn bestudeerd.

Daar de geschiedenis van het handschrift dat zich te Cambridge bevindt, bekend is, is het mogelijk geweest, te bepalen, waar en wan-

---

[4]) De eigenlijke naam van het gedicht is *al-Kawākib al-durriyya fī madḥ khair al-bariyya*, „De flonkerende sterren tot lof van de beste der schepselen". De dichter heet voluit: Sharaf al-Dīn Abū ʿAbdallāh Muḥammed b. Saʿīd al-Dulāsī al-Būṣīrī (A. H. 608-694); zie Brockelmann, *Geschichte der Arabischen Litteratur* I : 467.

[5]) Dit hs. is derhalve van noordsumatraanse herkomst. Het bevat verder,behalve de *Manẓūma al-baiḳūniyya* (al-Baiḳūnī's gedicht over de technische termen van de wetenschap der traditie, Brockelmann, *o.c.* II : 307, S. II : 419) en enkele andere arabische stukken, ook nog het begin van de Maleise verhandeling van ʿAbdurrauf van Singkel over de *niat sembahjang* (zie Voorhoeve, *Bajan Tadjalli*, T.B.G. dl. LXXXV (1952), bl. 112). Van Ronkels opgaven terzake behoeven dus herziening.

neer (op zijn laatst) deze vertaling moet zijn vervaardigd. Een enkel woord dus over de herkomst van dit handschrift, dat ook nog andere teksten van Indonesische origine bevat.

Het heeft deel uitgemaakt van een kleine verzameling oude Maleise manuscripten, die via de Nederlanden haar weg naar Cambridge heeft gevonden. Deze oude Maleise mss. behoren namelijk tot de veel grotere collectie Oosterse handschriften, die eens in het bezit is geweest van de Leidse oriëntalist Thomas Erpenius.

Toen deze in 1624 was overleden, was er eerst sprake van, dat zijn handschriften en zijn oosterse drukpers door de Leidse universiteit zouden worden aangekocht. Doch de onderhandelingen daarover leidden tot generlei resultaat, zodat de waardevolle verzameling ten slotte te Antwerpen onder de hamer kwam. Zij werd aangekocht door George Villiers, hertog van Buckingham, en diens weduwe schonk in 1632 de handschriften, die haar echtgenoot voor de universiteit van Cambridge had bestemd, aan deze instelling [6]). Daar bleven de Indonesische mss. van de collectie vrijwel onopgemerkt liggen, totdat in 1894 E. G. Browne de toenmalige Leidse Arabist M. J. de Goeje op haar aanwezigheid opmerkzaam maakte. Zij werden daarop, met uitzondering van een Javaans handschrift, beschreven door De Goeje's leerling Ph. S. van Ronkel [7]).

Bij het door Van Ronkel ingestelde onderzoek kwam aan het licht, dat tenminste drie van deze vier Erpenius-handschriften, blijkens een daarin voorkomende vermelding, hadden toebehoord aan Pieter Willemsz. Floris van Elbingh (of Elbinck), een koopman die, naar Van Ronkel opgeeft, in 1604 in Atjèh heeft vertoefd en daar waarschijnlijk handschriften voor Erpenius heeft verzameld. Behalve de blijken van 's mans eigen taalkundige belangstelling — een korte Nederlands-Maleise woordenlijst en een Telugu alfabet — bevatten deze handschriften verder bijna uitsluitend Moslimse stof: de geschiedenis van Jozef, verteld conform Sura 12 van de Koran en de Moslimse legende; de dood van Hasan en Hoesein, de kleinzoons van de Profeet, blijkbaar een fragment van de Hikajat Muhammad Hanafiah; een kosmogonie; een commentaar op Sūra 18 van de Koran (S. al-Kahf), met de geschiedenis van de zeven slapers; een vertelling van een koning met vijf

[6]) E. G. Browne, *A Catalogue of the Persian mss. in the Library of the University of Cambridge* (1896), Introduction p. XII; dezelfde, in J.R.A.S. 1894, blz. 417 sqq.; M. Th. Houtsma, *Uit de Oosterse Correspondentie van Th. Erpenius, Jac. Golius en Lev. Warner*, bl. 11, 12 in: *Verh. Kon. Ak. van Wet., Afd. Letterkunde*, dl. 17 (1888).

[7]) *B.K.I.*, 6e Volgreeks deel II (1896), bl. 1-53.

weziers, en een vorstenspiegel. Daarvan zijn het fragment van de Hik. Muh. Hanafiah en de vorstenspiegel uit het Perzisch vertaald. Voorts bevatten de hss. twee Arabische teksten met interlineaire Maleise vertaling, nl. de hier uitgegeven Burda en een fragment van de Amālī van al-Ūshī [8]), alsmede, ten slotte, de Arabische tekst van Sūra 58 (al-Mudjādila) en van een aantal gebeden, met Javaanse gebruiksaanwijzing.

In een tweede artikel heeft Van Ronkel vervolgens het te Cambridge aangetroffen fragment van de Hik. Muh. Hanafiah vergeleken met het Leidse hs. 1717, dat hetzelfde verhaal bevat, in een jongere versie. Ter kenschetsing van de taal der overige hss. had hij reeds korte fragmenten daaruit aan zijn beschrijving toegevoegd (l.c. blz. 45—52), terwijl hij in een tamelijk uitvoerige woordenlijst (l.c. blz. 25—44) al datgene had bijeengebracht dat, naar hij meende, in de toenmalige Maleise woordenboeken ontbrak of anderszins der vermelding waard leek.

Zo vindt men van de Burda de Maleise vertaling van de eerste vijf versregels en blijkt de auteur op een veertigtal plaatsen in zijn woordenlijst naar dit gedicht te verwijzen. Het opgenomen fragment van de Burda is echter wel wat kort om zich een indruk van de overzetting in het Maleis te kunnen vormen; het wordt bovendien ontsierd door een aantal drukfouten en verkeerde lezingen. Van de laatste geeft ook de woordenlijst bij herhaling blijk. Dientengevolge lijkt de taal van deze hss. vreemder dan zij in werkelijkheid is. Voorts hebben ook de lexicografie en de studie der Maleise dialecten in de zestig jaar die sindsdien zijn verstreken, niet stilgestaan. Allerlei afwijkingen van het klassieke Maleis, die Van Ronkel heeft opgemerkt, kan men thans geredelijk verklaren. Van Ronkels conclusie, dat „the language of these manuscripts presents another, i n t h i s c a s e o l d e r (spat. van mij), period than that of the common Malay" is dan ook niet meer te aanvaarden, hoezeer ook de ouderdom van deze hss. zulks haast a priori reeds zou doen geloven.

Van Ronkels oordeel over de kwaliteit der vertaling is ongunstig. Hij merkte dienaangaande op: „The translation is very confused, the Arabic words having been translated, one after another without regard to the meaning of the verse. Sometimes the version is in some measure paraphrastic, but in really difficult passages we never find a sufficient explanation; often, too, the Arabic words — where perhaps the finding of the Malay equivalent was too difficult for the translator — passed in their original form, but with Malay suffixes, into the Malay version.

---

[8]) Zie bl. 21 en het aanhangsel, bl. 94.

Moreover the writing of the Malay characters is indistinct, and the spelling careless and irregular" (l.c. blz. 10) [9]).

Elders heb ik reeds gelegenheid gehad, te zeggen, dat ik dit ongunstig oordeel niet kan onderschrijven [10]) en verondersteld, dat het milder zou zijn uitgevallen, wanneer Van Ronkel deze hss. zou hebben beschreven na een grondiger kennismaking met het taaleigen van Maleise geschriften die uit het Arabisch zijn vertaald, zoals hij dat enige jaren later heeft geschetst in zijn studie „Over invloed der Arabische syntaxis op de Maleische" [11]).

Want al heeft de vertaler niet alles even goed begrepen, over het algemeen is hij toch tamelijk nauwkeurig te werk gegaan, naar bij raadpleging van de aan deze tekstuitgave toegevoegde woordenlijst zal blijken. En er zit systeem in zijn manier van vertalen; al zijn er hier en daar verschillen met latere vertaalusanties, men kan toch duidelijk bemerken, dat de techniek van het vertalen uit het Arabisch al ver was gevorderd, en dat deze taal reeds talrijke sporen in het Maleis had achtergelaten.

Dat ligt ook voor de hand. Winstedt heeft ongetwijfeld gelijk, wanneer hij zegt: „Clearly there was a boom in Muslim romance after Northern Sumatra had become Muslim in the latter half of the thirteenth century. Muslim works must have been written first at Pasai, then at Malacca, then at Acheh until the middle of the 17th century" [12]). Atjèh immers had zich, nadat Malakka in 1511 door de Portugezen was veroverd, onder het bewind van Sultan Alauddin Riajat Sjah (Marhum al-Kahhar, gest. in 1568) tot het belangrijkste Moslimse centrum in deze streken ontwikkeld. Het sloot buitenlandse allianties tot bestrijding van de Portugezen en zond zelfs gezanten naar Turkije, uit welk land het geschutgieters ontving. Zulk een krachtige Moslimse staat bleef natuurlijk niet onopgemerkt in de wereld dier dagen, en dit had tot gevolg, dat allerlei geleerde en halfgeleerde gelukzoekers zich genoopt voelden derwaarts te reizen. De uit de eerste helft van de 17de eeuw daterende, in Atjèh geschreven *Bustanu's-salatin* vermeldt de namen van onderscheidene geleerden van Arabischen of half-Ara-

---

[9]) E. G. Browne, *A Handlist of the Muh. mss. ... preserved in the Library of the University of Cambridge* (1900), bl. 20 sub Ll. 6. 25 spreekt wel op grond van dit oordeel van Maleise *glossen* op de tekst van de Burda.

[10]) *Bingkisan Budi* (feestbundel Van Ronkel), Leiden, 1950, blz. 105.

[11]) *Tijdschrift voor Ind. Taal-, Land- en Volkenkunde* uitgeg. door het Batav. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, deel XLI (1899) bl. 498-528.

[12]) *Journal of the Malayan Branch, Royal Asiatic Society,* vol. XVI Part III (Dec. 1938), bl. 34.

bischen bloede, die in de 16de eeuw naar Atjèh kwamen: Muḥ. Azharī uit Egypte, die tot zijn dood toe in Atjèh bleef lesgeven; Abu'l-Khair b. Shaikh Ibn Ḥadjar, auteur van een geschrift over de *aᶜyān thābita*; Muḥ. Yamanī, kundig in de dogmatiek; Muḥ. Djailānī b. Ḥasan b. Muḥ. Ḥamīd uit Ranir, leraar in de logica, de rhetorica en de plichtenleer, doch niet onderlegd in de mystiek, waarin hij zich, vanwege de belangstelling daarvoor in Atjèh, alsnog te Mekka ging bekwamen.

In het bijzonder van Sultan Alauddin Perak (gest. ± 1586) vermeldt de *Bustan*, dat hij de geleerden zeer genegen was. Deze vorst stond op de vervulling van de godsdienstplichten, hield de wet in eer en gelastte de Atjèhse hoofden zich op Arabische wijze te kleden, met *djubba* en tulband, en een baard te dragen.

Deze gegevens, hoe weinig talrijk ook, geven toch enige indruk van het Atjèhse milieu kort voor de komst der Hollandse kooplieden in de eerste jaren van de 17de eeuw. De handschriften, die Pieter Willemsz. naar het vaderland meenam, waren afschriften van verhalende en didactische geschriften, die in dit milieu in omloop waren.

2. De ouderdom van de Hikajat Muhammad Hanafiah; de vraag naar de herkomst van de oudste in het Maleis geschreven Moslimse litteratuur.

Hoe lang zij dat al waren, kunnen wij intussen slechts van één enkel daarvan nagaan, nl. van de op een Perzisch origineel teruggaande Hik. Muh. Hanafiah. Tenminste, wanneer wij met Winstedt aannemen, dat de kern van de *Sedjarah Melaju* vertegenwoordigd is in de zgn. Blagden-recensie van deze tekst, en dat deze kern moet zijn geschreven door iemand, die in het oude Malakka van vóór de Portugese verovering goed thuis is geweest. In het 23[e] hoofdstuk reeds van deze Sedjarah Melaju staat nl. te lezen, dat de Malakkanen in de nacht voor de aanval der Portugezen zich de tijd wilden korten en hun strijdlust wilden aanwakkeren met de lectuur van de *Hik. Muh. Hanafiah*, doch aanvankelijk niet dit verhaal, maar de *Amir Hamzah* ter lezing kregen.

Voordat Winstedt zijn visie op de zgn. Blagden-recensie wereldkundig had gemaakt, heeft men wel gemeend [13]), dat deze mededeling — ook in de omgewerkte Sedjarah Melaju-tekst te vinden — een anachronisme zou zijn, waarbij de vroeg-zeventiende-eeuwse bewerker van het kernverhaal de boeken uit zijn eigen tijd een eeuw ouder zou

[13]) Winstedt, *The Malay Annals or Sejarah Melayu*, in J.M.B.R.A.S. vol. XVI pt. III (Dec. 1938); Hooykaas, *Over Maleische Literatuur* (Leiden 1937) bl. 147; zo ook nog in de 2de druk (Leiden, 1947), bl. 152.

hebben doen zijn, of ook, dat men hier met een latere invoeging te doen kon hebben. Doch is er, zelfs wanneer men niet meegaat met Winstedts waardering van de Blagden-recensie, reden om zo hypercritisch te zijn, wanneer men ziet, dat de hikajat in kwestie in de 16de eeuw in Atjèh blijkbaar tot de gangbare lectuur behoorde? Ik meen van niet; in aanmerking nemende, dat Atjèh de erfgenaam is van Malakka, acht ik het zeer wel mogelijk, dat deze hikajat, gelijk Winstedt zegt, „may have been done into Malay by the fifteenth century" (l.c. p. 34).

De in de gehele Moslimse wereld zo verbreide en geliefde *Burda* ontmoeten wij hier in Atjèh voor het eerst in Indonesië. Men kan gissen, dat het gedicht pas in de 16de eeuw in de Archipel bekend is geworden, doch zekerheid dienaangaande heeft men niet, terwijl evenmin valt uit te maken, of het rechtstreeks uit de Arabische wereld dan wel via Indië Indonesië heeft bereikt. Wel zijn er misschien uit de bijzonderheden die de taal van de Maleise overzetting vertoont, enkele aanwijzingen te putten inzake de vertaler.

Er staat in de vertaling slechts één Perzisch woord dat opvalt: *hamsaja*, P. *hamsayāh*, buurman. Dit woord komt tweemaal voor, in vs. 1, waar het de weergave is van Arab. *djīrān*, en in vs. 149, waar het dient ter vertaling van Arab. *djār*. Minder opvallend is het gebruik van het Perzische woord *bahār*, lente in vs. 7, waar gesproken wordt van *bunga bahar*, *bahar*-bloem, of wellicht: lentebloem; hier heeft de Arabische tekst nl. ook *bahār*, welk Perzisch woord in het Arabisch is overgenomen als de naam van een plant. Het gebruik echter van het woord *hamsayāh*, dat noch in het Maleis noch in het Atjèhs is ingeburgerd, noch ook te eniger tijd gebruikelijk schijnt te zijn geweest [14]), zou wellicht kunnen wijzen in de richting van een uit Indië herkomstige vertaler, of althans naar iemand die onder Indische invloed stond. Dit wettigt echter nog niet de veronderstelling, dat het gedicht nu ook door Indische Moslims in Atjèh zou zijn geïmporteerd, ook al is deze mogelijkheid evenmin uitgesloten [15]).

Wij raken hiermee aan de oude strijdvraag over de herkomst van de Moslimse litteratuur welke in deze vroege periode in het Maleis wordt aangetroffen; bij latere geschriften, zowel van verhalende als

---

14) Ik ben het althans in geen enkele Mal. tekst ooit tegengekomen. Er zijn, naar bekend, eveneens Perz. woorden in het Maleis, die thans in onbruik zijn geraakt, maar vroeger niet ongewoon waren, als b.v. *muza* (P. *mūzeh*), schoen (zie Voorhoeve, *Twee Maleise geschriften van Nūruddīn ar-Rānīrī* (Leiden, 1955), tekst bl. 49 regel 11, inl. bl. 29).

15) Over taalkundige eigenaardigheden, die wellicht in een der Maleise dialecten haar verklaring vinden, zie bl. 40, 41.

van godsdienstig-didactische aard, is het soms eenvoudiger, de herkomst vast te stellen.

In de vorige eeuw was men aanvankelijk geneigd, alles over één kam te scheren en aan alle Maleise verhalen en verdere geschriften van Moslims karakter met een Arabische naam of enigerlei ander Arabisch bestanddeel een Arabische oorsprong toe te schrijven. Men dacht daarbij aan regelrechte import uit een Arabisch land. Later nam men van sommige geschriften een Perzische oorsprong aan, getroffen als men was door de talrijke Perzische woorden en namen, die erin voorkwamen.

Naar aanleiding van hetzelfde verschijnsel in de Atjèhse romans waarschuwde in 1894 Snouck Hurgronje ervoor, regelrecht verband met Perzië aan te nemen (*De Atjèhers* II: 127, 128). Snouck Hurgronje meende, dat Perzische namen in Zuid-Indië waren vastgeknoopt aan vermoedelijk reeds bestaande populaire verhalen, en dat in dit amalgaam de oorsprong van de grote massa der Maleise en der Atjèhse romans was te zoeken. De roman van Amir Hamzah b.v. zou uit Perzië over Indië naar Indonesië zijn gekomen, d.w.z. zijn samengesteld naar zuidindische, van een Perzisch origineel afkomstige modellen (l.c. bl. 163 nt. 2).

Deze hypothese werd kort daarop door Van Ronkel verworpen; hij achtte haar weliswaar niet onwaarschijnlijk, doch allerminst noodzakelijk, daar zijn onderzoek naar de roman van Amir Hamzah (Leiden, 1895) aan het licht had gebracht, dat deze befaamde geschiedenis van de oom van Mohammad en zijn vele avonturen rechtstreeks uit een Perzisch origineel was vertaald. Dit origineel zou in Noord-Indië zijn vervaardigd.

Daarnaast liet Van Ronkel echter de mogelijkheid open, dat er b.v. uit het Hindostani in het Maleis zou zijn vertaald, een mogelijkheid die hij bijna een zekerheid noemde op grond van een aantal Maleise verhalen dat in Indië speelt en waarin wel eens een volzin in het Hindostani voorkomt [16]). Doch hier zou grote voorzichtigheid zijn geboden, daar er zeer veel uit het Perzisch in het Hindostani is vertaald en vele Hindostani schrijvers ware „utriusque linguae scriptores" zijn.

Van Ronkel begon zijn verwijzing naar het Hindostani met te zeg-

[16]) *T.B.G.* dl. XLI (1899), bl. 57; *Cat. Mal. hss. Batavia* bl. 90. Volgens mededeling van dr Voorhoeve staat althans één der Hindustani-zinnen in de *Bunga Rampai* niet in het oorspronkelijke 18de eeuwse hs. waarvan alle andere zijn afgeleid; het is z.i. een opsiering, afkomstig van de afschrijver die het hs. in het begin van de 19e eeuw ter Alg. Secretarie heeft gecopieerd. Of dit van alle door Van Ronkel bedoelde passages geldt, is nog niet uitgemaakt.

gen, dat het terrein nog niet was ontgonnen. Het is dat nu nog niet, zodat zekerheid terzake blijft ontbreken, al heeft Overbeck, de grote kenner en liefhebber van de Maleise hikajat, enige excerpten van verhalen gepubliceerd, die hoogstwaarschijnlijk wel van Hindostaanse origine zijn, als de *Hikajat Gandja Mara* en de *Hik. Sultan Bustamam* [17]). De originelen van deze vertalingen waren hem echter niet bekend geworden, en aan enigerlei gissing naar het tijdstip der overzetting heeft Overbeck zich niet gewaagd. Het zal trouwens lang niet altijd mogelijk zijn, litteraire bronnen te vinden, daar men wel mag aannemen, dat zeer vele verhalen in het internationale havenstad-milieu der Maleise zeesteden zullen zijn gehoord en een aantal daarvan min of meer vrij in het Maleis zullen zijn naverteld. Ook niet-Moslimse verhalen kunnen in vroeger en in later tijd op deze wijze bekend zijn geworden en in het Maleis zijn opgetekend. Van de *Hik. Seri Rama,* de Maleise representant van het Indische Rāma-verhaal, is door de studie van Zieseniss een dergelijke wijze van ontstaan zeer waarschijnlijk gemaakt [18]). Terecht pleitte Overbeck dan ook voor een onderzoek naar de verbreiding van wat hij „de algemeene volkslitteratuur van het kust-gedeelte van de Jong-Maleiers" noemde; dit achtte hij tenminste zo belangrijk als het nagaan van de gebezigde motieven, c.q. het zoeken naar de voorindische prototypen [19]). De stelligheid, waarmee Hooykaas [20]) zegt: „Met Hindostani-literatuur en literaire werken in andere Voor-Indische talen hangen ze (d.w.z. de maleise hikajats) nu eens meer dan weer minder samen", lijkt dan ook groter dan op grond van onze tegenwoordige kennis van deze materie verantwoord is. Bewijzen voert Hooykaas in het geheel niet aan, en met reden, want die samenhang is nog nimmer voorwerp van gezet onderzoek geweest.

Doch het was niet alleen op grond van zijn onderzoek naar de *Hik. Amir Hamzah* dat Van Ronkel weinige jaren later schreef: „Thans weten wij hoe weinige werken buiten de overtalrijke theologische — en ook die niet alle — een Arabisch origineel hebben" [21]). Hij meende ook aan de *Hik. Muh. Hanafiah* en aan de *Makota Segala Radja-radja,* een in 1602 samengesteld werk, een Perzische oorsprong te mogen toeschrijven, terwijl hij eenzelfde herkomst ontwijfelbaar, of althans zeer waarschijnlijk achtte van de door Gerth van Wijk in het Neder-

---

[17]) *J.M.B.R.A.S.* vol. VI Part II, 1928 en vol. IX Part I, 1931.

[18]) In: *Die Rāma-Sage bei den Malaien, ihre Herkunft und Gestaltung* (Hamburg, 1928). Zie verder Winstedt, *l.c.* bl. 28, 29 over Indische verhalen in de *Sedjarah Melaju.*

[19]) *T.B.G.* dl. LXXVIII (1938), bl. 311. [20]) *Over Meleise Literatuur,* bl. 128 (2de dr. bl. 123). [21]) *T.B.G.* dl. XLI (1899), bl. 56.

lands vertaalde „Koranische verhalen in het Maleis" [22]). En stellig zal hij ook hebben gedacht aan de legendarische volksboeken over de gewijde historie, van het slag van de hikajat over de vorst van Chandak en zijn zoon prins Badar, over welker on-Arabische oorsprong Snouck Hurgronje het nodige had gezegd [23]). Dit zijn de „ouderwetsche verhalen tot stichting der Oost-Indische Mohammedanen", waarover dezelfde geleerde later in zijn inaugurele rede te Leiden nog zou opmerken, dat zij van de Arabische traditie afwijken en de Arabieren als ergerlijke onzin gelden. Wanneer P. J. van Leeuwen blijkens stelling 8 bij zijn dissertatie over *De Maleise Alexanderroman* [24]) meent, dat deze roman een belangrijke uitzondering op de „stelling" van Snouck Hurgronje zou vormen, klasseert hij dan ook de Alexanderroman verkeerd en geeft blijk, de door Snouck Hurgronje bedoelde categorie van ouderwetse verhalen niet te kennen. De bij genoemde dissertatie behorende negende stelling, waarin geponeerd wordt, dat „het" (bedoeld is: de Alexanderroman) eveneens een uitzondering vormt op de boven aangehaalde uitspraak van Van Ronkel (T.B.G. dl. XLI (1899), bl. 56), mist evenzeer grond, daar Van Ronkel de mogelijkheid van Arabische herkomst van een aantal niet-theologische werken had opengelaten.

In latere publicaties heeft Van Ronkel zelf nog enige Maleise verhalen tot hun Arabische oorsprong teruggevoerd. Dit bracht hem ertoe, te schrijven: „.....er is nog vrij wat van deze Maleische materie dat ongetwijfeld op Arabische bronnen teruggaat. Boeken als de Hikajat Iskandar Dzōē 'l-Ḳarnain (de Alexander-roman), de Hikajat Tamīm ad-Dari, de Hikajat Moehammad Moeḳabil.... kunnen dat bewijzen" [25]).

De aandachtige lezer zal het evenwel niet zijn ontgaan, dat de vraag *niet* was, of er in „deze Maleische materie", d.w.z. de ganse Maleise verhalenschat, al dan niet Arabische ontleningen te vinden zijn. Dat is nooit in twijfel getrokken. De vraag was, waar de *oudste* Maleis-Moslimse litteratuur vandaan kwam, en of de daarin vervatte Moslimse

---

[22]) *T.B.G.* dl. XXXV en XXXVI; Van Ronkels oordeel: *T.B.G.* dl. XLIV (1901), bl. 98, 101.

[23]) *De Atjèhers* II bl. 168 en volgg.

[24]) Diss. Utrecht, 1937.

[25]) Voor de Hik. Tamim ad-Dari zie *Versl. en Meded. Kon. Ak. v. Wet.*, Afd. Lett., 5e Reeks dl. III (1918); voor de Hik. Muh. Mukabil, het verhaal van de schriftgeleerde dief (op welks oorsprong Van Ronkel reeds had geattendeerd in zijn *Suppl. Cat. der Arabische hss. te Batavia* (1913), bl. 498, 499), zie *B.K.I.* dl. 102 (1943). Het boven afgedrukte citaat is uit *B.K.I.* dl. 101 (1942), waar Van Ronkel de Maleise versie van de Arab. volksroman over Saif b. Dzi Jazan heeft besproken. Deze hikajat kan aan het genoemde drietal dus nog worden toegevoegd.

stof, ook waar zij uiteindelijk van Arabische origine was, in de eerste eeuwen van de islamisering toch de Indische Archipel pas had bereikt via Indië, zoals Snouck Hurgronje bij zijn onderzoek naar de herkomst van de Indonesische Islam had gesteld [26]).

Tot deze oudste litteratuur moet men wel rekenen de Alexanderroman, die aan de schrijver van de kern van de Sedjarah Melaju reeds bekend moet zijn geweest; hij heeft immers niet alleen een stuk eruit overgenomen, doch bekort ook zijn verhaal ergens door te verwijzen naar „hikajat jang masjhur itu" [27]). Maar dat die oude Maleise Alexanderroman hoogstwaarschijnlijk op een Arabische versie teruggaat, behoeft uiteraard nog niet te betekenen, dat deze laatste rechtstreeks uit een Arabisch land door Arabieren zou zijn geïmporteerd. In Indië beoefende men het Arabisch eveneens, en het is dan ook zeer wel mogelijk, dat het boek de Maleise wereld heeft bereikt in de bibliotheek van een Indisch geleerde.

De herkomst van de beide andere verhalen, die Van Ronkel ermee in één adem noemt, alsmede van de Hik. Saif b. Dzi Jazan, lijkt mij in dit verband van geen belang. Het komt mij voor, dat deze alle in meer recente tijd in het Maleis zijn overgezet, toen men wel rechtstreekse contacten met Arabische landen had en Arabische *peranakans*, die zulke vertalingen konden vervaardigen, in de Indonesische samenleving geen zeldzaamheid meer waren. Over de datering van deze vertalingen spreekt Van Ronkel niet, en dat is begrijpelijk. Een euvel immers, dat de Maleise litteratuur met andere Oosterse litteraturen gemeen heeft, is de veelvuldige anonymiteit van de letterkundige scheppingen — ook van vertalingen en bewerkingen —, waardoor datering meestal een hachelijke onderneming is. Chronologische vastheid valt hier moeilijk te bereiken. Toch moet men ernaar streven, want wil men ooit verder komen dan globale uitspraken, dan zal men de *stratigraphie* van de Moslimse bestanddelen der Maleise litteratuur moeten bestuderen, en daartoe is een onderzoek naar taal, ouderdom en herkomst van de afzonderlijke geschriften de eerste stap.

3. Het belang van de Maleise Burda-vertaling; de kasida in Indonesië.

Het is duidelijk, dat de te Cambridge bewaarde oude Maleise hss. in dit opzicht zeer belangrijk zijn, aangezien hun datering boven alle

[26]) „Toutes les choses d'origine arabe parvenues jusqu'aux Indes orientales ont passé par l'Hindoustan". *V.G.* IV, II bl. 106.

[27]) J.M.B.R.A.S. vol. XVI Part III (1938), bl. 45.

twijfel verheven is. Indertijd heeft Shellabear het door hem uitgegeven, sinds 1633 in de Bodleian Library te Oxford bewaarde hs. van de Hikajat Seri Rama „probably the oldest Malay book in existence" genoemd. Dat is stellig aanvechtbaar: de Erpenius-hss. te Cambridge zijn langer in Europa en dus mogelijk ouder [28]).

Zij zijn blijken van de godsdienstige en litteraire activiteit in het 16de eeuwse Atjèh en behelzen niet alleen een aantal specimina van de in omloop zijnde stof, doch bieden ook de oudste met zekerheid te dateren voorbeelden van Maleis vertalingsproza met godsdienstig-didactische inhoud. Bovendien valt, daar de grondteksten bekend zijn, de vertaaltechniek duidelijk na te gaan.

Zou hiermee de keuze van deze oude Maleise tekst reeds voldoende zijn gerechtvaardigd, er zijn nog twee overwegingen, die ten gunste van de uitgave ervan kunnen worden aangevoerd. De *Burda* is geen gewoon didactisch werkje op het gebied van de heilige wetenschap, zoals wij die uit de handschriftenverzamelingen en uit de kitabwinkels bij dozijnen kennen, doch een in vrijwel de gehele Moslime wereld bijzonder hoog aangeslagen tekst, die tot op de huidige dag in Indonesië allerwege wordt aangetroffen en van oudsher is gereciteerd en bestudeerd. Voorts is de *Burda* een van de weinige Arabische *ḳaṣīda*'s, die in Indonesië in ruime kring bekendheid hebben erlangd.

Over elk van deze beide overwegingen nog enkele opmerkingen.

De aanwezigheid van een aantal exemplaren van het gedicht in de handschriftenverzameling te Djakarta (de no's 211, 347, 842 en 843 van Van Ronkels supplement-catalogus der Arabische hss.) en te Leiden (or. 3116 (1) en 5823 (2), beide in een *mawlid*-bundel uit Indonesië) legt getuigenis af van de belangstelling, die het in vroeger jaren in de Archipel heeft genoten. Na het in zwang komen van de drukpers is de verbreiding van deze tekst echter zeer toegenomen, in het bijzonder wel doordat hij tezamen met enige andere welbekende en veelgebruikte [29]) gelegenheidsgedichten en -gebeden bij herhaling in één bundeltje is

---

[28]) Los hiervan staat uiteraard de vraag naar de ouderdom van de behandelde stof. Zo heeft b.v. het onderzoek van Zieseniss uitgemaakt, dat de in *jongere* hss. vervatte redactie van het Rama-verhaal, die door Roorda van Eysinga is uitgegeven, waarschijnlijk *ouder* is dan die van het hs. te Oxford, en dat beide tot een en dezelfde oudere versie zijn te herleiden. Men zou dus het bestaan van oudere Rama-hss. kunnen postuleren; deze zijn dan echter alle verloren gegaan.

[29]) Voornamelijk ten dienste van de viering van de geboortedag van de profeet, doch niet alleen daarvoor. Ook bij de viering van de *Mi*ʿ*rādj*, de hemelvaart van de profeet, kiest men toepasselijke gedeelten uit die geschriften, zoals Pijper, *Fragmenta Islamica*, bl. 132 reeds heeft opgemerkt.

uitgegeven. Snouck Hurgronje heeft indertijd zulk een uitgaafje genoemd, dat van Ḥasan al-Tōchī Aḥmad, te Kairo gedrukt in 1310 A.H. onder de titel: *Madjmūᶜ laṭīf* [30]). In dit werkje staat de Burda als no 4 (bl 81—90).

Een ander bundeltje is de *Madjmūᶜa mawlid*, een uitgave van de Maṭbaᶜ Muḥammadī te Bombay; dit bevat de welbekende *Mawlid Sharaf al-Anām* (De geboorte van de roem des mensdoms), verder de beide evenzeer bekende Mawlids van al-Barzandjī (in poëzie en in proza), de *Burda*, en de gebeden tot besluit van het mawlid-reciet.

Bevatten deze beide verzamelwerkjes — gelijk zeer vele van hun wijdverbreide genre — alleen de Arabische tekst van de genoemde geschriften, er zijn op Java ook uitgaven met interlineaire Javaanse vertaling in omloop, al mede afkomstig van de lithographische persen in Bombay. Van zulk een Arabisch-Javaanse editie, in het Javaans gewoonlijk als Madjemuk aangeduid, heeft Pigeaud in zijn *Javaanse Volksvertoningen* [31]) een beschrijving en een inhoudsopgave gegeven. Een onderzoek naar de taalkundige eigenaardigheden van dit vertalings-Javaans zou zijn nut hebben. Gelijk Pigeaud heeft opgemerkt (l.c. bl. 290—291)), is het bijna niet te begrijpen voor wie er niet mee vertrouwd is, vooral omdat het — evenals dit in Maleise interlineaire vertalingen geschiedt — alle Arabische rededelen, ook meervoudsvormen en lidwoorden, wil weergeven. Doch het heeft „nog vrij wat invloed uitgeoefend op de ontwikkeling van de Javaanse taalschat en op het bepalen van de betekenissen van veelgebruikte woorden", zodat zulk een onderzoek voor de Javaanse taalgeschiedenis zeker vrucht zou afwerpen.

Volgens een mededeling van J. Kreemer (*Atjèh* II : 686) zou er een Atjèhse bewerking van de Burda bestaan, van de hand van dezelfde auteur, die een *Nalam Mo'lōt*, een mawlid-bewerking, op zijn naam heeft staan en die ook als vertaler van andere Arabische werkjes zou zijn opgetreden, t.w. Teungku Tjèh Kōb al. T. Panté Tjeureumèn uit Padang Tidji [32]). Deze bewerking van de Burda is echter onder de talrijke Atjèhse handschriften te Leiden niet aangetroffen.

Tenslotte bewijst het voorhanden zijn van enige exemplaren van de

---

[30]) *De Atjehers* I bl. 226; II bl. 192 nt. 2. Het boekje is in de Leidse bibliotheek aanwezig.

[31]) Batavia, 1938, bl. 290-293.

[32]) De Leidse bibliotheek bezit van hem de Nalam Mo'lōt en de door Kreemer aan hem toegeschreven Atjèhse vertaling van de ᶜAḳīdat al-ᶜawāmm, beide in een omstreeks 1925 te Koetaradja uitgegeven *Madjmūᶜ rasā'il*.

commentaar van Khālid al-Azharī [33]) op de Burda onder de Arabische handschriften te Djakarta, dat het gedicht niet alleen gereciteerd, doch ook bestudeerd is geworden.

Behalve de Burda zijn ook Būṣīrī's *Hamziyya* en zijn *Muḍariyya*, twee andere ḳaṣīden ter ere van de profeet, in handschrift in de Indische Archipel aangetroffen (Van Ronkel, *o.c.* no's 846, 847, 850), laatstgenoemd gedicht in de *takhmīs* van Ismāᶜīl b. Abī Bakr b. al-Muḳri' [34]). Van de *Hamziyya* is ook de commentaar daarop van Ibn Ḥadjar al-Haithamī, genaamd *al-Minaḥ al-Makkiyya* [35]), aanwezig (no 848).

Overigens is het aantal ḳaṣīden, dat zich in de verzameling te Djakarta bevindt, niet groot. Dat is volkomen begrijpelijk. Men heeft in Indonesië nooit de Arabische poëzie als zodanig bestudeerd, gelijk zulks wèl het geval is geweest bij de Perzen en de Turken. Dezen hebben zelfs sinds de elfde eeuw de ḳaṣīda als de gebruikelijke vorm voor hun didactische, philosophische en ethische poëzie aangewend. Hier echter, bij de Maleiers, was het de vrome of leerrijke inhoud van deze of gene bepaalde ḳaṣīda, die de belangstelling gaande maakte. Zo zal men te Cambridge, in het hs. van de Maleise Burda-vertaling, nog aantreffen een fragment van de *ḳ. al-lāmiyya fi 'l-tawḥīd*, ook wel *ḳ. bad' al-amālī* of, naar de beginwoorden, *ḳ. yaḳūlu 'l-ᶜabd* geheten. Dit is, zoals de naam aangeeft, een ḳ. over de geloofsleer, van de hand van al-Ūshī, die het gedicht omstreeks 569/1173 heeft geschreven [36]).

De verzameling te Djakarta bevat verder nog:

de ḳaṣīda *Bānat Suᶜād* van Kaᶜb b. Zuhair, die ook wel *ḳ. al-burda* wordt genoemd (Van Ronkel, Suppl. Cat. no 851);

een commentaar op de ḳ. van Nūr al-Dīn al-Dimyāṭī (gest. 1515) over de namen Gods, van de hand van Ibn Zarrūḳ al-Burnūsī (Brockelmann, *G.A.L.* II : 254, S. II : 361 j° 381 § 10 no 1ª), no 316 van Van Ronkels Suppl. Cat.;

een ḳ. over de artikelen des geloofs (no 197);

de ḳ. *Dimā' al-ḥadjdj wa 'l-iᶜtimār* van Ibn al-Muḳri', en de commentaar daarop van Shihāb al-Dīn Aḥmad al-Nashīlī (no's 486—488; Brockelmann, *o.c.* S. II : 255);

---

[33]) Brockelmann, *G.A.L.* I : 265 no. 8, S. II : 23. Deze commentator is gestorven in 905/1499. De hss. te Djakarta zijn gedateerd 1135/1722 en 1187/1773; Van Ronkel, *Suppl. Cat.* no's 844 en 845.

[34]) Brockelmann, *o.c.* I : 267, II : 190, S. I. :472.

[35]) ibidem I : 266, S. I : 471.

[36]) ibidem I : 429 sub 15 I en S. I : 764. Zie verder het aanhangsel hierachter bl. 94.

een fragment van een commentaar op een ḳ. over Hanafietisch huwelijksrecht (no 501);

twee ḳaṣīda's van al-Yāfiʿī (gest. 768/1367), nl. de *ḳ. al-bahiyya fī madḥ khair al-bariyya* en de *ḳ. al-djāmiʿa* al. *Shams al-īmān wa-tawḥīd al-Raḥmān waʿaḳīda ahl al-ḥaḳḳ wa'l-itḳān* (no's 894 I en 272; Brockelmann, *o.c.* II 177, S. II : 227);

de *ḳ. al-munfaridja*, in de gehele Moslimse wereld als middel tot uitredding uit nood en gevaar in ere; zij wordt veelal toegeschreven aan al-Tawzarī (gest. omstreeks 1115), doch het auteurschap is onzeker (no's 852, 853; Brockelmann, *o.c.* I : 268 sub 5, S. II : 473), en de commentaar daarop van Zakariyyā al-Anṣārī (Brockelmann, *o.c.* II : 99, 100 no 18);

een ḳ van al-Ghazzālī, genaamd *al-Durr al-manẓūm fī bayān al-sirr al-maktūm* (no's 855 en 856);

een ḳ. om na de mawlid te reciteren (no 534);

een ḳ. van ʿUmar b. al-Wardī, gest. 749/1349 (no 849 V; Brockelmann, *o.c.* II : 140, S. II : 174);

een ḳ. van astrologische inhoud (no 626); en ten slotte

de welbekende *ḳ. al-ʿainiyya* van Ibn Sīnā (laatstelijk vertaald door Henri Massé in *Revue du Caire*, jg. 14 no 141).

De meeste van deze ḳaṣīda's zijn afzonderlijke geschriften; dichtbundels blijken onder de Arabische hss. in Indonesië weinig in getal, en die weinige zijn niet representatief voor de Arabische poëzie. Wanneer dus de Djakarta'se collectie inderdaad „gives a truthful notion of the Arabic scholarship aimed at by the average Indonesian Muslim student" [37]) — en daaraan kan men niet twijfelen — dan blijkt wel, dat de Arabische poëzie als zodanig de Indonesiër geen belang heeft ingeboezemd.

Wanneer niettemin op de godsdienstscholen het zingen van ḳaṣīda's werd beoefend, dan geschiedde dit ten dele omdat het dienstig was tot de godsdienstige opvoeding, ten dele ook bij wijze van ontspanning, zoals Hamka in de biografie van zijn vader, de welbekende Minangkabause godsdienstleraar Hadji Rasul (alias dr Abdul Karim Amrullah) mededeelt [38]). En in de autobiografie van een Minangkabause jongen van Muhammad Radjab staat beschreven, hoe bij het feest ter plechtige beëindiging van het elementair godsdienstonderwijs de knaapjes, als hadji's uitgedost, aan het hoofd van een optocht door het dorp trekken,

37) Van Ronkel, *o.c.*, Preface bl. III.

38) Hamka, *Ajahku* (uitg. Widjaya, Djakarta, 1950), bl. 46, waar het zingen van ḳaṣīda's onder het hoofdje *Gembira* wordt vermeld.

onderwijl door het zingen van godsdienstige ḳaṣīda's getuigenis afleggende van hun volleerdheid [39]).

Wanneer de Minangkabauer van *bakasidah* spreekt, verstaat hij daaronder dan ook allereerst het zingen van de bekende liederen ter viering van de geboortedag van de Profeet, dat ook wel als *dikië badjandji* (dhikr Barzandjī) wordt aangeduid. Daar, zoals boven reeds vermeld, de mawlids van al-Barzandjī dikwijls in één bundel verenigd met de Burda zijn verenigd, is het dus voornamelijk wel deze ḳaṣīda van al-Būṣīrī, die het woord heeft doen inburgeren. Bij uitbreiding verstaat men onder *bakasidah* „langgerekt galmen" [40]); eenzelfde overgang van betekenis dus als bij „psalmodieren", dat zowel het zingen van psalmen als „zangerig lezen, opdreunen" betekent. In het Atjèhs betekent *kasidah* „gedicht" zonder meer,

4. Enige opmerkingen over bouw en ontwikkeling van de kasida.

Wat is nu een *ḳaṣīda*? Het is nodig, op dit punt even in te gaan, omdat de Malaicus die met deze dichtvorm niet vertrouwd is, anders ietwat verbijsterd zal staan tegenover de opbouw van het gedicht, en zich zal afvragen, waarom de stof door den dichter op zo eigenaardige wijze werd ingekleed. Wij zullen ons hier niet bezighouden met de pogingen, door Europese geleerden gedaan om de opbouw van de *ḳaṣīda* te verklaren, noch ook met de onderscheidene vertalingen die men van het woord *ḳaṣīda* heeft gegeven [41]). Voor ons doel is voldoende wat de Arabische litteraten er zelf van hebben gezegd.

Van de *ḳaṣīda* bezitten wij nl. een oude definitie in een boek over dichtkunst en dichters van den in 889 te Baghdad overleden schrijver Ibn Ḳutaiba [42]). Wij lezen daar, dat een *ḳaṣīda*-dichter altijd moet beginnen met te spreken over sporen van verlaten kampeerplaatsen, die hem herinneren aan degenen die daar voor een korte poos hebben verwijld en toen zijn verder getrokken, nl. zijn eigen stam en een

---

[39]) *Semasa ketjil di kampung (1913-1928) (Autobiografi seorang anak Minangkabau)*, uitg. Balai Pustaka, Djakarta, 1950, bl. 54.

[40]) Van Ronkel in *T.B.G.* dl. LVI (1914), bl. 329.

[41]) Men kan deze besproken vinden in de studie van Alfred Bloch, *Qaṣīda*, in: *Asiatische Studien, Etudes asiatiques* (Bern), 1948 afl. 3/4, pp. 106-132.

[42]) *Liber poësis et poetarum*, quem edidit M. J. de Goeje (Leiden, 1904), blz. 14, 15. Nöldeke, *Beiträge zur Kenntnis der Poesie der alten Araber* (1864) blz. 19. Gaudefroy-Demombynes, *Introduction au livre de la poésie et des poètes* (Paris, 1947) blz. XVI, XVII, 13, 14. Een goede behandeling van de *ḳaṣīda* als Arabisch litterair kunstwerk heeft Ignazio Guidi — om slechts deze Europese geleerde te noemen — gegeven in de Encyclopaedia Italiana.

bevriende andere, waarbij de dichter zich een geliefde had gevonden. Door het scheiden der wegen is de beminde van luttele dagen voor de dichter verloren gegaan, en zo wekken deze sporen de herinnering aan kortstondig geluk en aan de smart van de daarop gevolgde scheiding. Deze doorleden liefdessmart is het thema, dat nu min of meer volledig wordt uitgewerkt, want, gelijk Ibn Ḳutaiba opmerkt: „voor een liefdeszang is het hart zeer ontvankelijk vanwege de hang naar het erotische vers en naar de omgang met het vrouwelijk geslacht, die God den mensen heeft ingeschapen, zodanig dat bijna niemand daarmee niet op enigerlei wijze behept is en daarin zijn — geoorloofd of ongeoorloofd — aandeel heeft".

Voor die uitwerking staat de dichter een heel repertoire van gegevens ter beschikking; hij kan daaruit kiezen wat hem lust en daaruit zijn aanhef (*nasīb*) [43]) opbouwen. Vaste elementen zijn o.m., behalve de sporen van de verlaten kampeerplaats, de bliksem en de wind, die van de nieuwe verblijfplaats van de geliefde komen; de slapeloosheid van de dichter en de hinderlijke belangstelling van de stokebranden (Mal. *orang upak*2, Arab. *wāshī*, pl. *wushāt*), en de critici (*jang menjertja*, Arab. *ᶜādhil*), figuren die ook in de troubadour- en minnesänger-poëzie een rol spelen [44]).

Pas wanneer hij door deze *nasīb* zich van de welwillende aandacht van zijn hoorders heeft verzekerd, gaat de dichter verder. In de klassieke *ḳaṣīda* bestijgt hij dan zijn rijdier en zet zijn tocht voort, een beschrijving gevende van al wat hij onderweg ziet en ervaart: van de dieren van de woestijn, de planten die hij in het wild ziet groeien, de hitte des daags en de uitputting van zijn kamelen, wier voortreffelijkheden hij tevoren in den brede had geschilderd. Hij maakt de hoorder deelgenoot van zijn vermoeienissen, zijn ontberingen en zijn doorwaakte nachten, ten einde zich aldus de weg te banen tot het derde onontbeerlijke gedeelte van een gedicht, de *madīḥ* of lofspraak, gericht tot degene om wiens wille hij dit alles heeft doorstaan, en die hem, naar hij verwacht, daarvoor dan ook rijkelijk zal belonen.

Natuurlijk vertoont niet elke *ḳaṣīda* alle elementen van deze stijl, doch in het algemeen kan men zeker zeggen, dat zowel de taal als het patroon van de oude poëzie tot dwingend voorbeeld hebben gestrekt

43) Aan de *nasīb* is een afzonderlijke studie gewijd door Ilse Lichtenstädter, in *Islamica* (1932): *Das Nasīb der altarabischen Qasīda.*

44) Ibn Hazm al-Andalusī (gest. 456/1064) heeft in zijn *Ṭawḳ al-ḥamāma* aan de *wāshī* een geheel hoofdstuk gewijd (ed. Pétrof, Leiden 1914, bl. 49-55; ed. met vert. door Léon Bercher, Algiers 1949, bl. 134-151); over de *ᶜādhil* zie Pétrof bl. 43; Bercher bl. 113-120.

aan latere geslachten. „Dieser Mikrokosmos der Wüste, in dem nur die Wüste selbst fehlt, ist den Arabern das gewessen, was der kirchliche Stoff für die bildende Kunst: Das Was war stets gegeben, es handelte sich nur um das Wie", zegt Mez in een vergelijking met de Christelijke middeleeuwse kunst [45]). En trots de kritiek, die op de gekunsteldheid en de onwaarachtigheid van de litteraire scheppingen uit later eeuwen van onderscheidene zijden is geleverd [46]), behield deze norm dermate haar kracht, dat niet alleen b.v. Ibn Sīnā de filosoof ethisch-didactische poëzie in *ḳaṣīda*-stijl schreef, die conform de regel met sporen van een kampeerplaats begint, doch ook, in het recente verleden nog, Arabische deelnemers aan internationale oriëntalisten-congressen liederen plachten aan te bieden, waarin zij bezongen, hoe zij tranen hadden vergoten op verlaten kampeerterreinen, hoe zij hun snelvoetige kamelen hadden bestegen en na een moeilijke tocht door de woestijn tenslotte.... in Wenen of Stockholm waren aangekomen, alhoewel zij uit Kairo per trein waren vertrokken en waarschijnlijk per stomer hun reisdoel hadden bereikt [47]).

Kan het, waar de conventie zo sterk was en zo lang heeft stand gehouden, dan verwondering wekken, dat ook *ḳaṣīda*'s ter ere van den profeet Mohammad uit de pen van onderscheidene dichters zijn gevloeid? Onder al deze is er geen tot zo grote vermaardheid geraakt als de *ḳaṣīda*, die Sharaf al-Dīn Muḥammad b. Saᶜīd b. Ḥammād b. Muḥsin al-Būṣīrī [48]) in de dertiende eeuw van onze jaartelling heeft geschreven.

Al-Būṣīrī was een in het Egyptische stadje Bilbīs woonachtige litteraat van Berberse afkomst, van wiens leven slechts uiterst weinig bekend is. Hij verdiende, zo lezen wij, zijn brood als calligraaf en copiïst van handschriften, en hij beoefende de wetenschap der grammatica en die der heilige overlevering, in welk laatste studievak hij uitmuntte. Zijn sterfjaar valt omstreeks 1295, en zijn naam zou waarschijnlijk slechts als een dorre notitie in een Arabisch verzamelwerk zijn overgeleverd, zo niet één van zijn gedichten, wellicht van meet af omschenen door de glorie van wonderbaarlijke genezingen, alras in

---

[45]) A. Mez, *Abulḳâsim, ein bagdâder Sittenbild* (Heidelberg, 1902), blz. IX. Zie ook E. Bräunlich, *Versuch einer literargeschichtlichen Betrachtungsweise altarabischer Poesien*, in *Der Islam* Bd. 24 (1937), blz. 201-269.

[46]) Zie b.v. I. Goldziher, *Alte und neue Poesie im Urtheile der Arabischen Kritiker*, in *Abh. zur Arab. Philologie* I (Leiden, 1896).

[47]) Goldziher, *o.c.* blz. 126, 173.

[48]) Ook wel: *al-Dulāṣī*, naar een andere opgave, die Dulāṣ als zijn geboorteplaats noemt.

wijde kring bekend was geraakt en tot gemeengoed van de ganse middeleeuwse Moslimse wereld was geworden. De naam van dit gedicht is, gelijk boven reeds vermeld, *al-Kawākib al-durriyya fī madḥ khair al-bariyya*, d.w.z. De flonkerende sterren tot lof van de beste der schepselen, doch het is niet met deze weinig originele betiteling dat het gewoonlijk wordt aangeduid. De gebruikelijke naam is *al-Burda*, de Mantel, en deze naam deelt het gedicht met het prototype aller lof-*kaṣīden* op den profeet, nog tijdens diens leven gedicht door Kaᶜb b. Zuhair, dat, naar de beginwoorden, meestal wordt aangeduid als: *Bānat Suᶜād* [49]).

5. De Burda van Kaᶜb b. Zuhair en de daarmee verbonden legende.

Nu is de overlevering volkomen duidelijk inzake de vraag, waarom dit oudere vers den naam van „de Mantel" heeft gekregen. Kaᶜb, een telg uit een dichterlijk geslacht en zelf ook dichter, behoorde niet tot de eerste volgelingen van Mohammad. Integendeel; hij was, ofschoon zijn naaste omgeving reeds voor het nieuwe geloof was gewonnen, zelf in het 9ᵈᵉ jaar van de hidjra nog afkerig van den Islam, en aan die gezindheid gaf hij ook uiting in zijn verzen. Gezien de betekenis, die aan het woord van een dichter — en vooral aan het smadende en vervloekende vers — werd gehecht in de oudarabische maatschappij [50]), moest er Mohammad veel aan gelegen zijn, deze tegenstander voor zich te winnen of hem voorgoed de mond te snoeren, opdat het wapen

---

[49]) Tekst o.a. in Nöldeke, *Dilectus veterum carminum Arabicorum* (1890), bl. 110-114. *Editio princeps* door G. J. Lette, met een voorbericht van Albert Schultens, uitgegeven te Leiden in 1748; herdrukt door Freytag in 1823. Dit is het door J. Nat, *De studie van de Oostersche talen in Nederland in de 18e en de 19e eeuw* (diss. Amsterdam, 1929) bl. 63 vermelde „carmen panegyricum in laudem Muhammedis", waarbij Nat de naam van de dichter blijkbaar voor die van het gedicht heeft aangezien, blijkens de cursieve druk! Andere uitgaven, met verschillende commentaren, door Guidi (1871-1874), Krenkow (*Z.D.M.G.* LXV, 1911) en Basset (1910); tekst met Eng. vertaling door M. Hidhayat Husain in *Islamic Culture* I (1927) bl. 67-84. Een vertaling van de beide Burda's in Gabrieli, *Al-Burdatān o i due poemi arabi del Mantello* (1901); een gedeelte van deze Ital. vertaling van Kaᶜbs gedicht, met enkele retouches, bij Rossetti, *Sguardi sulla poesia Araba*, in *Caratteri e Modi della Cultura Araba* (Rome, 1943) bl. 54, 55. De nieuwste vertaling van de beide Burda's is die van O. Rescher, in zijn *Beiträge zur arabischen Poesie* (*Uebersetzungen, Kritiken, Aufsätze*) IV, I (Istanbul, 1950), die ik slechts uit aankondigingen ken (*Oriens*, 5 (1952), bl. 331; *Rivista degli Studi Orientali* XXVI (1951), bl. 176).

[50]) Boeiend beschreven in Goldzihers *Ueber die Vorgeschichte der Higā'-Poesie*, in zijn *Abh. zur Arab. Philologie* I (1896), bl. 1-105.

van zijn tong niet langer tegen de profeet zou worden gebruikt. Kaᶜb werd vogelvrij verklaard, en zijn broeder Budjair, die tot den Islam was overgegaan en zich zeker wel bewust was dat de profeet eer in staat zou zijn geweld te vergeven dan hekeldichten te vergeten, waarschuwde hem de wijste partij te kiezen en zich te onderwerpen. Daarop „werd de aarde te eng voor Kaᶜb"; hij besloot naar Medina te gaan en zijn lot in handen van Mohammad te leggen. Bij zijn ontmoeting met den profeet reciteerde Kaᶜb het thans zo befaamde gedicht, dat met de woorden: *Bānat Suᶜād*, Suᶜād is heengegaan, begint, en dat, naar Basset [51]) zegt, zijn voornaamste aanspraak op bekendheid is gebleven, niet vanwege de bijzondere waarde die het zou bezitten als wel vanwege de omstandigheden waaronder het voor de eerste maal werd voorgedragen en vanwege de beloning die de dichter zich ermee heet te hebben verworven.

Tot regel 34 is er dan ook niets buitengewoons aan deze ķaṣīda; zij vertoont het gewone schema der lofgedichten, die Bedoeiense zangers tot hun *ķā'id* of *sayyid* plachten te richten. Maar dan blijkt alras, uit de vermelding van Allah, de godsgezant en de Koran, dat het gedicht gericht is tot de stichter van de nieuwe godsdienst. De dichter begint over zijn eigen toestand te spreken. Hij verkeert in omstandigheden, zo ernstig, dat „zelfs een olifant zou beven, als hij zag en hoorde wat ik zie en hoor". Immers, Muhammad is meer te vrezen dan de vervaarlijkste leeuw, wiens domein men niet kan naderen zonder de vrees, verscheurd te zullen worden; hij is een licht, waaraan anderen hun glans ontlenen, ja, een Indische kling, een van de getrokken zwaarden Gods! En na deze ontboezeming eindigt de dichter, menskundig, met een lofspraak op de *muhādjirūn*, die mèt Muhammad uit Mekka naar Medina waren getrokken.

Met dit welgekozen slot deed hij de gevoelens van de Profeet te zijnen gunste omslaan. Mohammad schonk hem zekerheid van lijf en goed en, naar de legende, zoals die bij latere schrijvers te vinden is, wil, ontdeed de Profeet zich van zijn Jemenietische mantel en wierp die over de schouders van Kaᶜb [52]).

Volgens de legende zou de chalief Muᶜāwiya de mantel hebben teruggekocht [53]), en deze zou in het bezit der chaliefen zijn gebleven en ten slotte aan de Osmaanse sultans zijn overgegaan. Bij D'Ohsson

[51]) *La Bânat Soᶜâd* (Alger, 1910), bl. 45.

[52]) Zie R. Paret, *Die Legende von der Verleihung des Prophetenmantels (burda) an Kaᶜb ibn Zuhair*, in *Der Islam* XVII (1928), bl. 9-14.

[53]) Op gezag van Abān (een zoon van de chalief 'Umar) door Ibn Ķutaiba in zijn boven reeds vermeld werk (ed. De Goeje, bl. 69) medegedeeld.

kan men lezen, hoe dit veronderstelde gewaad van de Profeet, een der heiligste reliquieën van de Islam — bij de Turken *hirka-i sherif* geheten — eenmaal per jaar, op de 15de van Ramaḍān, tevoorschijn werd gehaald en gekust; vervolgens werd het met een zakdoek afgeveegd, en deze werd aan de betrokkene geschonken. Daarop werd het gewaad met water bevochtigd, en dat water, in tal van flesjes gebotteld, werd aan onderscheidene personen van de vorstelijke huishouding geschonken ten gebruike bij de maaltijden op de nog resterende dagen van Ramaḍān [54]).

6. De populariteit van Busiri's Burda.

Werd Kaᶜb b. Zuhair — althans naar de legende wil — werkelijk door de Profeet met een mantel begiftigd, al-Būṣīrī droomde slechts, dat de Profeet hem, toen hij aan een verlamming leed, met de hand aanraakte en hem genas, om vervolgens zijn mantel op hem te werpen. Deze droom had plaats juist in de tijd, dat de dichter het plan koesterde, een lofdicht op de Profeet te schrijven. Bij het ontwaken bleek al-Būṣīrī in staat, zich weer normaal te bewegen en uit te gaan. Op straat ontmoette hij iemand, die hem vroeg het gedicht, dat hij tijdens zijn ziekte had vervaardigd, te mogen lezen, omdat hij in de geest had gezien, dat de Profeet degene, die dit gedicht in zijn aanwezigheid had geciteerd, met zijn mantel had begiftigd.

Doch hiermee waren de buitengewone tekenen, die het ontstaan van dit gedicht begeleidden, nog niet beëindigd. Het gerucht van al-Būṣīrī's wonderbaarlijke genezing kwam ook de wezier Tādj al-Dīn b. Ḥinnā, de vertrouweling van de befaamde vierde Mamlūken-Sultan Malik al-Ẓāhir Baibars, ter ore. Deze wezier was een groot vereerder van de Profeet en een ijverig verzamelaar van reliquieën; hij had daarvan in Kairo een grote verzameling aangelegd en er zelfs een eigen *ribāṭ* (klooster) voor laten bouwen [55]). Toen hij het gedicht had aangehoord, zwoer hij, voortaan nooit anders dan barrevoets en met ongedekten hoofde ernaar te zullen luisteren, en aan dit eerbetoon schreef men de voorspoed toe, waarin hij en de zijnen zich geruime tijd mochten verheugen. De gunst van deze vrome wezier kwam al-Būṣīrī's faam als dichter zeer ten goede, en naar het verhaal wil zouden alras ook verdere wonderbaarlijke genezingen hebben plaatsgevonden door aanraking van het zieke lichaamsdeel met een exemplaar van het gedicht [56]).

[54]) *Tableau général de l'empire Othoman* I (Parijs. 1787), bl. 265-266.
[55]) Goldziher, *Muh. Studien* II bl. 362.
[56]) Basset, *La Bordah du Cheikh al-Bouṣiri* (Parijs, 1894), Introduction.

Van nu af ontwikkelt de faam van al-Būṣīrī's ḳaṣīda zich gestadig verder in twee richtingen: als werk van vrome kunst, dat tot velerlei commentaar, tot aanvulling, navolging en vertaling prikkelde, en als vers waarin zeer bijzondere krachten ter genezing en tot afweer van onheil schuilen. Reeds de wezier Tādj al-Dīn vervaardigde een van die in de Arabische litteratuur gebruikelijke uitbreidingen [57]), die men *tashṭīr, takhmīs* of *tasbī*ᶜ noemt [58]), en velen na hem hebben zich geroepen gevoeld, op dezelfde wijze van hun bewondering voor het lofdicht blijk te geven [59]). Of wel, zij hebben zich op één regel ervan tot een nieuw gedicht geïnspireerd, gelijk de Andalusische filosoof-mysticus Ibn Sab'īn (een leerling van Ibn al-ᶜArabī), bekend als de beantwoorder van de door de Hohenstaufen-keizer Frederik II aan de geleerden van Ceuta gestelde vragen [60]).

Dit moge als bewijs gelden voor de belangstelling, die al-Būṣīrī's gedicht reeds dadelijk in de geleerde wereld dier dagen heeft gewekt en die het voortdurend in wijder kring is blijven ondervinden. Zoals Goldziher (*R.H.R.* XXXI bl. 305) heeft gezegd: „les savants mahométans les plus distingués de tous les pays se sont adonnés volontiers à l'explication du très estimé poème".

Afzonderlijke verzen van de Burda werden en worden nog steeds als amulet gebezigd, en dientengevolge zal men ook geschriften aantreffen, waarin de bijzondere krachten van deze amulet-verzen worden beschreven, en hun toepassing bij onderscheidene kwalen. Ja, het gedicht in zijn geheel is één groot amulet, en in Noord-Afrika wordt het gerekend tot de geschriften, die zo heilig zijn en die dermate geladen zijn met bovennatuurlijke kracht, dat de aanwezigheid ervan op een schip dit voor schipbreuk behoedt, het voorhanden zijn ervan in een huis dit tegen brand beschermt, enz. Hetzelfde wordt, naar men weet, gezegd van de Ṣaḥīḥ, Bukhārī's welbekende traditie-verzameling, en van enkele

---

[57]) Goldziher in *Revue de l'Histoire des Religions* t. XXI (1895), bl. 306.

[58]) Al naar gelang men tussen de beide helften van een versregel een nieuwe regel inschuift, met één regel van het gedicht een strofe van vijf, dan wel een van zeven regels samenstelt.

[59]) Goldziher, *l.c.*, vermeldt een Arab. hs. in de bibliotheek van Gotha, dat 30 verschillende *takhmīs* van de Burda bevat. Basset, *Mémoire sur les manuscrits arabes des bibliothèques des zaouias* (Algiers, 1885), bl. 46-57, heeft een overzicht van de op de Burda berustende geschriften gegeven. Zie verder Brockelmann, *G.A.L.* S. I : 783, 18; S. II : 139, 20, 4; S. II : 382, 3, 3.

[60]) Amari, *Journal Asiatique* 5e série t. I (1853): Mehren, ibidem 7e série t. XIV (1879); Brockelmann, *G.A.L.* I; 465, S. I : 844 (alwaar nadere litt. opgegeven staat).

de profeet verheerlijkende geschriften van oudere en jongere datum [61]).

Van het Egypte van ruim een eeuw geleden verhaalt Lane [62]), dat men, wanneer er een lijk werd gewassen en afgelegd, in een nevenvertrek de Burda liet zingen, terwijl bij de begrafenis eveneens de Burda ten gehore werd gebracht. En nog heden ten dage zal onder de schaarse boeken, die in de Egyptische dorpen worden aangetroffen, de Burda zelden ontbreken [63]).

In Mekka werd het gedicht gereciteerd bij plechtigheden als de viering van de geboortedag van de Profeet en de viering van de sterfdagen (*ḥawl*) van grote heiligen [64]). Deze feestelijkheden werden altijd door grote aantallen pelgrims uit de gehele Moslimse wereld bijgewoond, en daardoor zal de verbreiding van het gedicht naar heinde en ver ongetwijfeld zijn bevorderd.

Bij het aanschouwen van deze enorme verbreiding rijst vanzelf de vraag, waarin toch wel de aantrekkelijkheid van het gedicht mag schuilen. Niet allereerst in de schoonheid van de dichterlijke vorm; daarvoor is de stijl te zeer gekunsteld, ook al dient men niet uit het oog te verliezen, dat tijdens de nabloei van de Arabische poëzie andere maatstaven golden dan waarmee de klassieke periode van die dichtkunst ons vertrouwd heeft gemaakt. Met name de „woordgrapjes", waartoe het Arabisch zich zo gemakkelijk leent, en die al-Būṣīrī evenmin schuwt als zovele latere dichters, zullen althans bij de Arabische lezers waarschijnlijk meer bewondering voor de kunstvaardigheid van de dichter hebben gewekt dan de Europese lezer vermag te koesteren. Wanneer evenwel ook niet-Arabische moslims, die voor zulke stilistische vernuftigheden toch wel minder gevoelig zullen zijn geweest, en voor wie het gedicht woord voor woord moest worden verklaard, zulk een gehechtheid juist aan dit dichtwerk tentoonspreiden, dan kan het niet anders of het moet in de eerste plaats de inhoud zijn, die beslag heeft gelegd op het vroom en heilbegerig gemoed.

Daaraan kan men nauwelijks twijfelen. Het gedicht immers bestaat niet, gelijk zovele composities tot lofprijzing van „de beste der schepselen", uit een opeenhoping van alle epitheta ornantia, die een gelovig hart maar heeft kunnen bedenken, doch het vormt een zinvol en leerrijk geheel, waarvoor de aanduiding: kort begrip der leer aangaande het profeetschap, niet misplaatst zou zijn.

---

[61]) Doutté, *Magie et religion de l'Afrique du Nord*, p. 218.
[62]) *Manners and Customs*, Ch. XVIII.
[63]) Hamed Ammar, *Growing up in an Egyptian village* (Londen, 1954), bl. 222
[64]) Snouck Hurgronje, *Mekka* II bl. 59; 378.

Dat is echter niet alles. Het gedicht verwijst bovendien de gelovigen naar de met bovenmenselijke kwaliteiten en vermogens toegeruste figuur van Mohammad als de enige, die vermag voor hen op te komen en hun heil te bewerken bij een wrekende, maar voor zijn schepselen welhaast ongenaakbare God.

Originaliteit moet men hier bij de auteur echter al evenmin verwachten als ten aanzien van de vorm van het gedicht. Gelijk in den Islam meermalen het geval is geweest, was het succes van het geschrift veeleer te danken aan de omstandigheid, dat het een communis opinio vertolkte: het gedicht geeft in korte en aangename vorm de quintessence van de beschouwing van de Profeet, zoals deze leer in de eeuwen die na Mohammads optreden waren verstreken, in zijn gemeente was gegroeid.

Aan het tot stand komen van die communis opinio inzake de betekenis van het profeetschap was een lange ontwikkeling voorafgegaan. In zijn boek *Die person Muhammeds in lehre und glauben seiner gemeinde* (Stockholm, 1918) heeft Tor Andrae de gang van deze ontwikkeling geschetst en hare resultaten beschreven. In het eerste hoofdstuk van dit werk heeft hij in het licht gesteld, hoe onder de gelijkblijvende benaming *Dalā'il al-nubuwwa*, „Aanwijzingen van het profeetschap", van lieverlede een meer theologisch en dogmatisch verwerkte stof is opgediend. Daar de massa der gelovigen geen genoegen kon nemen met hetgeen Mohammad zelf als zijn wonder bij uitnemendheid had aangeduid: de Koran, werden de verhalen aangaande door de Profeet beleefde of door hem verrichte wonderen — waarmee de Islam zijn stichter had getooid in navolging van wat andere godsdiensten omtrent hun stichters leerden [65]) — gebruikt als verdere argumenten ter staving van zijn profeetschap. Het uit de 1° helft van de twaalfde eeuw daterende boek van Abu'l-Faḍl ᶜIyāḍ b. Mūsā [66]), getiteld *al-Shifā' fī taᶜrīf ḥuḳūḳ al-Muṣṭafā*, is klassiek geworden onder de werken waarin dit op systematische wijze is geschied. Dit boek, talloze malen becommentarieerd, is de hoofdbron van alle latere behandelingen van hetzelfde thema [67]).

In de tijd dat al-Būṣīrī leefde, ongeveer een eeuw na al-Ḳāḍī ᶜIyāḍ,

---

[65]) Het is de verdienste van Basset (*La Bordah* etc.), dat hij tal van godsdiensthistorische parallellen van de in de Burda aangevoerde wonderen heeft bijeengebracht.

[66]) Naar het door hem beklede ambt van ḳāḍī heet deze auteur gewoonlijk al-Ḳāḍī ᶜIyāḍ. Hij is gestorven in 1149. Zie Brockelmann, *G. A. L.* I : 369, 700; S. I : 630.

[67]) Tor Andrae, *o.c.* bl. 60.

bestond er dan ook een uitgebreide litteratuur over dit onderwerp. Uit het gedicht blijkt al-Būṣīrī's grote vertrouwdheid met de stof. In stede echter van zich te zetten tot het schrijven van het zoveelste boek over dit reeds welhaast in het mateloze uitgedijde thema wist hij het in dichterlijke vorm bondig samen te vatten en de gelovigen duidelijk voor ogen te stellen, wat elk van hen persoonlijk van deze door God uitverkoren gunsteling mocht verwachten, mits hij zich op zijn voorspraak bij de Almachtige beriep. Het lijdt geen twijfel, dat de grote populariteit van het gedicht in hoge mate ook aan dit laatste te danken is.

7. Wahhabietische kritiek op de Burda.

Maar het geloof in de door de Profeet verrichte wonderen heeft niet onbelemmerd om zich heen kunnen grijpen. „Der Islam bietet keine ausnahme von der regel, dass die wunder, die einst eine stütze des glaubens sein sollten, im laufe der entwicklung der um ihre bewährung kämpfenden religion vielmehr eine beschwerliche last werden. Auch im Islam hat das denken, wo es zum bewusstsein seines rechtes herangereift ist, die bande einer veralteten weltanschauung abzuschütteln gesucht" [68]). Er is dan ook veel en velerlei oppositie geweest, gelijk uit de wijdlopige verdediging der wonderverhalen in dogmatische en profetologische werken valt af te leiden, ook al zijn de namen van degenen, die in verzet zijn gekomen, voor het merendeel niet meer bekend.

En vergeten wij vooral niet, dat — hoe hoog men de Profeet ook boven de gewone schepselen verhief — binnen de orthodoxie zelve aan de verering van Mohammad twee grenzen zijn gesteld: de strikt-monotheïstische godsopvatting en, als „regulator in negativem sinne", de in de Koran bij herhaling zo scherp gelaakte cultus van de persoon van Jezus, die de Moslims als een waarschuwend voorbeeld voor ogen stond [69]).

Deze grenzen mogen bij de meerderheid van de orthodoxie, de *ahl al-sunna wa'l-djamāᶜa*, bedenkelijk zijn vervaagd, vooral ten gevolge van de doorwerking van mystieke gedachtengangen, van tijd tot tijd zijn er godgeleerden opgestaan, die zich de gestelde perken wel degelijk bewust waren. Deze strikt-orthodoxe theologen hebben hun waarschuwende stem verheven, wanneer de eerbied en het respect (*taᶜẓīm*,

---

[68]) ibidem bl. 103.
[69]) ibidem bl. 269. Men zie b.v. Koran 3 : 59; 5 : 116 en volgg.; 9 : 31; 19 : 35; 43 : 59.

tawkīr) voor de Profeet — waartoe iedere gelovige verplicht is — huns inziens het karakter van afgodische verering hadden aangenomen en dus waren uitgelopen op de ergste zonde die de Islam kent: *shirk*, het te kort doen aan Gods eenheid en almacht door naast Hem andere machten te stellen en daarop te bouwen. Dit is, naar Koran 4:48, de enige onvergeeflijke zonde.

Naar bekend, zijn in de afgelopen eeuw zulke stemmen vooral opgegaan uit het Wahhabietische kamp, waar men, op het voetspoor van Ibn Taimiyya (gest. 1328), de strijd tegen alle naar afgoderij riekende insluipsels en voor het zuivere godsbegrip van de oude Islam had aangebonden. Daarbij bleek het nodig, ook op de figuur van de Profeet en de betekenis van zijn optreden het juiste licht der openbaring te laten vallen, en voorts Mohammads functie als middelaar tussen God en de mensen tot haar ware proporties terug te brengen [70].

Want wel is Mohammad de bekleder van „een eervolle plaats" (Koran 17:79), hetgeen, naar de gebruikelijke uitleg wil, betekent, dat hij als voorspreker van zijn gemeente optreedt, doch naar Wahhabietische opvatting mag de gelovige Mohammads tussenkomst en voorspraak niet rechtstreeks inroepen, doch moet hij volstaan met God te vragen, de Profeet als voorspraak aan te nemen. Tot elke prijs moet worden vermeden, dat de gedachte zou post vatten, als zou iemand, wie ook, Allah kunnen beïnvloeden tot het schenken van iets dat Hij zonder die voorspraak uit vrije gunst mogelijkerwijs niet zou hebben geschonken.

Het is duidelijk, dat bepaalde versregels van de Burda aan deze gedachte voedsel geven, en derhalve in de ogen van de Wahhabieten de grens van de toelaatbare verering van de Profeet verre hebben overschreden. De geïncrimineerde passages zijn vooral de strofen 147—149 en 153—155 (naar de telling van de Maleise tekst):

„Ik kan (in het bijzonder) op hem rekenen, omdat ook ik Mohammad „heet, enz. (147);

„Zo hij na mijn verscheiden mij niet genadiglijk bij de hand leidde, „ik zou de gunst des Heren niet deelachtig worden (148);

„Het is verre van hem, zijn gunst te onthouden aan wie daarop „hopen, enz. (149); en

„O nobelste van alle schepselen! Geen andere toevlucht heb ik dan „gij, wanneer de verschrikkingen van de dood mij genaken (153);

„Uw aanzien zal niet te kort schieten, o gezant Gods, wanneer gij

---

[70]) Zie R. W. van Diffelen, *De geloofsleer der Wahhabieten* (diss. Leiden 1927), bl. 13-46.

„den Heer voor mij om vergiffenis zult vragen, ten tijde dat Hij met „allen die in Hem geloven, in het gericht treedt (154);

„Deze en de toekomende wereld en al wat daarin is, zijn een uiting „van Uw gunst, en tot Uw wetenschap behoren ook de tafel en de „pen (155)" [71]).

In de derde *risāla*, opgenomen in het 2e stuk van deel II der op last van Ibn Saᶜūd uitgegeven collectie brochures en verhandelingen over strijdvragen van de hand van Wahhabietische geleerden uit de Nedjd [72]) schrikt de schrijver daarvan [73]) er niet voor terug, deze uitlatingen als *shirk* te bestempelen (l.c. bl. 39); in een volgende, geheel aan de bestrijding van de Burda gewijde verhandeling (de 7e *risāla*, l.c. bl. 82) spreekt hij zelfs van daarin gelegen onmiskenbare „grote *shirk*".

Op weer een andere plaats in genoemd verzamelwerk (bl. 230 en volgg.) wordt de *tashṭīr* op de Burda van Dā'ūd b. Sulaimān b. Djirdjīs al-Baghdādī, een bekend anti-Wahhabiet [74]), onder handen genomen, onder aanhaling van het oordeel daarover van ᶜAbdallāh b. ᶜAbd al-Raḥmān, zoon van de bovenvermelde criticus.

Het is niet nodig, op deze kritiek hier nader in te gaan, omdat men de algemene strekking daarvan voldoende duidelijk kan leren kennen uit het derde hoofdstuk van de dissertatie van R. W. van Diffelen. Aldaar wordt de houding van de Wahhabieten ten opzichte van de Profeet geschetst op grond van hun veroordeling van deze verzen van de Burda [75]). Kort gezegd, komt zij hierop neer, dat het zondig en onnut is, zijn toevlucht bij Mohammad te zoeken; niet tot de Profeet, maar tot God moet men zich wenden. Op de dag des oordeels is de Profeet immers even onmachtig iets voor enig schepsel te bereiken als wie ook. Niet voor niets zegt de Koran van de oordeelsdag, dat hij is „de dag waarop niemand voor een ander iets zal vermogen, waar de zaak te dien dage geheel en al aan God staat" (*yawma lā tamliku nafsun linafsin shai'an wa'l-amru yawma'idhin lillāhi*, Sura 82 : 19).

---

[71]) Vertaald naar de Maleise weergave, die hier en daar de Arabische tekst enigszins vrij vertaalt, zonder dat dit echter de algemene strekking beinvloedt.

[72]) *Madjmūᶜat al-rasā'il wa'l-masā'il al-Nadjdiyya*, 2 vol. (Kairo 1344-1346).

[73]) ᶜAbd al-Raḥmān b. Ḥasan b. al-Shaikh Muḥammad b. ᶜAbd al-Wahhāb.

[74]) Zie Brockelmann, *G.A.L.* S. II : 789, 790. Hij stierf in 1882 te Baghdād.

[75]) *De geloofsleer der Wahhabieten* bl. 47-51. Op de betekenis van ᶜAbd al-Raḥmāns veroordeling van de Burda is ook gewezen door Henri Laoust, *Essai sur les doctrines sociales et politiques de Taḳī-d-Dīn Aḥmad b. Taimīya* (Kairo, 1939), bl. 579 nt. 1. Behalve de boven reeds geciteerde plaatsen valt nog te vermelden het betoog op bl. 404 en volgg. van dl. II der *Madjmūᶜa*.

En de verwachting van bijzondere hulp van de Profeet voor zijn naamgenoten is te absurd om erover te praten, evenals de bewering, vervat in strofe 155, waarbij aan de Profeet aandeel in de scheppingsmacht en het weten Gods wordt toegekend!

Deze gerechtvaardigde kritiek schijnt evenwel op de massa der gelovigen buiten Arabië niet veel indruk te hebben gemaakt; de lectuur van en de verering voor Būṣīrī's lofdicht lijken er weinig door te zijn verminderd. Al hebben de Wahhabieten Mohammads graf te Medina van de zichtbare tekenen van verering ontdaan en al hebben zij verboden zijn geboorte- en zijn sterfdag te herdenken en dan te zijner eer zijn met talloze wonderen opgesmukt levensverhaal te reciteren, zij hebben niet kunnen bewerken dat de massa der gelovigen zich van de Burda heeft afgewend. Voor zeer velen is deze ḳaṣīda nog steeds een hoogtepunt der religieuze poëzie, en in deze waardering van het Lofdicht van de Mantel doen de Indonesische Moslims voor hun geloofsgenoten elders niet onder.

II OVERZICHT VAN DE INHOUD VAN HET GEDICHT

In vele gedrukte uitgaven van de Burda zal men een indeling in hoofdstukken aantreffen, en soms zijn deze zelfs van een titel voorzien. Houdt men deze indeling in het oog, dan is het niet moeilijk, de gedachtengang van de dichter te volgen.

I 1—7. Het gedicht begint met het tot een minnaar gerichte verwijt, dat het geen zin heeft zijn liefde te verheimelijken, daar de uiterlijke kenmerken van het lijden aan liefdessmart alle aanwezig zijn en niemand ontgaan.

8—12. De toegesprokene erkent, dat de liefde hem doet lijden, en dat hij dientengevolge onontvankelijk is zowel voor verwijten als voor goede raad, ja zelfs voor de vermaningen van zijn hoge leeftijd, hoe onverdacht deze ook zijn.

II 13—28. Hij klaagt, dat het de eigen boze aandriften zijn, die hem de vermaningen zijner grijsheid in de wind hebben doen slaan. Men moet aan die aandriften en lusten niet toegeven, zonder daarbij echter in het andere uiterste te vervallen. Maar wie ben ik, zegt de dichter, dat ik anderen de raad geef, goede werken te verrichten, terwijl ik zelf nooit iets meer heb gedaan, dan waartoe het strikte gebod mij noopte?

III 29—59. De dichter erkent, het verheven voorbeeld van de profeet, die God diende met vasten en nachtelijk gebed, allerminst te hebben nagevolgd. De profeet heeft alle aardse grootheid en macht van de hand gewezen, en uit zijn kommervol bestaan blijkt juist, dat hij een van Gods begenadigden was. Hij is het grote voorbeeld ter navolging; op zijn voorbidding mag men hopen in alle nood en gevaar. Wie zich aan het door hem geleerde houdt, heeft een stevig houvast. Hij gaat alle profeten te boven; hun wonderen zijn alleen maar door ontlening aan zijn profetische volheid mogelijk geweest. Met uitzondering van dat wat de Christenen van hun profeet zeggen, kan men hem dan ook noemen met welke naam men maar wil, want geen tong is bij machte de volheid zijner deugden onder woorden te brengen. Hij is een mens, maar hij is hoger dan al het geschapene; hij is de volle zon van Gods genade, zijn persoon is de edelste en verhevenste, enig in haar onvergelijkbaarheid.

IV 60—72. Wondertekenen, die door de ongelovigen volstrekt niet werden begrepen, begeleidden de geboorte van deze bijzondere persoonlijkheid: de instorting van het paleis van de Perzische heerser en het opdrogen van het meer van Sāwat. Maar daarbij bleef het niet.

V 73—88. De bomen kwamen op zijn bevel tot hem en bogen zich eerbiedig voor hem neer, de wolken beschaduwden hem, de maan spleet zich, de grot, waarin hij met Abu Bakr een toevlucht had gezocht, gaf haar geheim niet prijs. Dat alles betuigt, dat alwie in Gods hoede is, verder geen bescherming nodig heeft. Op zijn beurt is de profeet de mildste schenker van uitredding. Hoevelen heeft hij niet genezen van ziekte of krankzinnigheid, en hoevele malen heeft hij geen uitredding gebracht uit hongersnood en droogte?

VI 89—105. Doch waartoe zich te vleien met de gedachte, dat men aan zijn wonderen ooit het volle recht zou kunnen doen wedervaren? Is niet zijn grootste wonder de Koran, die hierin van de wonderen van andere profeten verschilt, dat hij blijvend onder de gelovigen is, en niet een gebeuren van voorbijgaande betekenis? De Koran deelt in het goddelijk attribuut der eeuwigheid, hij is geschapen naar zijn klank, doch eeuwig naar zijn zin. Daarom is hij onovertrefbaar en niet te evenaren, een boek van opperste schoonheid en onuitputtelijke wijsheid. De gelovige kan dit boek nooit genoeg reciteren, het vrijwaart voor het hellevuur. Verwonder U niet over degenen die tegen beter weten in de Koran verwerpen; soms immers loochent het zieke oog het licht van de zon, en de zieke mond de zoetheid van het water.

VII 106—118. De profeet is het, die de nachtelijke reis heeft gemaakt en ten hemel is opgeklommen, tot op „een afstand van twee booglengten" van de allerhoogste sfeer, een alleen aan hem verleend voorrecht. Hij is de eerste onder de profeten, de drager van de „vaan des lofs"; niemand kan hem voorbijstreven of zich boven hem verheffen. Hij staat daar als een alleenstaande berg, en de genade die God hem deelachtig heeft doen worden, deelt hij met niemand. Deswege mag de gemeente van Mohammad zich de edelste achten van alle.

VIII 119—140. Zegevierend is de boodschap van den Islam door de wereld getrokken, onweerstaanbaar en nooit aflatend van de strijd, zodat andere godsdiensten werden uitgeroeid met wortel en tak. Van geminachte vreemdeling is de Islam geworden tot een volkrijke stam. Zijn stichter waakt over de zijnen en behoedt hen als een vader zijn kind, een echtgenoot zijn gade.

Mohammads metgezellen hebben onvergankelijke roem geoogst in hun

strijd voor de verbreiding van het geloof; de veldslagen van Ḥunain, Badr en Uḥud bewijzen, dat zij niet geschroomd hebben hun tegenstanders onvervaard tegemoet te treden. De zegen Gods was met hen, en dan behoeft men niets te vrezen. Zo is ook de zegen van de profeet met allen, die hem liefhebben.

IX 141—152. Ik — aldus de dichter — prijs hem met mijn lofdicht, in de hoop zijn zegen te verwerven ter verzoening voor een leven, doorgebracht in dienst van anderen dan hij. Mijn ziel heeft een slechte ruil gedaan, toen zij de andere wereld niet heeft gekocht tegen de prijs van deze, en zelfs heeft nagelaten, deze wereld te koop aan te bieden. Doch al heb ik gezondigd, daarom mag ik wel op hem rekenen, te meer, daar ook ik de naam Mohammad draag. Hij zal in de andere wereld mijn hand vasthouden, en hij heeft nog nooit iemand teleurgesteld die op hem bouwde, noch ooit iemand die tot hem kwam, met lege handen laten vertrekken. Hij is mijn uitredder en helper; nochtans verwacht ik niet van hem de genietingen van deze wereld, die de dichter Zuhair met volle handen deelachtig is geworden van zijn beschermer Harīm.

X 153—162 (slot). Als de dood met zijn verschrikkingen tot mij komt, is de profeet mijn enige toeverlaat, en zijn aanzien gedoogt zeker, dat hij voor mij Gods vergiffenis inroept op de dag des gerichts. Wanhoop dus niet, mijn ziel, vanwege uw zonden, want Gods vergiffenis wist die alle uit, naar ik hoop. En op de profeet mag men zeker zijn verwachting stellen, want deze en de andere wereld zijn een uiting van zijn gunst, en tot zijn wetenschap behoren de tafel en de pen. En tenslotte eindigt de schrijver met een gebed: O Heer, laat die hoop niet ijdel zijn en schenk mij Uwe genieting. Schenk Uw onafgebroken leiding ten goede aan alle gelovigen, en stort Uw gunst uit over de profeet, zijn familie, zijn metgezellen en al zijn vrome volgelingen, tot in lengte van dagen.

III HET HANDSCHRIFT, DE SPELLING EN DE MORPHOLOGIE

Het handschrift.

Het handschrift waaraan de tekst is ontleend, staat onder no Ll. 6.25 beschreven in Browne's *Handlist of the Muh. mss. .... preserved in the Library of the University of Cambridge* (1900), bl. 20. Het is ongedateerd en telt 63 fol. klein 8°. De tekst van de Burda staat op de fol. 2—30; bij de nummering der bladzijden heeft de teller zich echter vergist, zodat deze genummerd zijn 1—30, 41—58, vervolgens twee ongenummerde blzz., dan 59—65.

Elke bladzijde bevat zes regels Arabische tekst met interlineaire Maleise vertaling. Het schrift is over het algemeen fraai, alhoewel niet overal even duidelijk. Men krijgt sterk de indruk, dat de copiïst het Arabisch niet machtig was, daar soms de spelling foutief is en de diacritische en vocaal-tekens onjuist zijn. De gewone afschrijversslordigheden ontbreken ook in de Maleise tekst niet; in de noten is daaraan, waar nodig, aandacht gewijd.

De spelling.

De spelling vertoont dezelfde eigenaardigheden als zovele andere oude hss., in hoofdzaak de volgende:

a. C o n s o n a n t e n.

Behalve na het praefix *mĕ-* worden consonanten na ĕ- in voorafgaande open lettergreep soms verdubbeld. Deze verdubbeling kan worden aangegeven:

1°. door herhaling van de letter, b.v. g-l-l-b = *gelap*;

2°. door plaatsing van het Arabische verdubbelingsteken (*tashdīd*) boven de letter, b.v. in *tjela* (12);

3°. bij nj door toevoeging van een n, b.v. k-n-nj-ng = *kenjang*, l-n-nj-p = *lenjap*, doch hierbij dient te worden opgemerkt, dat in plaats van -nj- dikwijls -nnj- wordt gespeld, b.v. *karunnja* (36).

Soms wordt aan het slot van een woord -b geschreven in plaats van -p.

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen tj en dj; beide worden met één punt geschreven.

De drie punten van de nj kunnen bij het suffix -nja zowel onder als boven het letterteken worden aangebracht.

بسم الله الرحمن الرحيم

أمن تذكر جيران بذي سلم

مزجت دمعا جرى من مقلة بدم

أم هبت الريح من تلقاء كاظمة

وأومض البرق في الظلماء من إضم

فما لعينيك إن قلت اكففا همتا

وما لقلبك إن قلت استفق يهم

أيحسب الصب أن الحب منكتم

ما بين منسجم منه ومضطرم

لولا الهوى لم ترق دمعا على طلل

ولا أرقت لذكر البان والعلم

فكيف تنكر حبا بعد ما شهدت به

By courtesy of Cambridge University Library

Het begin van de Burda in het handschrift te Cambridge.

Soms wordt, in niet-Arabische woorden, de *ta bersimpul* geschreven in plaats van de gewone t, b.v. in *berbuat, menurut, pekerti, seperti*; omgekeerd in Arabische woorden soms de gewone t, waar men de *ta bersimpul* zou verwachten, b.v. in *sjahwat*.

Behalve in Arabische woorden, waar de orthographie een *sjīn* vereist, wordt deze ook in enkele aan het Sanskrit ontleende woorden geschreven, b.v. m-alif-n-sj-j, Skr. *mānuṣya*, Mal. *manusia* [76]; *periksja*, Skr. *parīkṣā*; soms hypercorrect, b.v. sj-k-sj, Skr. *sākṣī*, Mal. *saksi*, en soms zelfs in Arabische woorden, b.v. *sjakarat* (153) i.pl.v. *sakrat*.

b. Vocalen.

De slotvocaal wordt zelden geschreven, dus b-n-w = *benua*, b-h-w = *bahwa*, dj-w = *djua*, k-d-w = *kedua*, n-g-r = *negeri*, b-h-g-j = *bahagia*, m-ng-s-j-h = *mengasihi*, k-m-l-alif-j (doch zonder hamza op de j) = *kumulai*, k-k-t-h-w-j = *kau-ketahui* (eveneens zonder hamza).

Een slot-w en een slot-j, die niet als drager van de hamza zijn bedoeld (zoals in *kumulai*), wijzen gewoonlijk op een tweeklank, b.v. l-l-w = *lalau*, h-j-n-j = *hinai*; daarentegen b-r-h-j = *birahi*.

In éénlettergrepige woorden wordt, zoals nog heden ten dage gebruikelijk is, de zgn. *huruf saksi* geschreven, dus b.v. p-w-n = *-pun*, d-alif-n = *dan*; soms echter ontbreekt deze ook niet in de eindlettergreep van meerlettergrepige woorden als b.v. *sangkal, berbuat*.

In de open paenultima wordt de klinker in de regel geschreven zoals gebruikelijk, en met de gebruikelijke afwijkingen, zoals b.v. in *bagi, djika, dari, pada*. Evenwel wordt b.v. in *dalam, dahulu, oleh, nistjaja* evenmin een klinkerteken geschreven ter aanduiding van de vocaal in de paenultima.

Opmerkelijk is voorts, dat -nd-, -ngg- en -ngk- voor de spelling blijkbaar als één consonant gelden. Men schrijft althans t-alif-n-d = *tanda*, d-s-alif-ng-k = *disangka*, m-w-ng-g = *munggu*.

Bij woordherhaling krijgt alleen het tweede lid der samenstelling het klinkerteken in de paenultima, dus b.v. alif-l-h-alif-w-l-h = *ulah-ulah* (Mal. *seoloh-olah*), m-s-ng-m-alif-s-ng = *masing-masing*. Komt echter door de aanhechting van een of meer suffixen de klinkeraanduiding te vervallen, dan behoudt het eerste lid de *huruf saksi*, b.v. in *berdjamu-djamuan*.

---

[76]) Er zijn evenwel Maleise dialecten, waarin de uitspraak luidt: *má'nu-s(j)ia*, b.v. het Peraks; het is nu maar de vraag, of de uitspraak van dit leenwoord de spelling, dan wel de spelling de uitspraak volgt:

In de antepaenultima verdwijnt de klinkeraanduiding bij aanhechting van *-nja*, b.v. d-t-ng-nj = *datangnja*, g-g-h-nj = *gagahnja*, s-ng-j-nj = *sungainja*; daarentegen d-b-alif-ng-n-k-n-nj = *dibangunkannja*, hoewel men niet kan zeggen, dat bij aanhechting van *-kan* de klinkeraanduiding in de open paenultima altijd gehandhaafd blijft, b.v. m-nj-tj-r-k-n = *menjutjurkan*.

Morphologie.

Opmerkelijk is, dat in afwijking van het standaard-Maleis de stemhebbende occlusieven g, d en b na *mĕ-* soms genasaleerd worden, dus:

gebala (vgl. Min. *gubala*, Atj. *gubeuë*; Mal. *gembala*), *mengebala* (20, 162);

dengar, menengarkan (11), maar: *mendahulukan* (110, 112);

beri, memeri (88, 154); *binasa, meminasakan* (21); *bunuh, memunuh* (19), maar: *membilang* (98), *membêdakan* (132).

De nasalering na *me-* strekt zich ook uit tot *tj*, en soms tot *dj*, b.v.:

tjeritera, menjeriterai (68);

tjertja, menjertja (9, 11);

tjutjur, menjutjurkan (1, 16);

djundjung, menjundjung (125);

daarentegen: *mendjadikan* (150), *mendjagai* (29), *mendjemukan* (99), *mendjualkan* (145).

Deze staat van zaken vertoont grote overeenkomst met de toestand die terzake in het Peraks Maleis bestaat [77]). Daarin wordt weliswaar de stemhebbende palataal in de regel genasaleerd, terwijl dit hier uitzondering blijkt, maar misschien representeert zulks de toestand van drie en halve eeuw geleden.

In dit verband is ook opmerkelijk de spelling van *bêda* met een punt op de d, dus *bêdza*. Dit is de nog heden ten dage in Perak heersende uitspraak [78]).

Opvallend is verder het voorkomen van vormen als *pengadjar* (12, 13, 140), *perhias* (33), *kedatang* (106) en *keingin* (121), waar het standaard-Maleis *pengadjaran, perhiasan, kedatangan* en *keinginan* zou hebben. Daarnaast vindt men evenwel: *kesakitan* (6, 81), *keteguhan* (134), *ketahuan* (145), *keturunan* (88), etc.

---

[77]) Zie C. C. Brown, *Perak Malay* (in *Papers on Malay Subjects*, sec. series, 1921), bl. 5 nt. 3; K. Wulff, *Beobachtungen über die aussprache des malayischen im Sultanat Perak*, in *Acta Orientalia* vol. IV bl. 261.

[78]) Wulff merkt dienaangaande op (*o.c.* bl. 286 nt. 1): „Das wort wird trotz seines indischen ursprungs nur mit diesem arabischen spiranten gesprochen; als ich es anfangs mit dem verschluszlaut d sprach, wurde es nicht verstanden".

Weliswaar komt *pengadjar* in de zin van *pengadjaran* in oudere teksten wel meer voor [79]), en af en toe ook in het standaard-Maleis, zoals b.v. in de bekende *pantun*, die men schertsend bezigt t.a.v. een jonge man, die een oudere vrouw heeft getrouwd:

Elok djalannja Kota tua
Kiri kanan berbatang sepat.
Elok berbini orang tua
Perut kenjang pengadjar dapat,

maar de andere vormen zijn toch bepaaldelijk dialectisch. Misschien mag men hier denken aan het mindere gebruik van suffixen in het Peraks Maleis [80]); de schaarse gegevens dienaangaande laten echter niet toe, met zekerheid daarnaar te verwijzen.

Afwijkend van het standaard-Maleis is ook het gebruik der *ber*-vormen:

ia terlebih berlepasdaku (150), hij is mijn beste uitredder;
tiadakan bermulia dia (15), zal hem niet met ontzag bejegenen;
bersakiti (19), kwellen, pijnigen.

Men zou hier *(mem)per-* verwachten, in zijn oude causale betekenis, terwijl in:

tiada lagi berhimpun (62), niet meer bijeen te brengen, en
tiada berbilang (99), ontelbaar, constructies die in het Minangkabaus normaal zijn [81]), in het standaard-Maleis het prefix *ter-* zou zijn gebezigd.

Bij de geringe gegevens, die over de Maleise dialecten ter beschikking staan, valt niet uit te maken, of ook deze afwijkingen uit het Perakse dialect te verklaren zijn.

Gezien de nauwe betrekkingen, die er in de 16de en de 17de eeuw tussen Atjèh en Perak hebben bestaan — laatstgenoemd land is immers in 1579 door Atjèh veroverd, en in de 17de eeuw door Sultan Iskandar Muda nogmaals onder Atjèhse heerschappij gebracht — is het niet ongerijmd, invloed van het Perakse dialect in een uit Atjèh herkomstig handschrift uit de 16de eeuw aan te nemen. Omgekeerd is de Atjèhse invloed in Perak duidelijk merkbaar. Misschien heeft de vertaler onder invloed van het overwalse dialect gestaan, of is de vertaling in Perak vervaardigd.

---

[79]) Zie b.v. Voorhoeve, *Bajan Tadjalli*, in *T.B.G.* dl. LXXXV (1952), bl. 92 reg. 6 v.o.: .... *enggan ia daripada pengadjar segala setan.*
[80]) Wulff, *l.c.* bl. 261.
[81]) Van der Toorn, *Minangkabausche Spraakkunst* ('s-Gravenhage, 1899), blz. 93.

IV ARABISCHE WOORDEN IN DE MALEISE TEKST

Gelijk te verwachten viel, is het aantal Arabische woorden, dat de vertaler heeft gebezigd, niet gering. Ik telde er een 130-tal. De overgrote meerderheid daarvan behoort tot de woorden, die in het Maleis burgerrecht hebben verkregen. Of zij dit toentertijd reeds *alle* in dezelfde mate bezaten, valt moeilijk uit te maken. Men kan, naar ik meen, hier drie, of, zo men wil, vier categorieën onderscheiden:

a. woorden die onveranderd uit de Arabische tekst zijn overgenomen, omdat zij zich om de een of andere reden moeilijk lieten vertalen, zoals: *ashhur al-ḥurum* (122), verboden maanden, d.w.z. de maanden, waarin de godsvrede gold; *ᶜiḳbān* en *rakham* (121), adelaar en gier (vogels, die de Maleier niet kent);

b. woorden die buiten de kleine kring van Arabisch-geschoolden niet verstaan worden, als: *munṣif* (91), *muḥdath* (92), *taḥayyur* (3, 47), *taḳallub* (37);

c. woorden die in zekere mate gemeengoed van de geschreven, en ten dele ook van de gesproken taal blijken te zijn geworden.

In de laatstgenoemde categorie kan men dan nog nader onderscheiden:

d. een aantal woorden die blijkbaar toentertijd reeds zo algemeen bekend waren, dat zij konden worden gebezigd ter weergave van minder of niet bekende woorden van de Arabische tekst. Tot deze woorden behoren:

ākhira, Mal. *achirat*, voor Arab. *maᶜād* (93), het hiernamaals; *ādjil* (145), het toekomende (leven); *ḍarratuhā* (155), haar medevrouw (nl. van de *dunyā*);

ᶜadl (103), Mal. *adil*, voor Arab. *ḳisṭ*, gerechtigheid;

ᶜālam al-shahāda, de zienlijke wereld, voor Arab. *al-kawn*, het zijn (54);

ᶜaṣl (60), Mal. *asal*, voor Arab. *ᶜunṣur*, element;

badan, voor Arab. *khalḳ* (55), geschapenheid, lichamelijkheid, en voor Arab. *aᶜẓum* (59), gebeente;

djamāᶜa (111), Mal. *djemaat*, voor Arab. *mawkib*, gevolg;

ḥaḳīḳa (41), Mal. *hakikat*, voor Arab. *maᶜnā*, zin, idee;

islām (123) voor Arab. *dīn*;

kalām (139), voor Arab. *kalimāt(u'llāh)*;
ḳawm, Mal. *kaum*, b.v. in *kedua kaum* (34) voor Arab. *al-fāriḳaini*, en *segala kaum sekaliannja* (54) voor Arab. *sā'ir al-umam*;
lafẓ, Mal. *lapal* (66) voor Arab. *kalim*;
lā'iḳ, Mal. *laik, lajak*, zie blz. 54, nt. 103.
laṭāfa (56), voor Arab. *taraf*;
lawḥ, Mal. *loh* (*jang tjerelang*) voor Arab. *laḳam* (74);
makhlūḳ, Mal. *machluk*, voor Arab. *al-warā* (48) en Arab. *al-bariyya* (79);
manfaᶜa, Mal. *manfaat*, in *memeri manfaat* (88) voor Arab. *djāda*, zich mild betonen;
martaba, Mal. *mertabat* voor Arab. *ḥadd* (40), *ḳadr* (44, 46), *manzila* (109);
muᶜdjiza, Mal. *mudjizat* voor Arab. *āya* (52, 89), *burhān* (139);
mushkil, in Mal. *mushkil rupa* voor Arab. *shubah* (95);
niᶜma, Mal. *nikmat* (107, 108 zonder Arab. aequivalent), voor Arab. *zahra* (152), schoonheid, glans;
nisba, Mal. *nisbat*, voor Arab. *iḍāfa*, relatie;
ṣabr, Mal. *sabar*, voor Arab. *ḥilm* (161), zachtmoedigheid, tact;
ṣādiḳ, *lebih sadik* voor Arab. *abarru* (35), oprechter;
sakra(tu'l-mawt) voor Arab. *ḥulūl al-ḥādith al-ᶜamim* (153), het plaatsgrijpen van het gebeuren dat allen treft;
ṣidḳ, vs. 66: *ṣidḳ nubuwatnja*, voor Arab. *al-ḥaḳḳ*; vs. 104:*bertatahu dirinja akan ṣidḳnja*, voor Arab. *tadjāhulan*;
taḳwā (161) godsvrucht (zonder direct Arab. aequivalent);
tawfīḳ (159), leiding ten goede, medewerkende genade (Arab. *wa 'lṭuf biᶜabdika*, wees genadig jegens Uw dienaar);
ᶜudhr (9), verontschuldiging, Mal. *udjur*, voor Arab. *maᶜdhira*.
ẓāhir, Mal. *lahir*; *lahir dari*, afkomstig van, voor Arab. *atā bihā*, waarmee gekomen zijn (52); *jang lahir dari*, die afkomstig zijn van, voor Arab. *min*, van de kant van (94).

Slechts tweemaal is er ter vertaling van een Arabische term een ander Arabisch woord gebezigd, dat in het Maleis geen gemeengoed is, *taḥayyur* en *taḳallub*:
(vs. 47) *maka tiada.... taḥayyur akan ṣidḳ nubuwatnja*, voor Arab. *walam nahim*, wij hebben geen valse voorstelling aangaande (de waarachtigheid van zijn profeetschap);
(vs. 37) *dibawainja taḳallub kepada*, voor Arab. *daᶜā ilā*, hij riep op tot.

V DE MALEISE TEKST VAN DE BURDA

Dengan nama Allah djua kumulaï kitab ini, Tuhan jang mahamurah dalam dunia dan mengasihani hamba mu'min dalam negeri achirat.

1. Telah tertjintalah engkau akan *hamsaja*mu di Benua Pohon Salam adanja; karena itu ketaha engkau menjutjurkan air matamu tertjampur darah adanja?
2. Ataupun [82]) sesungguhnja karena tiup angin dari betul Madinat rasulullah datangnja dan karena gemilang kilat dalam malam jang gelap dari betul bukit Iḍam terbitnja?
3. Maka apa ketaha bagi kedua matamu, djika engkau hendak akandia berhenti dari tangis berahi, makin bertambah tangisnja, dan apa ketaha bagi hatimu, djika engkau hendak akandia menjedar dari *taḥayyur* berahi, makin bertambah *taḥayyur*nja?
4. Disangka orang berahi bahwa berahi terbuni [83]) ketaha adanja, jang antara matamu menangis dan hatimu tertunu oléh api berahinja?
5. Djika tiada karena berahi, tiadakan kautjutjurkan air matamu atas munggu-munggu sekalian, dan tiadakan terbangun engkau oléh karena tertjinta akan Pohon Salam dan bukit Iḍam [84]) sesungguhnja.
6. Maka betapa kausangkal berahi kemudian dari naik sjaksji ad(i)l akan adanja? Sjaksji itu air matanja dan penjakit kesakitan berahinja.
7. Telah diadakan tuduhan berahi dua haluran, air matanja dan kesakitan berahinja, seperti bunga bahar atas kedua pihak mukamu dan seperti tinggai(?).
8. Sesungguhnja, berlaku pada malam jang gelab serupa dengan kekasihku maka aku dibangunkannja, tatkala berahi menghalangkan tjitarasa dengan kesakitannja.
9. Hai jang menjertja-daku karena berahi jang sempurna, perlakukan udjurku [85]) baginja kuperlihatkan kepadamu. Djika engkau munṣif, tiadakan menjertja-daku sesungguhnja.

---

[82]) Het hs. heeft *tetapi*, doch dit past niet ter inleiding van het tweede lid van een alternatieve vraag.

[83]) hs. *tertunu;* Ar. *munkatimun*, verborgen.

[84]) hs. *Ilham*.

VI DE VERTALING VAN DE MALEISE TEKST

Ik begin dit geschrift met de naam van God, de Heer die in deze wereld zich genadig betoont en zich in de andere wereld over gelovige dienaren erbarmt.

1. Zijt gij indachtig geworden aan Uw gebuur in het Land van de Laurier, en is het wellicht daarom dat gij tranen stort, vermengd met bloed?
2. Of is het omdat de wind rechtstreeks waait van de stad van de Profeet, en omdat het lichten van de bliksem in de donkere nacht rechtstreeks van de berg Iḍam uitgaat?
3. Hoe komt het dat, zo gij tot Uwe ogen zegt het wenen uit liefde te staken, Uw tranen des te rijker vloeien, en hoe komt het dat, zo gij tot Uw hart zegt te ontwaken uit de verbijstering van de liefde, Uw verbijstering slechts des te groter wordt?
4. Denkt gij soms, o minnaar, dat Uw liefde verborgen blijft, terwijl zowel Uwe ogen wenen als Uw hart in liefdevuur is ontstoken?
5. Ware het niet uit liefde, gij zoudt geen tranen storten op de sporen van de kampeerplaats, en de herinnering aan het Land van de Laurier en de berg Iḍam zou U de slaap niet roven.
6. Waarom loochent gij Uw liefde, trots de aanwezigheid van onaanvechtbare getuigen: Uw tranen en Uw lijden?
7. De onmiskenbare sporen van de liefde: twee groeven van tranen en van liefdessmart, zijn immers (in geel) als de lentebloem, en (in rood) als de tinggaj, op Uw beide wangen te vinden.
8. Inderdaad! Omdat een droombeeld van mijn geliefde 's nachts rondwaart, wordt mij de slaap ontroofd, daar immers de liefde zaligheid met lijden dwarsboomt.
9. O gij die mij berispt vanwege mijn overgrote liefde! Aanvaard mijn verontschuldiging daarvoor, die ik U toon. Zo gij rechtvaardig waart, zoudt gij mij niet laken!

---

[85]) hs. *alif-p-dj-r-k;* Ar *yā lā'imī fi'l-hawā 'l-ʿudhriyyi maʿdhiratan, minnī ilaika:* o gij die mij laakt vanwege mijn ʿUdhrietische liefde, verontschuldig mij toch!

10. Sampailah kepadamu halku, tiada lagi terbuni rahasjiaku pada sekalian dari segala orang upak-upakpun dan tiada penjakit berahiku akan sembuh adanja.
11. Sungguh hatimu mengadjari-daku, tetapi tiada aku menengarkandia sesungguhnja. Bahwa orang berahi dari segala jang menjertja amat tuli telinganja!
12. Bahwa kutukasi hubanku jang mengadjari-daku mengadakan tjela bagiku adanja, dan bahwa hubanku amat djauh pengadjarnja dari 'kan tiada dipertjaja sesungguhnja [sesungguhnja].

* * *

13. Maka bahwa nafsu amarah tiada menurut pengadjarnja sesungguhnja, karena bebalnja akan sjaksji [tahunnja] jang ditjeriterakan hubannja dan tuhanja.
14. Dan tiada disanggrahakan pekerti badjik dari berdjamu-djamuan djamu jang datang kekepalaku dengan tiada dipermulia adanja.
15. Djika tahu aku akan diriku tiadakan bermulia dia sesungguhnja, nistjaja kututupi hubanku itu dengan hinai dari adanja.
16. Siapa ketaha dapat baginja mengembalikan gebalaan jang nakal dari salahnja [86], seperti dikembalikan kuda jang nakal dengan kekangnja? [87]
17. Maka djangan kautuntut dengan segala maᶜsijat mematahkan sjahwatmu; bahwa makanan mengadakan kuat akan sjahwat orang lapar sesungguhnja.
18. Bahwa nafsu seperti budak [88]: djika kauberikan menjusu, nistjaja datang ketuhanja mengasihi susu djua; djika kausarak, nistjaja sarak daripadanja.
19. Maka palingkan kehendaknja dan ketakuti meradjakan dia sesungguhnja; bahwa hawa-nafsu, barang kala djadi radja, memunuh atau bersakiti adanja.
20. Dan gebalaï ia tatkala dalam tanam-tanaman ᶜamal saleh, mangka kita tambah-tambahnja; barang kala manislah padanja tempatnja digebala itu, maka djanganlah engkau mengebala baginja.
21. Berapa-berapa dihiasinja bagi manusjia tjitarasa jang meminasakan

---

[86] hs. *gagahnja;* Ar. *ghawāya,* dwaling, zonde.
[87] hs. opnieuw *gagahnja*; Ar. *ludjum*, teugels.

10. Mijn toestand is U ter ore gekomen, ja, mijn geheim is voor geen van mijn critiserende kwaadsprekers meer verborgen, en van mijn lijden aan de liefde zal ik nimmermeer genezen.
11. Gij hebt mij in alle oprechtheid vermaand, doch ik heb er niet naar geluisterd. Wie in liefde ontbrand is, blijft immers volslagen doof voor ieder die hem laakt.
12. Zelfs de goede raad van mijn grijze haren heb ik ten onrechte beschouwd als een poging om blaam op mij te werpen, terwijl ten aanzien van de goede raad der grijsheid wantrouwen toch wel verre moest zijn!

* * *

13. Mijn lager ik heeft aan de vermaningen mijner grijsheid niet het oor geleend, daar het onontvankelijk was voor het getuigenis van grijsheid en ouderdom.
14. En het heeft zich niet opgemaakt tot de goede daad van onthaal te bieden aan de gast, die (nu) ongeëerd tot mijn hoofd is gekomen.
15. Hadde ik bevroed, dat ik hem zonder ontzag zou bejegenen, dan zoude ik voorwaar met henna de aanwezigheid van mijn grijze haren verborgen hebben gehouden!
16. Wie is in staat de steigerende rossen (van de lust) terug te brengen van hun boze weg, zoals men een steigerend paard met de breidel bedwingt?
17. Streef er niet naar, met daden van ongehoorzaamheid Uw lusten te breken; voedsel immers doet de eetlust van de hongerige toenemen.
18. De lust is als een zuigeling: laat men hem aan de moederborst, dan zal hij gezoogd willen worden tot hij groot is, maar speent men hem, dan geeft hij de moederborst op.
19. Weerstreef dus zijn verlangen, en hoed U ervoor hem ten troon te verheffen. Zijn de hartstochten eenmaal de baas geworden, dan brengen zij dood of kwelling.
20. Laat ze vrijelijk weiden wanneer zij zich bevinden in de tuin der vrome werken, dan vermeerdert men die; maar wanneer de weidegrond hun zoet is, laat ze dan niet weiden!
21. Hoe dikwijls hebben zij de mens genietingen aanlokkelijk gemaakt, die

---

[88]) hs. b-w-t; Ar. *ka 'l-ṭifli,* als het kleine kind.

dalam kedua negeri sesungguhnja, daripada pihak tiada diketahuinja bahwa ratjun dalam lemak manis [89]) adanja.

22. Ketakuti segala bahaja jang daripada lapar dan kenjang kedjadiannja, karena beberapa berlapar [90]) terkedji dari makanan jang tiada tjerna dalam sariranja.

23. Tumpahkan air mata daripada mata jang dari dahulu telah penuh adanja dari segala haram dan kekal peliharakandia [91]) (dari) jang telah tobat engkau daripadanja.

24. Dan salahi kehendak nafsumu dan sétan, dan lalau segala kehendaknja. Djika keduanja mengatakan kasihnja tulus sekalipun, djangan djua engkau pertjaja baginja!

25. Djangan kauturut kata jang melawani [92]) -dikau dan [me]lalau kehendaknja atasmu dari tenteranja, karena engkau mengetahui upaja chaṣam dan ḥakam daripadanja.

26. Bahwa aku memohonkan ampun pada Allah daripada kata jang tiada kuperbuat adanja. Demi kebesaran Allah, djika demikian njatalah orang kempis [93]) kukata ada anak-tjutju baginja.

27. Haruskah aku menjuruhkan-dikau berbuat kebaktian jang aku belum berbuat dia sesungguhnja? Dan barang kala aku belum bersutji rahasiaku, haruskah [94]) aku menjuruhkan-dikau bersutji?

28. Dan tiada aku mengambil kebaktian sunnat akan bekalku dahulu daripada mati selamanja, dan tiada kusembahjangkan dan tiada kupuasakan melainkan *farḍ* hanja.

* * *

29. Kutinggalkan pekerti jang mendjagaï malam dengan kebaktian hingga djadi bengkak [95]) sesungguhnja kedua tapak kakinja karena lama berdiri menjembah Tuhannja.

30. Diikatnja daripada lapar perutnja dan dimasukkannja batu sesungguhnja; antara pinggangnja dan lambungnja dengan kulit jang lumat batu itu dibuninja.

31. Dan mengupaja dia segala bukit jang tinggi daripada emas kedjadiannja, maka dipertundjukkannja pada segala bukit itu ketinggiannja sesungguhnja.

---

[89]) hs. manusjia; Ar. *fi'l-djasam,* in het vette der aarde. De tekstverbetering is ingegeven door Hamzah Fansoeri ed. J. Doorenbos bl. 46: *lemak manis terlalu njaman, oleh napsumu engkau tertawan.*

[90]) hs. berapa berapa; Ar. *rubba makhmaṣatin,* menig hongeren.

[91]) hs. memeliharakandia.

ten verderve voeren in beide werelden, aangezien hij niet wist dat het vergif school in het vette en het zoete der aarde.

22. Vrees de gevaren, die evenzeer in honger als in verzadiging liggen, want soms is te hongeren erger dan dat het lichaam het voedsel onverteerd laat.

23. Stort tranen uit een oog, dat met het verbodene reeds verzadigd is geworden, en bewaar het staag voor alles waarvan gij U berouwvol hebt afgewend.

24. En verzet U tegen het drijven van Uw begeerten en tegen de Satan. Ga daar steeds tegenin! Ook al zeggen beide dat hun liefde oprecht is, vertrouw ze niet!

25. Leen nooit het oor aan Uwe wederpartijders, en dwarsboom de verlangens te Uwen aanzien van wie tot hun leger behoren: ge kent immers de listen van de tegenstander en van de scheidsrechter van die groep.

26. Ik smeek Allah om vergiffenis voor woorden die ik niet van daden vergezeld heb doen gaan. Bij de grootheid Gods, zo zou ik nakroost toekennen aan een onvruchtbare.

27. Geeft het pas, dat ik U zeg vrome daden te verrichten, die ik zelf niet verricht? En wanneer mijn innerlijk niet rein is, geeft het dan pas dat ik U gelast rein te zijn?

28. Nimmer heb ik, vóór mijn stervensuur, aanbevolen vrome werken ten reisvoorraad opgezameld, en nimmer heb ik meer godsdienstoefeningen verricht of gevast dan waartoe het strikte gebod mij verplichtte.

* * *

29. Ik heb nagelaten de verrichtingen van hem, die de nachten met vrome werken doorwaakte, zo dat zijn beide voetzolen gezwollen waren van het lange staan bij het bidden tot den Heer.

30. Uit honger snoerde hij zich de gordel vaster, en hij stopte er een steen onder; tussen zijn gordel en de tere huid van zijn zijden verborg hij een steen.

31. De hoge bergen, tot goud geworden, trachtten hem in verzoeking te brengen, maar aan die bergen toonde hij zijn grootheid.

---

92) hs. menawani; Ar. *khaṣm*, tegenstander.
93) Ar. *dhū ʿuḳmin*, onvruchtbaar.
94) hs. *haruslah*.
95) hs. b-ng-t; Ar. *waram*, zwelling.

32. Menjatakan dia tiada mengehendaki dunia kesukarannja dalamnja; bahwa kesukaran tadapat tiada mengupaja segala jang dipeliharakan Tuhannja.

33. Betapa kesukarannja akan menghéla dia kepada dunia dan kepada perhiasnja? Djika tiada karenanja, tiadakan ada dunia daripada ᶜadamnja.

34. Itulah Muḥammad penghulu isi kedua negeri dan djin dan manusjia sesungguhnja, dan penghulu kedua kaum daripada ᶜArab dan ᶜAdjam sekalian. [nabiyanja] [96]).

35. Nabi kami jang menitahkan maᶜrūf menitahkan (l. menahikan) munkar; tiada seorangpun lain daripadanja lebih *ṣādiḳ* pada mengatakan tiada dan ada daripada segala katanja.

36. Ialah jang beroléh sempurna karunia, jang diharap ummatnja sjafa'atnja bagi kesakitannja daripada segala kesakitannja jang tiada dapat diketahui [97]) adanja.

37. Telah dibawaïnja *taḳallub*nja kepada agama Allah; maka segala jang berlakukandia sesungguhnja telah berpegang pada tali jang tiadakan putus adanja.

38. Diatasinja [98]) segala nabi Allah pada rupanja dan pada lakunja, dan tiada dapat sekaliannja menghampiri dia pada ᶜilmunja dan pada kemuliaannja [99]).

39. Sekalian meréka itu mengambil daripada rasulullah djua sesungguhnja setjalung [100]) dari laut atau dari hudjan jang mahalebat adanja.

40. Berhenti sekalian dihadiratnja masing-masing hingga martabatnja; setitik daripada pengetahuannja [101]) atau baris suaranja [102]) daripada segala hikmatnja.

41. Maka ialah jang sempurna hakikatnja dan rupanja, maka memilih dia Tuhannja jang mendjadikan semesta sekalian akan kekasihNja.

42. Mahasutji ia dari 'kan disekutukan seseorang baik rupanja dan lakunja, maka manikam baik rupanja dan lakunja tiada disama-samaï sesungguhnja.

43. Tinggalkan jang disebutkan *naṣārā* akan nabinja dan pudjikan baginja barang pudji sekehendakmu, dan kabulkan pudji jang laik [103]) dengan hadiratnja.

---

96) Geschrapt; foutief begin van de volgende regel.

97) hs. *dan bahwa.* Van Ronkel, B.K.I. 6e R. dl. 2 (1896), bl 26, wil hier lezen: *di-anubhawa,* en oppert als vertaling van *tiada dapat di-anubhawa,* „which we cannot overcome". Ik houd het echter voor een verschrijving voor *di-ketahui;* Ar. *likulli ḥawlin min al-aḥwāli muḳtaḥimin,* bij elke plotseling optredende dreiging.

98) hs. d-s-i-nj.

99) hs. k-m-j-alif-n-nj.

32. Zijn moeitevol bestaan in deze wereld stelt in het licht, dat hij haar niet begeerde; de nood immers pleegt diegenen te belagen, die in Gods hoede zijn.
33. Doch hoe zou de nood hem ooit tot de wereld en haar pronk kunnen trekken? Want ware het niet om zijnentwille, de wereld ware geenszins uit het niet tot aanzijn gebracht.
34. Dat is Muhammad, de heer van de bewoners van beide werelden, van djinn's en van mensen, de heer van Arabieren en niet-Arabieren.

35. Onze profeet is het, die het goede heeft bevolen en het kwade heeft verboden; niemand is oprechter dan hij met zijn ja en zijn neen in al wat hij zegt.
36. Hij is het die de volmaakte gunst Gods heeft verworven, en op wiens voorbidding zijn gemeente hoopt bij alle onvoorziene kwellingen.

37. Hij heeft hare overgang tot de godsdienst van Allah teweeggebracht; allen die zich daarnaar gedragen, houden zich vast aan een touw dat nooit zal breken.
38. Hij gaat alle profeten Gods te boven in voorkomen en gedragingen; geen daarvan komt hem nabij in kunde of waardigheid.

39. Zij allen ontlenen aan de gezant Gods, één schepje uit de zee, of uit een regenstroom.
40. In zijn tegenwoordigheid staan allen, elk naar zijn rang, als (diacritische) punten van zijn weten of klinkertekens van zijn wijsheid.

41. Omdat hij volmaakt is naar wezen en verschijning, daarom heeft de Schepper aller dingen hem tot zijn gunsteling uitverkoren.
42. Het is verre van hem, dat iemand hem terzijde gesteld zou worden in schoonheid van voorkomen of gedrag; in beiderlei opzicht is hij een ongeëvenaard juweel.
43. Laat af van datgene waarmee de Christenen hun profeet noemen, en loof Uw profeet geheel naar Uw eigen begeren; aanvaard alle hem passende lof.

---

100) hs. *setjaluk.*
101) hs. p-ng-h-t-w-n-nj.
102) hs. *bahwa seharusnja*(!); Ar. *shakla,* vocaalteken.
103) hs. *lain.* Van *dan* af is de vertaling min of meer vrij; de tekst heeft: *iḥtikam,* ga naar eigen oordeel te werk, zodat men wel kan aannemen, dat *lā'iḳ bi,* passend voor, de vertaler voor de geest heeft gestaan.

44. Sifatkan akan dzatnja barang kehendakmu daripada kekajaannja dan sebutkan akan martabatnja barang kehendakmu daripada kebesarannja.

45. Karena kelebihan Muhammad rasulullah tiada ada baginja hingga maka dapat menjatakan dia segala jang berkata dengan lidahnja.

46. Djika sebagai dengan martabatnja segala ajatnja [104]) pada kebesarannja, nistjaja [105]) dihidupkan namanja tatkala dinjatakan do^{c}a dengan dia tulang jang telah buruk adanja.

47. Tiada diberatinja kita dengan jang tiada kuasa bagi kita mengetahui dia sesungguhnja oleh loba ia pada menjampaikan kita kepada agama Islam, maka tiada mabuk dan *taḥayyur* akan *ṣidḳ* nubuwatnja.

48. Tiada kuasa machluk mengetahui hakikat rasulullah, maka tiada mengetahui dia sesungguhnja segala jang damping kepada martabatnja dan segala jang djauh daripadanja.

49. Bahwa ia seperti matahari: kelihatan pada kedua mata dari djauh adanja ketjil, dan dipunpunkannja mata tatkala hampir kepadanja.

50. Maka betapa akan mengetahui hakikatnja dalam dunia sesungguhnja segala orang tidur, memadakan penglihatnja akandia dalam mimpinja hanja karena sesat.

51. Sempurna tahu akandia bahwa dari antara manusjia adanja dan bahwa ia lebih dari machluk sekalian.

52. Segala mu^{c}djizat jang lahir dari segala *anbiyā* jang mulia pada Tuhannja maka hanja karena pertemuan tjahaja Muhammad rasulullah dengan meréka itu sekalian.

53. Maka ia matahari karunia Allah, segala *anbiyā* bintangnja, dinjatakannja sekalian tjahajanja bagi manusjia dalam kelam.

54. Hanja hingga tatkala tiup (l. terbit) kedalam *^{c}ālam shahāda* dilengkap djalan sebenarnja semesta sekalian, dihidupkannjalah segala kaum sekaliannja.

55. Amat mulia badan rasulullah; jang menghiasi dia baik [106]) lakunja baik rupanja [106]) sesungguhnja. Akan rupanja muka manis akan laksananja [107]).

---

[104]) hs. *namanja;* Ar. *law nāsabat ḳadrahu āyātuhu ^{c}iẓman*, gesteld dat zijn wonderen in grootheid zijn hoge rang evenaarden.

[105]) hs. alif-s-dj-j.

[106]) In het hs. beide woorden in margine.

44. Ken aan zijn wezen al wat gij maar wilt als eigenschap toe uit de volheid zijner deugden, en vermeld als zijn rang welke zijner grootheden gij maar wilt.
45. Want de voortreffelijkheid van Muhammad de godsgezant kent geen grenzen waardoor al wat met tongen spreekt die tot uitdrukking zou kunnen brengen.
46. Zouden zijn wondertekenen in grootheid zijn hoge rang evenaren, dan zou de aanroeping van zijn naam dorre doodsbeenderen doen herleven.
47. Hij heeft ons niet bezwaard met wat ons verstand te boven gaat, omdat hij begeerde ons de godsdienst van de Islam te doen bereiken; daardoor zijn wij noch verward noch verbijsterd ten aanzien van de waarachtigheid van zijn profeetschap.
48. Geen schepsel is in staat het wezen van de godsgezant te kennen; noch zij die hem nastaan in rang noch zij die verre zijn, kennen hem.

49. Hij is gelijk de zon: ziet men die met beide ogen van verre, dan lijkt zij klein, doch ziet men haar van dichtbij, dan verblindt zij de ogen.
50. Hoe zouden ook de slapers in deze wereld zijn wezen kunnen kennen, zij die in hun verdwaaldheid genoegen nemen met wat zij in hun droom van hem zien?
51. Het meeste dat men van hem kan weten, is dat hij een mens is, en dat hij meer is dan alle schepselen.
52. Alle wonderdaden, uitgegaan van de (overige) bij God geëerde profeten, waren slechts mogelijk doordat het profetenlicht van Muhammad de godsgezant zich met hen verbond.
53. Hij is de zon van Gods genade, alle andere profeten zijn de sterren, die hun licht verspreiden voor de mens die in het duister wandelt.
54. Eerst toen hij in de wereld der zienlijke dingen verscheen, werd de weg voor alle zijn in waarheid gebaand; hij bracht alle volkeren tot leven.
55. Zeer verheven is de persoon van de profeet, gesierd door optreden en door schoonheid, die door een minzaam gelaat wordt gekenmerkt.

---

[107]) hs. *lakunja*; A. *zānahu khuluḳu bi'l-ḥusni mushtamilin bi'l-bishri muttasimi*, hem sieren de eigenschappen van een die gehuld is in schoonheid en gekenmerkt wordt door opgewektheid.

56. Bahwa ia seperti bunga pada *laṭāfat*nja, seperti bulan purnama pada kebesarannja, seperti laut pada kemuliaannja, ... [108]) pada ketinggian [nja] himmatnja [109]).
57. Ulah-ulah Muhammad rasulullah dengan adanja tunggal pada kemuliaannja, tatkala-tatkala bertemu dengan dia dalam tenteranja dan dalam segala orang mulia tiada ada sebagainja.
58. Ulah-ulah kalimat al-Ḳur 'ān jang tersurat pada lidahnja dan bibirnja mutia lagi dalam indungnja, jang terbitnja dari tempat katanja dan tempat sennjumnja [110]).
59. Tiada ada narwastu menjamaï tanah jang mengelubungi badannja; berbahagia barangsiapa mentjium bau tubuhnja [dan mentjium bau tubuhnja].

* * *

60. Telah dinjatakannja ketikanja djadi kesutjian asalnja sesungguhnja. Hai budiman, bitjaralah kesutjian ketikanja djadi dan ketika kematiannja!
61. Ari jang diketahui isi benua Furs dengan ᶜilmu *firāshī*nja bahwa meréka itu sekalian telah ditje(ri)teraïnja [111]) dengan kedatangan [112]) bagai-bagai bahaja dan bagai-bagai kesakitannja sesungguhnja.
62. Telah berbelah [113]) pada malam maligai radja Kisra dengan gempitanja, maka runtuh tjupu-tjupunja seperti tjerai-berai tentera radja Kisra tiada lagi berhimpun sesungguhnja.
63. Bahwa api benua Furs telah padam njalanja daripada kesangatan bentjinja akan rasulullah, dan padam henti mata air sungainja dari kesangatan dukanja [dan] sesungguhnja.
64. Dan sakit isi negeri Sāwat kekurangan air *buḥaira*nja [air buḥairanja]; kembali jang datang hendak mengambil airnja dengan serunja tiada berolèh airnja.
65. Ulah-ulah dalam api itu basah air sungai dari dukanja, dan ada dalam airnja itu njala apinja [itu njala apinja] sesungguhnja.
66. Bermula djin beruah-ruahan tatkala djadi rasulullah dan segala tjahajanja telah naik kelangit dan *ṣidḳ* nubuwatnja telah njata daripada maᶜna Ḳur'ān dan lapalnja.

---

108) De copiist heeft hier twee woorden vergeten; Ar. *wa'l-dahri fi'l-himami,* als de tijd in zijn doeleinden.

109) h-m-p-r-nj; zie vorige noot.

110) hs. s-m-s-nj; Ar. *maᶜdin mubtasimi,* de mijn van zijn glimlach.

56. Hij is als een bloem zo teer, als de volle maan zo groots, als de zee zo verheven, (als de tijd) in zijn hoge doelstellingen.

57. Het is alsof Muhammad de godsgezant, hoewel enig in zijn verhevenheid, telkenmale dat men hem ontmoet omgeven is door een ongeëvenaard heir en getal van groten.

58. Alsof de woorden van de Koran, die op zijn tong en lippen staan geschreven, parelen zijn in de schelp van zijn sprekende en glimlachende mond.

59. Geen nardus evenaart de aarde die zijn leden dekt; gelukzalig alwie de geur van zijn lichaam inademt!

* * *

60. Reeds bij zijn geboorte heeft hij blijk gegeven van zijn heilige oorsprong. O verstandig mens! Let op de heiligheid van zijn geboorte en van zijn dood!

61. Ten dage dat de bevolking van Perzië door haar kennis van de leer der kentekenen gewaar werd, dat haar de komst van allerlei rampen en ellende werd voorzegd,

62. Spleet des nachts het paleis van de Perzische heerser met luid geraas, en de kapitelen stortten omlaag, onherstelbaar uiteengeslagen gelijk (later) het leger.

63. Het vuur in het Perzenland doofde uit door de overmaat van zijn haat jegens de godsgezant, en de bronnen der rivieren hadden tengevolge van de hevigheid van haar toorn opgehouden te springen.

64. De bevolking van de stad Sāwat werd gekweld door gebrek aan water in haar meer; zij die om water te putten daarheen waren gegaan, keerden terug, uitroepende dat zij geen water hadden gevonden.

65. Het was alsof, tengevolge van hun toorn, in het vuur de vochtigheid van het water gevaren was, en in het water de gloed van het vuur.

66. De djinn's schreeuwden elkaar toe, toen de godsgezant geboren werd. Zijn glans steeg op ten hemel, en de waarachtigheid van zijn profeetschap bleek uit zin en klank van de Koran.

---

111) Uit strofe 67, waar Ar. *indhār* met *tjeritera* is vertaald, blijkt dat dit ook hier bedoeld is (Ar. *kad undhirū*).

112) hs. *kedua tangan* (sic).

113) hs. *berbahaja;* Ar. *wabāta īwānu Kisrā wahwa munṣadiʿun,* 's nachts stortte het paleis van de Perzische heerser in (lett.: werd vaneengespleten).

67. Telah buta segala kafir dan tuli maka tanda nubuwatnja dari segala perbuatannja tiada dikabulkannja dan tanda kebesarannja tjeriteranja tiada dilihatnja.

68. Kemudian dari menjeriteraï segala kaum kahinnja [114]) bahwa agamanja jang béngkok itu tiada akan betul sesungguhnja,
69. Dan kemudian dari lihat meréka itu dengan matanja jang dari langit tuhannja berguguran sebagai segala berhala dalam bumi bersungkuran adanja.
70. Hingga surutlah [115]) dari segala pintu langit berlarian adanja; bahwa *shayāṭīn* segala lari setengah mengiringkan setengah adanja.
71. Ulah-ulah *shayāṭīn* itu hulubalang radja Ibrahim pada larinja, atau tentera kafir jang dilutar rasulullah dengan batu seni-seni, dari kedua tapak tangannja dihamburkannja.
72. Dilutarkan rasulullah batu itu kemudian dari mengutjap *tasbīḥ* dalam tapak tangannja kepada *amīru'l-mu'minīn* sesungguhnja, seperti dimutahkannja ikan jang memerlan nabi Junus nabi itu dari dalam perutnja [116]).

* * *

73. Telah datang melakukan panggil rasulullah segala pohon kaju dengan sudjudnja, berdjalan kehadiratnja atas betis tiada bertapak kaki adanja.

74. Ulah-ulah dihuruskannja hurus bagi jang dituliskannja [117]) dengan tjawangnja [118]) itu *chaṭṭ* jang badjik dalam loh jang tjerelang adanja.
75. Seperti awanpun memajungi dia: barang kemana ia berdjalan, kesana ia berlaku, hanja memeliharakandia dari habu api dan hawa [119]) panas sesungguhnja.
76. Telah kupersumpahkanlah Tuhan bulan jang belah dua bahwa ada baginja sebagai dengan kalbu rasulullah; tiadakan (............) [120]) sumpah jang bersumpahkandia sesungguhnja.

---

[114]) hs. k-alif-r-h-n-nj.

[115]) hs. *sesatlah;* Ar. *ʿadā ʿan,* zich afwenden, weghollen van.

[116]) De profeet Jona heet *al-Musabbiḥ,* de lofprijzende; de kiezelsteentjes, die, nadat zij een lofprijzing hadden uitgesproken (*baʿda tasbīḥin*), door de Profeet werden weggeslingerd, zijn dus ook evenzovele *musabbiḥ*'s. In de vertaling is dit woordspel verloren gegaan.

[117]) hs. *dibaktikannja*; Ar. *ka'annamā saṭarat saṭran limā katabat, furūʿuhā*

67. Blind en doof waren de ongelovigen, dies weigerden zij de uit al die gebeurtenissen op de maken tekenen van zijn profeetschap te aanvaarden, en de tekenen van de verhevenheid van zijn boodschap zagen zij niet,
68. (Nog wel) nadat hun eigen zieners hun hadden aangezegd, dat hun kromme godsdienst niet weer recht zou worden,
69. En nadat zij met eigen oog hadden aanschouwd hoe de goden die zij aan de hemel vereerden, waren neergestort, gelijk hierbeneden de afgodsbeelden voorover ter aarde waren gevallen,
70. Zodat de boze geesten schielijk waren teruggeweken van de deuren des hemels; achter elkaar aan zetten zij het op een lopen,
71. Als waren zij de krijgsoversten van koning Abraha, of het leger der ongelovigen dat door de godsgezant met kiezelsteentjes werd bekogeld, die hij uit zijn beide handpalmen uitstrooide.
72. De godsgezant wierp die steentjes nadat zij in zijn handpalmen lofprijzingen over de heerser der gelovigen hadden uitgesproken, gelijk de vis, die Jonas (de lofprijzende) had verzwolgen, deze uit zijn ingewand uitbraakte.

* * *

73. De bomen gaven, al nederbuigende, gehoor aan het bevel van de godsgezant, en gaande op hun benen, zonder voetzolen, verschenen zij in zijn hoge tegenwoordigheid.
74. Het was alsof zij lijnen trokken voor hetgeen zij met hun takken gingen schrijven, fraai schrift op een glanzende plaat.
75. Zo ook beschaduwden hem de wolken: waarheen hij ook ging, derwaarts volgden zij, louter om hem te beschutten tegen het gloeiende stof en de hitte.
76. Ik zweer bij de Heer van de gespleten maan, dat er tussen haar en het hart van de godsgezant overeenkomst bestaat; een eed van iemand die daarbij zweert, zal niet (vals) zijn.

---

min badīʿi 'l-khaṭṭi fī'l-laḳami, alsof zij lijnen trokken voor hetgeen hun takken aan fraai schrift gingen schrijven midden op de weg. — Hoewel Klinkerts Wdbk. *oeroes* opgeeft in de zin van „rechte streep", kan men wellicht ook lezen: *huris,* Atj. *uréh,* streep.

[118]) hs. *tjawangan.*

[119]) hs. opnieuw: *habu.*

[120]) Hier moet, alhoewel het hs. geen lacune vertoont, toch een woord zijn uit gevallen; Ar. *mabrūrata 'l-ḳasam,* met een eed die niet vals is.

77. Bahwa jang dikelilingi guha jang sempurna kebadjikan dan kemuliaannja, bahwa segala mata *kuffār* dari 'kan melihat dia telah buta adanja.

78. Maka jang sebenarnja dalam guha dan jang amat menjungguhkandia tiada dilihat kafir keduanja, bermula kata meréka itu: „Tiada pada guha bekas manusjia sesungguhnja".

79. Disangka segala kafir bahwa parapati dan labah-labah keduanja atas jang mulia dari segala machluk tiadakan berbuat sarangannja dan tiadakan berterbang-terbang atasnja.

80. Bahwa pelihara Allah meniadakan berkehendak kepada segala bagai-bagai daripada berlapis-lapis badju barut dan berlindung kepada bukit jang tinggi adanja.

81. Tiada djua kesakitan aku maka kuperlepas diriku dengan berkatnja melainkan kuperoleh tatkala itu karunia Allah jang sempurna meluputkan-daku daripadanja.

82. Tiada djua kukehendaki kekajaan kedua negeri daripada tangannja melainkan kuperoléh anugeraha jang sempurna dari berkat jang lebih mulia dari segala jang dikutjup tangannja.

83. Tiada kamu sangkal jang diketahuinja daripada Allah dalam mimpinja karena ada baginja kalbu jang mulia, tiada tidur tatkala tidur kedua matanja.

84. Bahwa kalbunja jang demikian itu tatkala telah sempurna nubuwatnja [121]), maka tiada lagi 'kan disangkal segala kerdja ghaib jang ditjeriterakannja.

85. Mahabesar mahatinggi mahakekal Allah! Bahwa tia(da) dapat nubuwat diutsahakan sesungguhnja dan tadapat tiada dipertjajaï segala ghaib jang ditjeriterakan.

86. Berapa-berapalah penjakit njaman tatkala didjawatnja dengan tangannja, dan berapa-berapalah gila sembuh tatkala datang kehadiratnja.

87. Berapa-berapalah lapar jang sangat djadi berat dengan do^canja hingga serupalah ia dengan jang putih pada dahi kuda hitam.

88. Dalam masa lapar sesungguhnja dengan hudjan memeri manfa^cat

---

[121]) In margine de toevoeging: suata ma^cna: daripada pertama nubuwatnja.

77. Wat de grot in zich borg, was de bezitter van de hoogste deugd en verhevenheid; de ogen van de ongelovigen waren verblind, zodat zij hem niet zagen.

78. De „waarheid" en zijn „waarachtige belijder" werden door de ongelovigen niet gezien; vandaar dat zij zeiden: „In de grot is geen spoor van mensen".

79. De ongelovigen meenden, dat de duif en de spin haar nest en haar web niet gemaakt zouden hebben boven de edelste der schepselen, en (dat de duif) niet boven hem zou zijn blijven rondvliegen.

80. Gods hoede doet de noodzaak van een dubbel pantser teniet, en de behoefte, veiligheid te zoeken op hoge heuvels.

81. Er is geen kwelling, waaraan ik met zijn zegen getracht heb te ontkomen, of ik verwierf alsdan Gods volmaakte gunst tot mijn uitredding.

82. Geen rijkdom in de twee werelden heb ik van zijn hand begeerd of ik verwierf volmaakte gunst, door de zegen van hem die de edelste is van al degenen wier hand men kust.

83. Loochen niet datgene wat hij van God in de droom heeft vernomen, want edel is zijn innerlijk, dat niet slaapt wanneer zijn ogen slapen.

84. Zo was zijn innerlijk toen zijn profeetschap tot volle ontplooiing was gekomen — andere verklaring: van de aanvang van zijn profeetschap af —; loochen dus geen van de verborgenheden, die hij verkondigt.

85. Groot, verheven en eeuwig is God! Profeetschap kan men niet uit eigen kracht verwerven, en alle verborgenheden die een profeet verkondigt, heeft men te aanvaarden.

86. Hoevele zieken zijn er niet gezond geworden doordat hij ze de hand heeft opgelegd, en hoevele uitzinnigen zijn er niet genezen als zij voor hem verschenen!

87. Hoevele hongersnoden zijn er niet in overvloed verkeerd door zijn gebed, zodat (die jaren) lichten als een bles aan het voorhoofd van een donker paard!

88. In tijden van hongersnood gaf hij door regen zoveel baat, dat men

hingga kausangka segala pahuk berbatu dengan berkat doᶜanja ....[122]) air dari sungai atau keturunan sebak dari hudjan jang lebat adanja.

* * *

89. Biarkan aku memperikan segala muᶜdjizat jang lahir baginja seperti kenjataan api perdjamuan pada malam atas bukit tinggi adanja.

90. Maka bahwa mutia bertambah baik rupanja tatkala dalam tjutjuknja, dan tiada kurang mulia mutia jang tiada bertjutjukpun sesungguhnja.
91. Maka apa ketaha jang dikehendaki angan-angan memudji dia diperbesarkan [123]) kepada kemuliaannja segala lakunja dan segala perangainja sesungguhnja?
92. Ajat muᶜdjizat jang sesungguhnja daripada Allah datangnja *muḥdath* lapal *ḳadīm* maᶜnanja, bahwa ia sifat Tuhan jang *ḳadīm* adanja.

93. Tiada ia berlaku dengan masa; bahwa menjeriteraï kita sesungguhnja daripada achirat dan radja ᶜĀd dan daripada sorganja [sorganja].
94. Kekal muᶜdjizatnja pada kita dan diatasinja [124]) muᶜdjizat sekalian jang lahir dari segala Allah karena tiada kekal dengan segala ummatnja.
95. Didjadikan muᶜdjizatnja ḥakam antara manusjia, maka tiada ditinggalkan *mushkil* rupa dalamnja bagi segala seteru kita, dan dinjatakannja segala hikmat sekalian.
96. Tiada dilawani muᶜdjizat itu melainkan kembali dari melawani dia sesungguhnja jang telah lebih perseteruannja dengan membawa damai antaranja.
97. Ditolakkan *balāghat*nja kata jang melawani dia kuasa pada menjamaï adanja seperti ditolakkan orang tjemburuan tangan jang 'kan berbuat telandjur pada isi rumahnja.

98. Baginja bagai-bagai maᶜna, membilang ombak dilaut banjaknja, dan mengatasi [125]) ratnanja [125]) pada baik rupanja dan harganja.

---

[122]) hs. k-t-ng-k(g?)-w-h-n; Ar. *biᶜāriḍin djāda aw khilta 'l-biṭāḥa bihā saibun min al-yammi aw sailun min al-ᶜarimi:* door een zo zware regenwolk, dat ge zoudt menen dat de beddingen een zeearm waren of een watervloed uit al-ᶜArim. Van de *sail al-ᶜArim* wordt Kor. 34 : 15 gesproken; al-ᶜArim wordt wel uitgelegd als te zijn de naam van een *wadi* in Z.-Arabië, die door een overstromingsramp werd getroffen bij de uit de legende vermaarde doorbraak van de dam van Ma'rib in ± 450 A.D. Een andere uitleg — hier blijkbaar gevolgd — verklaart *ᶜarim*

meende dat de steenachtige beddingen door de zegen van zijn gebed met rivierwater waren...., of dat een hevige regen het water had doen aanzwellen.

* * *

89. Laat ik de wonderen opsommen, die door zijn toedoen zijn geschied, (stralend) als het vuur van een gastmaal op een berg in een donkere nacht, (immers)
90. Parelen worden schoner wanneer zij geregen zijn aan een snoer, ook al is een enkele parel niet minder fraai.
91. Doch waartoe de lofprijzingen, waarmee ik hem zou willen prijzen, opgevoerd tot de graad van de verhevenheid van zijn daden en van zijn karakter?
92. Het wonderteken (bij uitnemendheid), dat waarlijk van God komt, is geschapen naar zijn klank, doch naar zijn zin eeuwig, daar het deelt in het goddelijk attribuut der eeuwigheid.
93. Het staat buiten de tijd; het verhaalt ons van het hiernamaals en van de vorst van ᶜĀd en zijn aards paradijs.
94. (Dit) zijn wonderteken is bestendig onder ons, het overtreft de tekenen, gedaan door alle andere profeten Gods, aangezien die onder hun volgelingen niet zijn bestendigd.
95. Dit teken is tot een scheidsrechter tussen de mensen gemaakt; niets daarin blijft voor onze vijanden te twijfelen over, het onthult zijn zin volkomen.
96. Nooit heeft men dit wonderteken bestreden, of de hevigste vijand heeft zich uit die strijd teruggetrokken onder aanbod van vrede.

97. Zijn rhetorische volmaaktheid keert de pretenties van bestrijders, die zeggen het te kunnen evenaren, gelijk een jaloers man de hand weert van degene die dreigt zich te misdragen jegens zijn huisgenoten (d.w.z. zijn vrouwen).
98. Het heeft tal van betekenissen, ontelbaar als de golven van de zee, en de parelen teboven gaande in schoonheid en waardij.

---

als: hevige regen.

[123]) hs. *dari kebesarannja;* A.: *famā taṭāwulu āmāli 'l-madīḥi ilā mā fīhi min karami 'l-akhlāḳi wa'l-shiyami*? Doch waartoe de verwachtingen zover gedreven dat ik zou hopen hem te prijzen naar de volle adel van zijn eigenschappen en karaktertrekken?

[124]) hs. d-i-s-i-nj.

[125]) hs. *menghiasi watanja;* A. *wafawḳa djawharihi* en meer dan zijn parels.

99. Maka tiada berbilang dan tiada terpermanaï segala indah-indahnja, dan tiada ia didjadikan mendjemukan karena dapat pegal didalamnja.
100. Telah bertjahaja mata jang membatja dia, maka kukata baginja: „Sesungguhnja telah kauperoléh tali dari karunia Allah, maka ber-[per]peganglah[aku] [126]) dengan teguhnja
101. Djika kaubatja ia karena takut akan hangat api neraka sesungguhnja, dipadamkannja hangatnja dengan jang amat sedjuk dari airnja [dari airnja].
102. Ulah-ulahnja *ḥawḍ* Kawthar djadi pingai segala jang bermandi airnja daripada segala mu'min jang drohaka, tatkala datang kepadanja seperti harang rupanja.
103. Dan seperti *ṣirāṭ al-mustaḳīm* dan *mīzān al-aᶜmāl* pada benarnja, maka bahwa ᶜad(i)l bagi manusjia pada lainnja daripadanja tiada diperoléhinja sesungguhnja.
104. Djangan engkau ᶜadjab akan jang amat dengki menjangkal muᶜdjizatnja dengan bertatahu dirinja akan *ṣidḳ*nja; bahwa ialah sempurna periksja mengetahui adanja sebenarnja.
105. Terkadang disangkal mata tjahaja matahari daripada penjakitnja, dan disangkal mulut [127]) tjitarasa air karena berpenjakit sariranja.

* * *

106. Hai jang lebih dari segala jang kedatang orang halamannja [128]) berdjalan berkendara atas unta jang pantas djalannja!
107. Hai jang ialah tanda Allah jang mahabesar bagi barangsiapa mengambil dia akan rampasannja, dan hai jang ialah niᶜmat Allah jang mahabesar bagi barangsiapa mengambil dia akan rampasannja! [129])
108. Telah lalu engkau pada malam dari suatu tempat mulia kepada suatu sesungguhnja, seperti berlaku bulan purnama pada malam jang gelap adanja.
109. Telah naik engkau pada malam kelangit hingga sampai kepada martabat jang tinggi sekali[an] sekira-kira antara dua busur; tiada beroléh dia dan menuntut dia lain daripadamu sesungguhnja.
110. Telah mendahulukan-dikau segala nabi Allah kepada martabat ini sesungguhnja dan segala rasul Allah pun, seperti didahu(lu)kan penghulu dari segala sakainja.

---

[126]) boven de regel bijgevoegd, doch zinstorend.
[127]) hs. berkat; A. *wayunkiru 'l-famu*, en loochent de mond.
[128]) hs. in margine: *suatu maᶜna: kedatang orang pintunja.*

99. Ontelbaar en onmeetbaar vele zijn de schoonheden ervan, en men wordt het nimmer moe, omdat men er beu van zou zijn geworden.

100. Stralen doet het oog van wie het (de Koran) leest, zodat ik tot hem zeg: „Gij hebt het touw van Gods gunst gegrepen; houd U daaraan stevig vast!"

101. Zo gij (dit boek) leest uit vrees voor het hellevuur, welnu: het dooft de gloed daarvan met de koelte van zijn water.

102. Wit als het water van de Kawthar-vijver wordt elk gelovig zondaar, die zich met zijn water baadt, ook al ware hij tevoren zwart als kool.

103. En het is waarachtig, als de smalle brug naar het paradijs en de weegschaal van 's mensen werken, buiten welke voor de mens geen gerechtigheid te vinden is.

104. Verbaas U niet over degenen, die uit nijd het wonderbaarlijk karakter van de Koran loochenen, voorgevende dat zij de waarachtigheid ervan niet zouden kennen, hoewel de werkelijke gesteldheid hun volstrekt niet onbekend is.

105. Soms immers loochent het kranke oog het licht van de zon en loochent de mond de goede smaak van het water, omdat het lichaam ziek is.

* * *

106. O gij die allen te boven gaat tot wier erf men komt — andere verklaring: tot wier deur men komt —, te voet, of gezeten op een snelle kemel!

107. Gij, die het grootste teken en de grootste weldaad Gods zijt voor alwie weet die te bemachtigen!

108. Gij zijt in de nacht van de ene verheven plek naar de andere gegaan, gelijk de volle maan zich beweegt in de donkere nacht.

109. Gij zijt in de nacht ten hemel opgestegen tot op een afstand van ongeveer twee booglengten van de allerhoogste sfeer. Geen ander dan gij heeft dit ooit bereikt noch ook ernaar gestreefd.

110. Alle profeten Gods lieten U daarbij de voorrang, en evenzo alle godsgezanten, gelijk onderhorigen de voorrang laten aan hun hoofd.

---

[129]) Kennelijk een dittographie; beide malen zijn de woorden: *akan rampasannja* tussen de regels bijgevoegd, de eerste maal foutievelijk (Ar. *limuᶜtabirin*, voor wie er rekening mee houdt).

111. Bahwa engkau melalui tudjuh langit jang bertingkat-pangkat dengan meréka itu sekalian; antara djamaᶜat segala nabi Allah engkau djua empunja pandji dalamnja.
112. Hingga tiada kautinggalkan tempat mendahulukan diri bagi pengedjarmu kepadanja dari damping kehadirat, dan tiada kautinggalkan tempat tinggi bagi jang pandjang daripadamu adanja.
113. Kaurendahkan segala tempat tinggi dengan dinisbatkan kepada tempatmu sesungguhnja, karena disebutkan bagimu, hai jang berahi, tempat mahatinggi sebagai gunung jang tertjerai dari dengannja.
114. Supaja engkau beroléh pertemuan jang sempurna, berlindung adanja dari segala mata, dan beroléh rahasia jang terbunji dari sekalian.
115. Maka telah kauliputi segala kekajaan jang tiada disekutui adanja [disekutui adanja], dan telah kaumasuki segala tempat jang tiada disama-samaï dalamnja.
116. Mahabesar martabat [130]) jang didjadikan engkau mengimpunkan dia hanja, dan mahasukar sampai kepada tempat bagimu djua dianugerahakan Tuhan[nja].
117. Sempurna sukatjitalah kita, hai segala jang beragama Islam! Sesungguhnja bagi kita hanja dari karunia Tuhannja suatu pendjuru [131]) jang tiadakan runtuh adanja.
118. Telah dinamaï Allah jang membawaï kita kepada turut [132]) perintahnja [132]) dengan jang lebih mulia dari segala rasulnja, dan ada kita termulia dari segala ummatnja.

* * *

119. Menakutkan hati segala seteru segala warta nubuwatnja, seperti suara seni memburukan kawan kambing jang bergerontang larinja [133]).
120. Nityasa rasulullah bertemu dengan meréka itu dalam segala kandang perangnja, hingga serupalah segala bangkai kafir jang tertikam dengan daging jang ditjintjang atas landasannja.
121. Nityasa segala *kuffār* itu menghati-hati lari djua sesungguhnja, keinginnja dirinja djadi bangkai jang disambar burung *ᶜiḳbān* dan burung *rakham* dagingnja.
122. Berlaku siang dan malam tiada diketahui meréka itu bilangnja segala malam lain dari tiga bulan *ashhur al-ḥurum* sekalian.

---

[130]) hs. *mereka itu;* A. *miḳdār,* maat, graad.

[131]) A. *rukn,* dat behalve *stut* ook *hoek* betekent. Het Mal. Wdbk. van Von de Wall-Van der Tuuk geeft s.v. *djuru* onder III als bet. van *pendjuru* echter ook: de staken van een omheining (zulks op gezag van Crawfurd).

111. Met hen hebt gij achtereenvolgens de zeven hemelen doorschreden; temidden van al die profeten Gods zijt gij het die de vaan draagt,

112. Zodat gij aan Uwe rivalen in Uwe nabijheid geen plaats hebt gelaten U voorbij te streven, noch ook een hoge(re) plek aan wie groter (wilde zijn) dan gij.

113. Uw hoge rang heeft gemaakt dat alle hoge posities, zo men ze met de Uwe vergelijkt, laag zijn geworden, want gij, o Minnaar, zijt genoemd: een hoogte als een eenzame berg.

114. Opdat gij de opperste ontmoeting deelachtig zoudt worden, beveiligd voor aller oog, en het voor allen verborgen geheimenis zoudt erlangen.

115. Gij verenigt in U volkomenheden die gij met niemand deelt, en gij zijt plaatsen binnengegaan waar niemand U vergezelde.

116. Zeer verheven zijn de waardigheden, die alleen in U werden verenigd, en allermoeilijkst is het de plaats te bereiken, die door Gods gunst slechts aan U is verleend.

117. Laten wij allen, die den Islam belijden, ons verheugen. Wij hebben door Gods genade een stut verkregen die nimmer zal wankelen.

118. Hij die ons tot gehoorzaamheid aan Zijn bevelen heeft gebracht, is door God met namen genoemd die edeler zijn dan die van al Zijn gezanten, en wij zijn de edelsten van alle volgelingen der profeten.

* * *

119. De roep van zijn profeetschap beangstigde al zijn vijanden, gelijk een licht gedruis een kudde geiten ijlings op de vlucht doet slaan.

120. De gezant Gods ontmoette hen zonder ophouden in alle strijdperken, zodat de lijken der neergestoken ongelovigen wel gehakt vlees op een hakblok geleken.

121. En zonder ophouden begeerden de ongelovigen te vluchten; zij wilden zelf wel de lijken zijn wier vlees door adelaar en gier als prooi werd weggerukt.

122. Dagen en nachten gingen voorbij zonder dat zij het aantal daarvan wisten, behalve in de maanden van de godsvrede.

---

[132]) hs. *surut* b-t-h-nj; A. *dāʿinā liṭāʿatihi*, die ons opriep tot gehoorzaamheid aan Hem.

[133]) hs. l-i-i-r-nj; A. *kanab'atin adjfalat ghuflan min al-ghanami*, zoals een licht gedruis schapen die daarop niet bedacht zijn op de vlucht drijft.

123. Ulah-ulah agama Islam djamu jang datang kepada pintu *kuffār* itu adanja dengan segala penghulu jang beroléh daging seteru [keradjaan [134])].

124. Menarikkan [135]) laut tentera kepala sama diatas kuda tangkas adanja, menghumbalangkan ombaknja jang besar-besar, segala hulubalang jang sempurna perkasjaannja,

125. Dari segala hamba Allah jang menjundjung titahnja tulus bertuhan Dia adanja. Dihilangkannja segala kafir dibantuninja agamanja dengan akar-akarnja.

126. Hingga djadilah agama Islam, tatkala adalah dimenangkan dengan segala sahabat rasulullah Tuhannja, kemudian daripada dagang pertamanja bahukula kemudiannja.

127. Nityasa dipeliharakan agama itu dari segala kafir dengan bapa jang menjajang adanja [136]) dan suami jang pengasih, maka tiada djadi pihatu dan balu sesungguhnja.

128. Sekalian sahabat itu bukit, maka tanjakan pada *kuffār* itu siapa ketaha mengempangkandia sesungguhnja, apa ketaha dilihat segala kafir daripada meréka itu pada tempat berhadap [137]) sekalian.

129. Tanjaï perang Ḥunain dan perang Badr dan perang Uḥud ketiganja akan bagai-bagai kematian kafir jang tersangat (dari) sampar adanja.

130. Bahwa segala sahabat mengembalikan sendjata jang pingai dengan mérahnja kemudian [dari diperangkannja] dari diperangkanja keléhér kafir jang rambutnja lagi léntok kundainja [138]) dengan hitamnja [dengan hitamnja].

131. Dan segala sahabat jang menikamkan pendahan keluar [139]) tempat benua Khaṭṭ adanja; tiada lagi ditinggalkan oléh pendahan itu suatu pihak badan *kuffār*-pun melainkan luluh-lantak sekalian.

132. Jang sempurna sendjata bahwa tanda pada muka meréka itu membédakan dia dari lainnja; bahwa bunga sendjya [140]) bédza dengan tandanja dari pohon [141]) pulahi.

133. Telah disampaikan angin kemenangan daripada Allah kepadamu bau narwastunja, maka pada sangka kepala segala bunga jang berkelopak hulubalang jang berbarut dan berketopong sekalian.

---

[134]) A. *ka'annamā 'l-dīna ḍaifun ḥalla sāhatahum bikulli ḳarmin ilā laḥmi 'l-ʿidā ḳarimi*, alsof de Islam een gast was die afsteeg op hun erf, met (gevolg van) stamhoofden begerig naar het vlees van de vijanden. De Mal. vertaling is verminkt, daar men zou verwachten: *jang ingin beroleh daging seteru.*

[135]) open plek in het hs.; A. *yadjurru*, hij trekt met zich mee, dus wellicht aan te vullen: *menarikkan.*

123. Het was alsof de Islam als gast tot de deuren der ongelovigen kwam met aanvoerders wien het om het vlees hunner vijanden te doen was,

124. Een leger van op snelle paarden gezeten krijgsoversten (achter zich aantrekkende) als een zee, die machtige golven van onverschrokken strijders voortstuwde,

125. Uit de gelovigen, die Zijn bevelen in acht namen en Hem oprecht beleden als hun Heer. Zij vernietigden de ongelovigen en rukten hun godsdienst uit met wortel en al,

126. Zodat de Islam, door God ter overwinning geleid met de gezellen van de godsgezant, van vreemdeling geworden is tot iemand met een talrijke maagschap.

127. Een zorgzame vader, een liefhebbende echtgenoot waakt steeds over deze religie tegen de ongelovigen, en zo is zij noch verweesd noch verweeuwd.

128. De gezellen van de profeet zijn bergen gelijk. Vraag maar aan de ongelovigen, wie hun in de weg zijn getreden, en wat zij van hen te zien hebben gekregen op alle slagvelden!

129. Vraag de slag bij Ḥunain en de slagen bij Badr en Uḥud, alle drie slachtingen onder de ongelovigen, heviger dan de pest.

130. De gezellen trokken hun blanke wapens rood terug, na ze te hebben gebruikt tegen de nekken der ongelovigen met de afhangende zwarte haarwrong.

131. De gezellen staken met lansen, afkomstig uit het land Khaṭṭ, en die lieten geen plekje van de lichamen der ongelovigen onverbrijzeld!

132. Slechts een kenteken aan het gelaat onderscheidde deze volmaakt bewapenden van elkaar; de *sendja*-bloem heeft eveneens immers iets dat haar van de *pulahi* onderscheidt.

133. De wind van de door God geschonken overwinning bracht hun nardusgeur naar U over, zodat men de geharnaste en gehelmde aanvoerders voor onontloken bloemknoppen zou hebben gehouden.

---

136) in margine volgt hier: *suatu maʿna: penjajang.*
137) hs. berd-alif-h-p; A. *fī kulli muṣṭadami,* bij elk treffen.
138) hs. t-w-n-d-n; A. *muswaddin min al-limami,* zwart van lokken.
139) hs. k-w-l-r; A. *sumr al-Khaṭṭ,* (bruine) lansen uit Khaṭṭ.
140) A. *ward,* roos.
141) hs. na *tandanja*: d-r-m-h-nj.

134. Ulah-ulah sahabat, tatkalanja diatas kuda, tanaman diatas munggu-munggu dari sempurna perkasjaannja, tiada dari sempurna keteguhannja.
135. Telah terbang hati segala kafir karena takut akan kuat lutarnja, maka tiada lagi bédza antara anak biri-biri dari seteru kafir sesungguhnja.
136. Barangsiapa dengan berkat rasulullah dimenangkan Tuhannja, djika bertemu dengan dia harimau dalam belukarpun, nistjaja tiada akan bersuara dari mukanja.
137. Tiada kaulihat jang mengasihi rasulullah tiada beroléh kemenangan dengan berkatnja, dan tiada [kah] kaulihat jang bentji [142]) akandia tiadakan lennjap adanja.
138. Dimasukkannjalah ummatnja dalam guha agamanja seperti harimau masuk kedalam belukar serta segala anaknja.

139. Berapa-berapa dihumbalangkan kalām-ullah daripada perbantahan jang sempurna sesungguhnja pada menjatakan nubuwatnja, dan berapa-berapa dialahkan mu^cdjizatnja jang sangat perseteruannja!
140. Telah menghasilkan mu^cdjizatnja bagimu tahumu akan adanja ummi sesungguhnja dan pengadjar Allah akandia berkesopanan tatkala jatim adanja.

* * *

141. Bahwa aku berbuat kebaktian padanja dengan pudji-pudjianku memohonkan ampu(n) dengan berkatnja akan dosjaku ...... jang telah lalu dalam berbuat sja^cir dan bagai-bagai kebaktianku [baginja].

142. Tatkala dikalungkan keduanja akan-daku jang diketakuti kesudahannja maka djadi aku dengan kedua kebaktian itu seperti binatang haluan akan bait-ullah sesungguhnja [haluan akan bait-ullah sesungguhnja].
143. Telah kuperturutkan sesat jang tjonderong kepada bebal pada kedua hal itu sesungguhnja maka tiada sampai aku melainkan kepada dosja dan sesal hanja.
144. Maka hai kerugian nafsuku pada ketika perbeniagaannja! Tiada dibelinja dinnja [143]) akan dunianja [144]) dan tiada [145]) ditawarnja!

---

[142]) hs. *bantji*.
[143]) hs. d-n-j (nj ?)-alif.
[144]) hs. *agamanja*.

134. De gezellen, te paard gezeten, geleken wel de begroeiing van de heuvelen, door hun stoere flinkheid, niet tengevolge van de strakheid (van de singels hunner paarden).

135. Alle ongelovigen ontzonk de moed uit vrees voor de kracht van hun worp, zodat de ongelovige vijanden wel een kudde lammeren geleken.

136. Doch alwie, door de zegen van de godsgezant, God de overwinning schenkt, voor dien zwijgt zelfs de tijger die in het kreupelhout zijn pad kruist.

137. Nog nooit heb gij aanschouwd, dat iemand die de gezant Gods liefhad, door zijn zegen niet de overwinning heeft behaald, noch ook dat iemand die hem haatte, niet vernietigd is.

138. Hij heeft zijn gemeente in de veilige schuilplaats van zijn godsdienst binnengeleid zoals een tijger met zijn welpen in het kreupelhout verdwijnt.

139. Hoeveel fel verzet tegen de verkondiging van zijn profetische boodschap heeft het woord Gods niet doen afdeinzen, en aan hoeveel hardnekkige vijanden hebben zijn wonderen niet het zwijgen opgelegd!

140. Voor U liggen al zijn wonderen besloten in de wetenschap dat hij ongeletterd was, en dat God hem tot zedigheid heeft vermaand toen hij een wees was.

* * *

141. Ik dien hem met mijn lofprijzingen ten einde door zijn zegen vergiffenis te vragen voor mijn zonden (in een leven) dat voorbij is gegaan met het maken van gedichten en velerlei dienstbetoon (aan anderen dan de profeet).

142. Toen die beide mij hadden omhangen met de tekenen van een waardigheid waarvan de gevolgen te duchten waren, was ik, met dat tweeërlei dienstbetoon, als een offerdier bestemd voor het huis Gods.

143. Ik heb mij in deze beide zaken overgegeven aan de dwalingen van degenen die tot onnozelheid neigen, zodat slechts schuld en spijt mijn deel zijn geworden.

144. O welk een verlies heeft mijn ziel in die handel geleden! Zij heeft voor de prijs van haar wereld deel zich niet het geloof verworven, ja daarop zelfs geen bod gedaan!

---

145) hs. d-n-j-alif; A. *lam tashtari 'l-dīna bi'l-dunya walam tasum*, zij koopt het geloof niet voor de prijs van deze wereld en biedt deze niet te koop. Vgl. Koran 2 : 80.

145. Bahwa barangsiapa mendjualkan achiratnja akan dunianja, nistjaja ketahuan padanja kerugian perbeniagaannja.
146. Djika kuperbuat sekalipun dosja, maka setiaku tiadakan berubah adanja daripada nabi-ullah, dan perpeganganku akandiapun tiadakan putus sesungguhnja.
147. Karena ada bagiku setiaanku pada menjamaï-daku sesungguhnja nama Muhammad; bahwa ia itu setiawan dari segala machluk sekalian.
148. Djika tiada kemudian dari matiku ia memegang tanganku sesungguhnja dengan karunianja — djika tiada demikian akulah orang jang tiada beroléh karunia Tuhannja.
149. Ketjuhali [146]) ia dari 'kan mengharamkan jang harap dari karunianja, dan ketjuhali [146]) ia dari kembali hamsajanja daripadanja tiada dengan dipermulianja.
150. Dari pertamaku mendjadikan segala bitjaraku akan pudji-pudjianku baginja kuketahui bahwa ia terlebih berlepas-daku dari segala bahaja sesungguhnja.
151. Tiadakan luput kekajaannja daripada orang kasihan dengan berkatnja; bahwa sesungguhnja hudjan menumbuhkan segala bunga dalam kelopaknja [paknja].
152. Tiada aku mengehendaki niᶜmat dunia jang dihimpunkan dahulu sesungguhnja dengan kedua tangan (Zuhair) da(ri me)rajakan radja Harim akan balas pudji-pudjianku [147]).

* * *

153. Hai jang lebih mulia dari segala machluk! Tiada perlindunganku sesungguhnja lain daripadamu tatkala mati sampai kepadaku *sjakarāt*-nja.
154. Dan tiadakan pitjik, hai rasulullah, kirtimu memohonkan ampun daripada Tuhan (semesta) sekalian, tatkala Tuhan jang memerkaraï segala hambanja jang kena pertjajanja.
155. Bahwa karunia bagimu djua ada dunia achirat dengan isinja, dan antara segala jang kauketahui loh dan kalam.
156. Hai nafsuku! Djangan putus asa engkau karena dosja besar adanja; bahwa segala dosja jang besar serasa tiada dosja dalam ampun Tuhannja.
157. Mudah-mudahan rahmat Tuhanku, tatkala dibahagikannja, sampai keatas bagai-bagai drohaka dalam segala (jang) telah dibahagikannja.

---

146) hs. k-tj-h-alif-r.

145. Alwie de andere wereld verkoopt voor deze, zal zekerlijk ervaren dat die handel hem verlies heeft opgeleverd.
146. Ook al zondig ik, ik word de profeet Gods daardoor niet ontrouw, en mijn houvast aan hem wordt daardoor niet verbroken.

147. Ik kan (in het bijzonder) op hem rekenen, omdat ook ik Muhammad heet, en hij is de trouwste van alle schepselen.
148. Zo hij na mijn verscheiden mij niet genadiglijk bij de hand leidde, dan zou ik de gunst des Heren niet deelachtig worden.

149. Het is verre van hem, zijn gunst te onthouden aan wie daarop hopen, en het is verre van hem, een gebuur zonder eerbetoon te laten heengaan.
150. Van het ogenblik af, dat ik al mijn overleggingen in dienst heb gesteld van zijn lof, weet ik, dat hij mijn beste uitredder is uit alle nood.

151. Dank zij zijn zegen ontgaat Zijn rijkdom niet aan de nooddruftige; de regen immers doet de bloesem in de knop zwellen.

152. Niet begeer ik tot loon (voor mijn lofprijzingen) wereldse genietingen, gelijk vroeger met beide handen (door Zuhair) vergaard met de verheerlijking van Harim.

* * *

153. O nobelste van alle schepselen! Geen andere toevlucht heb ik dan Gij, wanneer de verschrikkingen des doods mij genaken.

154. Uw aanzien zal niet te kort schieten, o gezant Gods, wanneer gij den Heer voor mij om vergiffenis zult vragen, ten tijde dat Hij met allen die in Hem geloven, in het gericht treedt.
155. Deze en de toekomende wereld en al wat daarin is zijn een uiting van Uw gunst, en tot Uw wetenschap behoren ook de tafel en de pen.
156. O mijn ziel! Wanhoop niet vanwege Uw grote zonden! Want zelfs de grootste zonde wordt als niets geteld in de vergiffenis van den Heer!

157. Moge de genade Gods, wanneer Hij die toebedeelt, bij de verdeling de veelheid der overtredingen te boven gaan!

---

147) slordig gespeld; waarschijnlijk bedoeld: *-pudjiannja,* zijn lofprijzingen.

158. Hai Tuhanku! Djadikan harapku akan karuniamu djangan bertukar adanja dihadiratmu, dan djadikan ...... [148]) akan ni^cmatmu djangan berputusan selamanja,

159. Dan anugerahakan *tawfīḳ* akan hamba mu'min dalam kedua negeri djangan berputusan adanja, karena ia melawani nafsunja; tatkala (me)nuntut [149]) dia segala jang diketakuti, lari ia sesungguhnja.

160. Dan titahkan awan-awan jang mengandung (?) karuniamu djangan berputusan adanja menumpahkan dia atas nabinja dan menjutjurkan dia baginja [150]),

161. Dan atas keluarganja dan sahabatnja dan segala mengikut pekertinja jang berbuat *taḳwā* dan sutji dan sabar dan beroléh karunia Tuhannja,

162. Selama melajah[151])kan tjawang [152]) kaju-kajuan angin timur dengan kudrat Tuhannja dan selama beri suka hati unta jang mengebala dia dengan merdu suaranja.

wa-ṣallā 'llāhu ^calā khairi khalḳihi Muḥammadin
wa'ālihi wa'aṣḥābihi 'l-ṭayyibīna 'l-ṭāhirīna
bi-faḍlika wa-raḥmatika
yā arḥam al-rāḥimīna.
Ḳaṣīdat al-Burda.

---

[148]) hs. t-n-t-sh; A. *ḥisābī*, mijn berekening. Zie ook de volgende noot.

[149]) hs. n-n-t-sh. Kennelijk hetzelfde woord als in vs. 158; hier zou wellicht: *(me)nuntut* gelezen kunnen worden, doch in vs. 158 lijkt *tuntut* niet op zijn plaats.

[150]) hs. *lagimu.*

158. O mijn Heer! Laat mijn bouwen op Uwe gunst niet in zijn tegendeel verkeren wanneer ik voor U treed, en laat mijn (rekenen) op Uwe weldaden geen einde nemen!

159. En schenk ononderbroken Uw leiding ten goede aan de gelovige in beide werelden, want hij bestrijdt zijn lusten; als de verschrikkingen hem...., neemt hij de vlucht.

160. En beveel de wolken van Uw gunst die zonder onderbreking te doen neerdalen op de profeet, en die op hem uit te storten,

161. En over zijn familie en zijn gezellen, en al degenen die hem in hun handelen navolgen door een godvruchtig leven te leiden en vroom en geduldig te zijn, en die de gunst des Heren deelachtig zijn geworden.

162. Zolang de Oostenwind de takken van het geboomte doet buigen door Gods almacht, en zolang de kameeldrijver door zijn lieflijke zang de kamelen tot opgewektheid stemt.

God zegene Muhammad, de beste Zijner schepselen,
en zijn familie, en zijn gezellen, de goede en de reine,
door Uw gunst en Uw genade,
o Allerbarmhartigste!
Het lofdicht van de Mantel.

---

[151]) hs. m-nj-l-h; A. *rannaḥat,* doet bewegen. Misschien dus te lezen: *melajahkan,* doet buigen.
[152]) hs. *njawang.*

VII LIJST VAN DE BELANGRIJKSTE WOORDEN

a c h i r a t (A. *ākhira*), de andere wereld, het hiernamaals; 93 (A. *al-maʿād*), 145 (A. *ādjilan*), 155 (A. *ḍarratuhā*, haar medevrouw, nl. van de *dunyā*).

ʿĀ d (A.) 93. Naam v. e. legendarisch volk, dat gewoond zou hebben in de zandduinen (*al-aḥḳāf*) tussen ʿOman en Hadramaut; het wordt vermeld Koran 26 : 123, 46 : 20 en 89 : 5. De tot dit volk gezonden profeet was Hūd, wiens geschiedenis Koran 26 : 123-140 wordt verhaald. Volgens de legende waren de mensen van ʿĀd grote bouwers; een van hun scheppingen was Iram (*Iramu dhātu 'l-ʿimād*, het zuilenrijke Iram), door vorst *Shaddād* gebouwd om de hof van Eden te evenaren. Dit is het paradijs (*sorga*), bedoeld in strofe 93. Toen de koning met groot gevolg erheen trok om de voltooiing te gaan vieren, werd hij met al de zijnen door God vernietigd, omdat hij niet naar Hūd had geluisterd, en het lustoord werd onder het zand bedolven.

a d a, passim.
1° (er) zijn, bestaan, aanwezig zijn, b.v. *ada dalam airnja itu njala apinja*, in het water was de gloed van het vuur, 65.
2° een gesteldheid vertonen, een feit zijn dat, gevallen, b.v.: *ada kita termulia dari segala ummatnja*, wij zijn de edelste der geloofsgemeenschappen, 118.
3° aanwezigheid, zijn, gesteldheid, b.v.: *mengetahui adanja sebenarnja*, de ware gesteldheid ervan kennen, 104.
— *nja*, aanvullend bij verba, praedicaten, attrib. en andere bepalingen, die een gesteldheid of toestand aanduiden, b.v. 1 (2 x), 12, 19, 23, 26, 36, 39, 46, 51, 73, 74, 77, 88, 89, 123, 124, 129, 131, 140, 156, 159, 160. Zo bij voorkeur bij de weergave van Arab. participia, b.v. 4, 10, 14. 37, 69, 70 (2 x), 80, 92, 112, 114, 115, 117, 125, 127, 137, 146, 158; *meng—kan*, teweegbrengen; *meng—kan tjela*, 12; *meng—kan kuat*, 17.

ʿa d a m (A.), niet zijn, 33.

ʿa d j a b (A.), verbaasd zijn, 104.

ʿa d j a m (A.), niet-Arabier, 34.

a d j a r, *meng—i*, vermanen, leren, 11, 12; *peng—*, vermaning, raad, 12, 13, 140; *peng— akan dia berkesopanan*, tot hem gerichte vermaning tot zedigheid (A. *ta'dīb*), 140.

ʿa d l (A.) 1° te goeder naam en faam bekend staande (van getuigen), 6;
2° gerechtigheid (weergave van A. *ḳisṭ*), 103.

a j a t (A.), wonderteken, Koranvers, 46, 92.

a l a h, *di—kan mu'djizat*, de wonderen overwonnen ... (A.*khaṣama*), 139.

ʿa l a m (A.), wereld, 54.

A l l a h (A.) inl., 26, 37, 38, 53, 80, 81, 83, 85, 92, 94, 100, 107, 110, 111, 118, 125, 133, 139, 140, 146; zie voorts *rasul-ullah*.

ʿa m a l, pl. *aʿmāl* (A.), werk, 20, 103.

a m a r a h, *nafsu —*, 's mensen lager ik, uit A. *ammāra bi 'l-sū'*, Koran 12 : 53, tot het kwade aanzettend.

a m b i l, *meng—* nemen, 39; *meng—akan bekal*, tot leeftocht nemen (A *tazawwadtu*) 28; *meng— akan rampasan*, tot buit verklaren (A. *mughtanim*), 107.

a m ī r (u 'l - m u ' m i n ī n) (A.), heerser (der gelovigen), 72.

a m p u n, vergiffenis, 26, 141, 154, 156.

a n b i y ā' (A.) plur. van *nabi*, zie aldaar.

a n g a n, — —, hetgeen men voortdurend in gedachten heeft, ideaal, 91.

a n g i n, wind, 2; — *kemenangan*, wind der overwinning (A. *riyāḥ al-naṣr*), 133; — *timur*, oostenwind (A. *rīḥu ṣabā*), 162.

a n t a r a, tussenruimte, onder, 155 (A. *min*); — *dua busur*, op een afstand van twee booglengten (A. *min ḳāb ḳaw-*

sain), 109; *jang* —, terwijl terzelfdertijd (lett. vert. van A. *mā baina*), 4; *dari* — *manusjia*, van onder de mensen, een mens (A. *bashar*), 51.

ʿA r a b (A.), Arabier, Arabisch, 34.

a r i = *hari*, dag, 61.

ʿa s a l (A.), oorsprong, 60 (A. *ʿunṣur*, element).

a s h h u r a l - ḥ u r u m (A.), de (vier) heilige maanden Dhu 'l-Ḳaʿda, Dhu'l-Ḥidjdja, Muḥarram en Radjab, 122.

a t a s, op, boven; tatkala *di— kuda*, te paard gezeten (A. *fī ẓuhūri 'l-khail*), 134; *ke—*, overeenkomstig, naar gelang van (A. *ʿalā ḥasabi*), 157; *di —-i-nja*, hij overtrof (A. *fāḳa*), 38, 94; *meng—i*, hij gaat te boven (A. *fawḳa*), 98.

b a d a n (A.), lichaam (A. *khalḳ*), 55; (A. *aʿzum*, gebeente), 59.

B a d r, een dorp ten Z.W. van Mekka, befaamd in de Moslimse geschiedenis vanwege de overwinning die Muhammad er in het tweede jaar van de *hidjra* op de Mekkanen heeft behaald, 129.

b a d j i k, goed, 14, 74; *ke—an*, 77.

b a g a i, soort; — —, allerlei, 61, 98, 129, 141, 157, en *segala* — — *daripada*, allerlei soorten van, 80, zijn weergaven van het Arab. bepaalde meervoud; *se*—, gelijk, zoals (A. *mithl*), 69, 113; *se— dengan*, gelijk aan, 46, 76; *se—-nja*, gelijke, 57.

b a g i, voor, ten behoeve van;
1° ter vert. van de Arab. praepositie *li*, b.v. *apa bagi kedua matamu?*, wat is er met uwe ogen? (A. *mā li ʿainaika?*), cf. Tijdschrift Bat. Gen. XLI (1899) bl. 516, 517.
2° ter inleiding van het object, b.v.: *djanganlah engkau mengebala baginja*, laat ze niet weiden, 20, en *djanganlah engkau pertjaja baginja*, vertrouw ze niet, 24.
3° id. v. h. onderwerp, bij *di*-vormen, bv. *disebutkan bagimu*, gij wordt genoemd (A. *nūdīta*), 113.

b a h a g i, *di — kan-nja*, hij verdeelt (A. *yaḳsimuhā*), 157; *dalam segala telah di—kan-nja*, bij de verdeling (A. *fī 'l-ḳisam*), 157.

b a h a g i a, *ber* —, gelukkig (A. *ṭūbā!*), 59.

b a h a j a, gevaar (A. *dasā'is*), 22, (*bu's*), 61.

b a h a r (Perzisch *bahār*, lente); *bunga* — lentebloem, wschl. margriet (buphthalmum), Ar. *bahār(u 'l-barri)*, zie *Lisān* V : 151.

b a h u k u l a (Skr. *bāhukula*), met een talrijke maagschap (A. *mawṣūlatu 'l-raḥim*), 126.

b a h w a, dat; soms niet te vertalen.
1° aan het begin van afh. zinnen, 't zij al dan niet door *an(na)* ingeleid in het Arabisch, b.v. 4, 21, 51, 61, 79, 150;
2° aan het begin van nominale zinnen, al dan niet met *inna* beginnend in het Arabisch, b.v. 11, 13, 17, 18, 19, 32, 49, 56, 63, 70, 85, 90, 92, en dan niet te vertalen;
3° aan het begin van nomin. zinnen zowel als van verbale zinnen die in het Arabisch met het subject beginnen, wanneer al deze door *wa-* of *fa-* worden ingeleid, b.v. 12, 77 (2 x), 84, 93, 104, 111, 132, 147; doch soms *maka* —, 90, 103.
— *sesungguhnja* (Ar. *inna*), 151;
— ...... *sesungguhnja*, 12, 13, 17, 61, 63, 90, 103, 150.
Zie over het gebruik van dit voegwoord: Drewes, *De herkomst van het voegwoord bahwasanja*, in *Bingkisan Budi* (Feestbundel Van Ronkel), 1950, bl. 104-116.

b a i t u l l ā h (A.), het huis Gods, de Kaʿba te Mekka, 142.

b a k t i, k e — a n, daad van godsvrucht, vroom werk, godsdienstige handeling, 27, 142; *ke—an sunnat*, aanbevelon, doch niet voorgeschreven godsdienstige handeling (A. *nāfila*), 28; *jang mendjagai malam dengan ke—an*, die de nachten met vrome werken doorwaakte (A. *man aḥyā 'l-ẓalām*), 29; *aku berbuat ke—an kepadanja* ik heb hem gediend (A. *khadamtuhu*), 141; *bagai² ke—anku*, mijn menigvuldig dienstbetoon (A. *al-khidam*), 141.

b a l ā g h a t (A.), welsprekendheid, 97.

b a l u, weduwe; *djadi* —, verweeuwd (A. *ta'im*), 127.

b a n g k a i, lijk; — *jang dagingnja* (A. *ashlā'*, ledematen), 121.

b a n g u n, *tiada ter— engkau* (A. *lā ariḳta*, gij zoudt niet slapeloos zijn), 5.

b a n t a h, *per — an* verzet (A. *djadal*), 139.

b a n t u n, *di — i-nja agamanja dengan akar² nja*, hij roeide hun godsdienst uit met wortel en al (A. *bimusta'ṣilin li'l-kufri muṣṭalimin*), 125.

b a p a, *dengan — jang menjajang*, door een zorgzaam vader (A. *bikhairi abin*), 127.

b a r a n g
— *kehendakmu*, wat gij maar wilt (*mā shi'ta*), 44;
— *pudji sekehendakmu*, welke lof gij maar wilt (A. *mā shi'ta madḥan*), 43;
— *kala djadi radja*, telkenmale dat hij de overhand verkrijgt (A. *mā tawallā*), 19;
— *kala manislah padanja*, telkenmale dat hem zoet is (*wa'in hiya 'staḥlat*), 20; — *kala aku belum bersutji rahasiaku*, zolang ik zelf nog niet rein van innerlijk ben, 27;
— *kemana*, waarheen ook (A. *annā*), 75;
— *siapa*, ter vert. van Arab. part. (*mu-ᶜtabir, mughtanim*), 107; ter vert. van *wa-man*, 136.

b a r i s, lijn, streep; — *suara*, klinkerteken (A. *shakla*), 40.

b a r u t, *badju* —, pantser (A. *dirᶜ*), 80; *ber*—, gepantserd (A. *kamīy*), 133.

b a w a, *di—i-nja taḳallubnja kepada agama Allah*, hij bracht de bekering tot de godsdienst van Allah teweeg (A. *daᶜā ilā 'llāh*), 37; *jang mem — i kita kepada turut perintahnja*, die ons tot gehoorzaamheid aan hem bracht (*dāᶜīna liṭāᶜatihi*), 118; *dengan mem- — damai antaranja*, onder aanbod van vrede (A. *mulḳī 'l-salm*), 96.

b e b a l, *karena —nja*, uit domheid (A. *min djahlihā*), 13; *sesat jang tjonderong kepada bebal*, de dwalingen dergenen die tot onnozelheid neigen (A. *ghayyu 'l-ṣibā*, de dwalingen van de kindsheid), 143.

b é d z a, verschil, 132, 135; *membédakan*, 132.

b e k a l, reisvoorraad, 28.

b e l a h, *ber*—, gespleten; zich splijten (A. *bāta munṣadiᶜun*), 62.

b e l i, *tiada di—nja dinnja akan dunianja*, hij kocht niet de zaligheid voor de prijs van deze wereld (A. *yabiᶜ ādjilan minhu bi-ᶜādjilihi*, verkoopt het toekomstig leven voor het huidige), 144.

b e l u k a r, struikgewas (A. *adjam* en *ādjām*), 136, 138.

b e n a r, waar, oprecht; *pada —nja*, in hun waarachtigheid (A. *maᶜdilatan*), 103; *jang se — nja*, de waarachtige (A. *al-ṣidḳ*), 78.

b e n g k a k(?), gezwollen (A *waram*), 29.

b e n i a g a, *per — an*, handel (A *tidjāra*) 144, (A. *baiᶜ wasalam*), 145.

b e n t j i, *daripada kesangatan —nja*, tengevolge van zijn hevige haat (A. *min asafin*, uit spijt), 63; *jang — akan dia*, die hem haatte (A. *ᶜadūw*), 137.

b e n u a, land(streek), — *Pohon Salam*, het Land van de Laurier (A. *Dhū Salam*); *isi — Furs*, de Perzen (A. *al-Furs*), 61; *api — Furs*, het vuur in Perzië (A. *al-nār*), 63; — *Khaṭṭ*, het land Khaṭṭ (A. *al-Khaṭṭ*), 131.

b e r a p a, — *berlapar*, menig hongeren (A. *rubba makhmaṣatin*) 22; — —, exclamatief: hoeveel! (A. *kam!*), 21, 86, 87, 139.

b e r a t, *djadi* —, werd vruchtbaar (A. *aḥyat*), 87; *di — i-nja*, hij heeft bezwaard (A. *yamtaḥin*), 47.

b e r i, *memeri manfa'at*, hij schonk voordeel (A.*djāda*), 88; *memeri karunia*, hij schonk gunst, 154; — *suka*, schenkt vreugde, 162; *kau—kan*, gij laat, staat toe, 18.

b e r k a t (A.), 81, 82, 136, 137, 141, 151.

b e s a r, *ke — an*, grootheid, 26, 44, 46, 56, 67; *diper — kan*, wordt opgevoerd (A. *taṭāwul*), 91.

b e t i s, kuit (A. *sāḳ*), 73.

b e t u l, *dari* —, rechtstreeks van (A. *min tilḳā'*), 2; *tiada akan* —, zal niet recht worden (A. *lam yaḳum*), 68.

b i a r, — *kan aku*, laat mij (A. *daᶜnī*), 89.

b i l a n g, *tiada diketahui —nja*, men wist hun aantal niet (*lā yadrūna ᶜiddatahā*), 122; *mem— ombak di laut banjaknja*, talrijk als de golven van de zee

(A. *ka mawdji 'l-baḥri*), 98; *tiada ber—*, ontelbaar (A. *mā tuᶜadd*), 99.

binasa, *jang mem — kan*, vernietigend, te gronde richtend (A. *ḳātila*, dodend), 21.

biri, *anak — —*, lammeren (A. *bahm*), 135.

buat *ber—* doen, maken, verrichten (*kebaktian*, 27, 141; *sarangan*, 79; *sha'ir*, 141; *taḳwā*, 161; *telandjur*, 97); *kata jang tiada kuper—*, woorden die ik niet van daden vergezeld doe gaan (A. *ḳawl bilā ᶜamal*) 26; *kuper— dosja*, ik doe zonde (A. *āti dhanban*), 146; *per—annja*, 67.

budak, klein kind (A. *ṭifl*), 18.

budiman, 60, verstandig; geen Arab. equivalent, daar de vert. *yā ṭība mubtada'in*, welk een schoon begin!, vrij heeft vertaald of niet heeft begrepen.

buḥairah (A.), meer, 64.

bukit, heuvel; — *jang tinggi*, hoge heuvels (A. *ᶜālin min al-uṭumi*, hoge versterkingen), 80; — *tinggi*, hoge heuvel (A. *ᶜalam*), 89.

buni, *ter—*, verborgen (A. *munkatim*), 4; (A. *mustatir*), 10; (A. *muktatam*), 114; *di—nja*, hij verborg (A. *ṭawā*), 30.

bunuh, memunuh, doden (A. *yuṣmi*), 19.

buruk, *tulang jang telah —*, dorre doodsbeenderen (A. *dāris al-rimam*), 46. Vgl. Koran 36 : 78: *Man yuḥyi 'l-ᶜiẓāma wahiya ramīmun*? Wie zal de dorre doodsbeenderen weer levend maken? —
Deze versregel 46 wordt wel aangehaald als argument voor de voorrang van de profeet boven de Koran, zie Tor Andrae, *Die Person Muhammeds* etc., bl. 177.

busur, boog, 109. De woorden zijn ontleend aan Koran 53 : 8, 9: *thumma danā fatadallā, fakāna ḳāba ḳawsaini aw adnā*, daarop naderde hij en liet zich neer, tot hij op twee booglengten afstands was, of dichterbij.

buta, — *dari 'kan melihat dia*, blind zodat zij hem niet zagen (A. *ᶜamiya ᶜan*), 77.

dagang, vreemdeling (A. *ghurba*), 126.

dahulu, *men — kan*, de voorrang schenken (A. *ḳaddama*), 110; *tempat men—kan diri bagi pengedjarmu*, gelegenheid aan uwe rivalen om u voor te komen (A. *sha'wan limustabiḳin*), 112; *seperti di — kan penghulu*, zoals een aanvoerder voorrang wordt gegeven (A. *taḳdīma makhdūmin*), 110.

damai, vrede (A. *salm*), 96.

damping, *jang — kepada martabatnja*, die hem in rang na staan (A. *li'l-ḳurbi fīhi*), 48; *dari —*, van dichtbij (A. *min al-dunūw*), 112.

dapat, kunnen, 38, 45; — *baginja*, is in staat tot (A. *man lī biradd*, wie zal voor mij terug houden?), 16; *ta — tiada dipertjajai*, heeft men te geloven (A. *lā.... bimuttahami*), 85; — *pegal*, wordt beu (A. *bi'l-sa'am*), 99.

datang, *ke—an*, komst (A. *ḥulūl*), 61; *jang ke— orang halamannja*, tot wiens erf men komt (A. *man yammama 'l-ᶜāfūna sāḥatahu*, naar wiens erf de smekelingen zich begeven), 106.

dengan I, soms ter weergave van A. *bi*, waar men *oleh* zou verwachten, b.v. 127, *dipeliharakan dengan bapa jang menjajang*.
II subst., metgezel, 113. Vgl. Min. *dangan* en Atj. *ngòn*.

dengar, *menengarkan*, luisteren naar, 11.

dengki, *jang amat —*, zeer naijverig (A. *ḥasūd*), 104.

din (A.), geloof, 144.

doᶜa (A.), gebed, 46, 87, 88.

dosja, zonde, 141, 143, 146; — *jang besar*, grote zonden (A. *zalla ᶜaẓumat*; *al-kabā'ir*), 156; *serasa tiada —*, als geen zonde (A. *ka'l-lamam*), 156.

drohaka, zondig (A. *ᶜāṣī*), 102; *bagai² —*, allerlei zonden (A. *al-ᶜiṣyān*, de zondigheid, de weerspannigheid), 157.

dunia (A.), inl., 32, 33, 50, 144, 145 (A. *ᶜādjil*), 155.

djadi, — *kan*, laat, maak dat (A. *wa'-dj'al*), 158; *men—kan akan*, aanwenden tot (A. *alzamtu*), 150; *di—kan ḥakam*, gemaakt tot arbiter (A. *muḥakkamātun*), 95; *di—kan mendjemukan*, vervelend worden (A. *tas'am*), 99.

d j a g a, *men—i malam*, de nachten doorwaken (*aḥyā 'l-ẓalām*), 29.
d j a w a t, *tatkala di — nja dengan tangannja*, toen hij ze de hand oplegde (A. *bi'l-lamsi*), 86.
d j a m a ᶜa t (A.), groep (A. *mawkib*, gevolg), 111.
d j a m u, *ber — — an*, onthalen (A. *ḳirā*), 14; *per — an*, gastmaal (A. *ḳirā*), 89.
d j e m u, *didjadikan* —, gaan vervelen (A. *tas'am*), 99.
d j i n n (A.), geest, 34.
d j u a, toch, zelfs; ook gebezigd tot het leggen van de nadruk, 18, 24, 39.
d j u a l, *men—kan achiratnja akan duniamja*, de andere wereld verkopen voor deze (A. *yabiᶜ ādjilan minhu bi-ᶜādjilihi*), 145.

e m p a n g, *meng — kan*, te gemoet treden, de weg versperren (A. *ṣādama*, tegenhouden), 128.

f a r ḍ (A.), godsdienstige verplichting, 28.
f i r ā s j i (sic), *ᶜilmu —nja* (A. *ᶜilmu 'l-firāsa*), de leer der ken- en voortekenen, 61.
F u r s (A.), Perzië, de Perzen, 61, 63.

g a g a h (?), 16, zie noot 86 en 87.
g e b a l a (vgl. Min. g u b a l a), — *an jang nakal*, een steigerend dier (A. *djimāh*, weerspannigheid), 16; *tempatnja di—*, weidegrond (A. *marᶜā*), 20; *djanganlah mengebala*, laat ze niet vrij weiden (A. *lā tusim*), 20; *jang mengebala dia*, de herder, 162; *—i*, laat weiden! (A. *rāᶜi*), 20.
g e l a p, *malam jang gelap*, donkere nacht (A. *ẓalmā'*), 2; id. 108 (*dādjin min al-ẓulam*).
g e m p i t a, gedruis, 62.
g e r o n t a n g, *ber— larinja*, hals over kop vluchten (A. *adjfalat ghuflan*), 119. Vgl. Min. *garuntang-puntang lari*, id.
g u g u r, *ber — an*, neerstorten (A. *munḳaḍḍa*), 69.
g u h a, grot (A. *ghār*) 78; — *agamanja*, de (veilige) grot van zijn godsdienst (A. *ḥirz millatihi*), 138.
g h a i b (A.), *kerdja* —, verborgenheden, bovennatuurlijke dingen, 84; *segala* —, de verborgenheden, 85.

h a b u, stof, as; — *api*, hete stof, hete as (A. *ḥarr waṭīs*, hitte eens ovens), 75.
h a d a p, *tempat ber—*, slagveld (A. *muṣṭadam*, treffen), 128.
h a d r a t (A.), *di — nja*, in zijn aanwezigheid (A. *ladaihi*), 40; *lajak dengan —nja*, hem passend, 43; *ke —nja*, naar hem toe (A. *ilaihi*), 73; *datang ke—nja*, tot hem kwamen (A. *rāḥathu*), 86; *ke—*, naar u toe, 112; *di—mu*, in uwe hoge tegenwoordigheid (A. *ladaika*), 158.
h a k a m (A.), arbiter, 25, 95.
h a k i k a t (A.), wezen, essentie (A. *maᶜnā*), 41, 48; (A. *ḥaḳīḳatahu*), 50.
h a l (A.), gesteldheid, aangelegenheid, 10, 143.
h a l a m a n, erf (A. *sāḥa*), 106.
h a l a n g, *meng — kan*, dwarsbomen (A. *yaᶜtariḍu*), 8.
h a l u a n (A. *ḥulwān*?), *binatang — akan bait-ullah*, een offerdier voor de Kaᶜba (A. *hadyun min al-naᶜam*), 142.
h a l u r, *dua —an*, twee groeven (A. *khaṭṭai*), 7.
h a m b a, — *mu'min*, gelovig mens (A. *ᶜabd*), inl.; — *Allah jang menjundjung titah-Nja*, mens die Gods geboden nakomt (A. *kull muntadib li'llāh*, ieder die zich aan Gods dienst heeft gewijd), 125.
h a m b u r, *di—kan-nja*, hij wierp (A. *ramā*), 71.
h a m p i r, *meng—i*, nabij komen (A. *danā* III), 38; *tatkala — kepadanja* (A. *min amami*), 49.
h a m s a j a, (Perzisch *hamsayāh*) buurman (A. *djīrān*), 1; (A. *djār*), 149.
h a r a m (A.), verboden; *segala* —, 't verbodene (A. *al-maḥārim*); *meng—-kan*, onthouden (gunst)) (A. *yuḥrima*), 149.
h a r a n g, kool (A. *ḥumam*), 102.
h a r a p, *jang harap*, degene die hoopt (A. *al-rādjī*), 149; — *ku*, mijn hoop (A. *radjā'ī*), 158.
H a r i m (A.), 152, zie Z u h a i r.
h a r i m a u, tijger (A. *asad*, leeuw), 136; (A. *laith*, leeuw), 138; *anak* —, tijgerwelp (A. *ashbāl*, jonge leeuwen), 138.

h a s i l (A.), *meng — kan mu'djizatnja bagimu*, zijn wonderen liggen voor u hierin besloten dat (A. *kafāka mu'djizatan*, voor u volstaat als wonder), 140.

h a t i, *meng — —*, begeren (A. *waddū*), 121; vgl. Jav. *angati-ati*, v. d. Tuuk, *K.B.N.W.* I : 177, III : 718 s.v. *lĕwĕs*.

h a w a (A.) — *panas*, hitte (A. *hadjir*, hitte v. d. middag), 75.

h a w a n a f s u (A.), hartstochten (A. *al-hawā*), 19.

h a w d (A.), waterreservoir, vijver; 102; — *Kawthar*, ook *nahr Muḥammad* geheten, de speciaal aan Muhammed toekomende vijver in het paradijs, hem bij zijn hemelreis getoond. Al de rivieren van het paradijs zouden erin samenvloeien. (Koran S. 47).

h e l a, *meng—* trekken (A. *tad'ū*), 33.

h en d a k, *ke—*, begeerte (A. *hawā*), 19; 25; *barang ke—mu*, wat gij maar wilt (A. *mā shi'ta*) 44; *seke — mu*, id. (A. *mā shi'ta*), 43; *ke— nafsumu*, uw hartstochtelijk begeren (A. *al-nafs*), 24; *meniadakan berke— kepada*, doet teniet de behoefte aan (A. *aghnat 'an*), 80; *dia tiada menge — i dunia*, zijn niet begeren van deze wereld (A. *zuhdahu*), 32; *menge—i*, begeren (A. *urid*), 152; *jang dike—i angan² memudji dia*, waarmee men hem zou willen loven (A. *āmāl al-madīḥ*), 91; *kuke — i*, ik begeer (A. *iltamastu*), 82.

h e n t i, *ber—*, staan (A. *wāḳifūna*), 40; *padam —*, hield op te springen (A. *sāhi 'l-'ain*), 63.

h i a s, *meng — i*, (ver)sieren (A. *zāna*), 55; *di — i-nja*, hij maakt aanlokkelijk (A. *ḥassanat*), 21; *per—*, tooi, 33.

h i d up, *di — kan*, brengt tot leven (A. *aḥyā*), 46; *di — kan-njalah*, hij bracht tot leven (A. *aḥyat*), 54.

h i k m a t (A.), *segala — nja*, zijn wijsheid (A. *al-ḥikam*) 40; *dinjatakannja segala — sekalian*, zij stelden al hun wijsheid in het licht (A. *wamā tabghīna min ḥakamin*, zij hebben geen arbiter nodig), 95.

h i l a n g, *di—kan-nja*, zij deden verdwijnen, vernietigden (A. *yasṭu*, hij viel aan), 125.

h i m m a t (A.), streven, 56.

(h) i m p u n, *didjadikan engkau meng— - kan-dia*, in u zijn verenigd (A. *wullīta*. aan u werd toevertrouwd), 116; *di— - kan*, zij vergaarden (A. *iḳtaṭafat*, plukten), 152.

h i n a i, henna (A. *katam*, een zwarte haarverf), 15.

h i n g g a, grens; tot; — *martabatnja masing²*, elk naar zijn rang (A. *'inda ḥaddihim*), 40; (A. *ḥadd*), 45; (A. *ḥattā*) 70, 87, 88, 112, 126.

h u b a n, grijze haren, 12, 15.

h u d j a n, regen (A. *'āriḍ*), 88; — *jang lebat* (A. *'arim*), 88; (A. *ḥayā*), 151; — *jang mahalebat* (A. *diyam*), 39.

h u l u, *peng—* hoofd, aanvoerder, (A. *sayyid*) 34, (A. *makhdūm*) 110, (A. *ḳarm*) 123.

h u l u b a l a n g, krijgsoverste; (A. *abṭāl*) 71, 124, (A. *kull kamīy*), 133.

h u m b a l a n g, *meng—kan ombaknja jang besar²*, machtige golven voortstuwend (A. *yarmī bimawdjin.... multaṭimin*), 124; *di — kan kalām-ullāh*, het Woord Gods heeft doen afdeinzen (A. *djaddala*), 139.

Ḥ u n a i n (A.), een dal in de nabijheid van Mekka, waar de stammen der Hawāzin tegen Muhammad vochten na diens verovering van Mekka in 8 A.H. In Koran 9 : 25. 26 wordt van de zege bij Ḥunain melding gemaakt.

h u r u s, *di — kan-nja hurus*, zij trokken lijnen (A. *saṭarat saṭran*), 74.

I b r a h i m, 71. Bedoeld is de Abessijnse heerser Abraha uit Zuid-Arabië, die een expeditie naar Mekka op touw zou hebben gezet, volgens de legende in het jaar waarin de profeet Muhammad geboren werd, 570. In hfdst. 105 van de Koran, de *Sūratu 'l-fīl* (Sūra van de olifant) wordt aan het wansucces der Abessyniers herinnerd.

I ḍ a m, naam van het dal waarin Medina ligt, en van een berg in de nabijheid dier stad, 2, 5.

'i ḳ b ā n (A.), arenden, 121.

'i l m u (A.), weten(schap), 38, 61.

i n d u n g, schelp (A. *ṣadaf*), 58.

i n g i n, *ka — nja dirinja djadi*, zij verlangden zelf te zijn.... (A. *kādū yaghbiṭūna*, bijna benijdden zij), 121.

i r i n g, *setengah meng—kan setengah adanja*, de een achter de ander (A. *yakfū ithra munhazimin*), 70.

i s i, — *rumah*, huisgenoten, vrouwen (A. *al-ḥarīm*), 97 (cf. C. C. Brown, *Perak Malay*, p. 96 nt. 4, p. 98 nt. 2); — *kedua negeri*. de bewoners van de twee werelden (A. *al-kawnain*), 34; — *benua Furs*, de bewoners van Perzië (A. *al-Furs*), 61; — *negeri Sawat*, de bewoners van Sawat (A. *Sāwa*), 64; *dengan —nja*, met hun bewoners (geen A. equivalent), 155.

i s l a m (A.), 47, 117, 123, 126; (123: A. *al-dīn*).

j a n g staat soms voor A. *mā*, b.v. 4, 69, 74, 142; *jang antara* (4), A. *mā baina*, zowel.... als; soms voor *man*, b.v. 29; *jang.... jang*, wat.... aan (A. *mā .... min*), 77. Dient voorts ter omschrijving van 't A. participium, b.v. 97, 100, 112, 139, en voor andere omschrijvingen, als b.v. 22, 78, 79, 91, 153.

j a t i m (A.), *tatkala — adanja*, toen hij een wees was (A. *fi'l-yutmi*), 140.

k a b u l (A.), — *kan*, ken toe (A. *wa'ḥkum*), 43; *tiada di — kan-nja*, zij aanvaardden niet (A. *lam tusmaᶜ*, werd niet gehoord), 67.

k a d a n g, *ter* —, soms (A. *ḳad* gevolgd door impf.), 105.

ḳ a d ī m (A.), van eeuwigheid bestaande, 92.

k ā f i r (A.), pl. *kuffār*, ongelovige, 128; 67, 78, 79, 120, 121, 129, 130 door de vert. ingevoegd; 77, 121, 123, 128, 131 pl.; (A. *ᶜaskar*) 71; (A. *kufr*) 125; (A. *al-ᶜidā*, de vijanden), 135.

k ā h i n (A.), waarzegger, priester, 68.

ḳ a l a m (A.), pen, 155.

k a l ā m (A.), — *ullāh*, het Woord Gods, 139 (A. *kalimātu 'llāh*).

k a l b u (A.), hart, 76, 83; (A. *wadhāka*, en dat), 84.

k a l i, *se — pun*, ook al (A. *wa'in*), 24; (A. *in*, indien), 146.

k a l i m a t (A.) — *al-Kur'an*, de woorden van de Koran (A. geen equivalent), 58.

k a l u n g, *di — kan kaduanja akandaku*, beide omhingen mij (A. *ḳalladānī*), 142. Spot, smaad en schande worden in de Arabische poëzie dikwijls met een halsketen vergeleken, die men niet verbergen kan, en die de betrokkene openlijk kenbaar maakt (zie: Goldziher, *Abh. Arab. Philologie* I, 100).

k a n d a n g, — *perang*, strijdperk (A. *muᶜtarak*), 120.

k a r e n a, omdat, daar, 1, 2; (A. *li*) 5; (A. *fi*) 9; (A. *fa—*) 22, 25; (A. *min*) 13, 29, 156; (A. *fainna*) 45; (A. *bi*) 50, 99; (A. *idh*) 94, 113; (A. *inna*) 83, 159; *djika tiada* —, ware het niet vanwege (A. *lawlā*), 5, 33.

k a r u n i a, *jang beroleh sempurna* —, die de hoogste gunst heeft verkregen (A. *al-ḥabīb*, de geliefde), 36; — *Allah*, Gods gunst (A. *faḍl*), 53; (A. *djiwār*, bescherming), 81; *tali dari — Allah*, touw van Gods gunst (A. *ḥabl Allāh*), 100; *dengan —nja* (A. *faḍlan*), 148; *tiada beroleh — Tuhannja*, verwierf Gods gunst niet (A. *faḳul: yā zallat al-ḳadam*, zeg: welk een uitglijden van de voet!), 148; — *nja* (A. *makārimahu*), 149; — *bagimu djua* (A. *min djawdika*, vanwege uw gunst), 155; (A. *ṣalāt*, zegen), 160.

k a s i h, *keduanja mengatakan —nja tulus*, beiden zeggen u oprecht lief te hebben (A. *maḥḥadāka 'l-nuṣḥa*, beiden zeggen u oprecht te raden), 24; *datang ketuhanja mengasihi susu djua*, tot in zijn volwassenheid zal hij gezoogd willen worden (A. *shabba ᶜalā ḥubbi 'l-raḍaᶜi*), 18; *jang mengasihi rasulullah*, die de gezant Gods bemint (A. *walī*), 137; *ke—*, beminde, gunsteling (A. *ḥabīb*), 41.

k a u m (A.), *kedua* —, de twee mensengroepen (A. *al-farīḳaini*), 34; *segala — sekaliannja*, alle volkeren (A. *sā'ira 'l-umami*) 54; *segala* —, alle volken (A. *al-aḳwāma*), 68.

K a w t h a r, zie h a w d.

k e d j i, *ter— dari*, erger dan (A. *sharrun min*), 22.

k e k a l, — *pada kita*, zijn altijd bij ons (A. *dāmat ladainā*) 94; *tiada* —, niet blijvend (A. *djā'at walam tadum*), 94.

k e l i l i n g, *jang di—i guha*, wat de grot in zich borg (A. *mā ḥawā 'l-ghāru*), 77.

k e l o p a k, *jnag ber—*, in de knop (A. *fi 'l-akmām*), 133; *dalam —nja*, in de knop (A. *fi 'l-akam*), 151.

k e l u b u n g, *mengelubungi*, omhullen, bedekken (A. *ḍamma*), 59.

k e m b a l i, terug(komen), (A. *rudda*) 64; (A. *ʿāda*), 96; (A. *yardjiʿu*) 149; *mengembalikan*, terugbrengen (A. *radd*), 16; *di — kan* (A. *yuraddu*), 16; *mengembalikan sendjata jang pingai*, de blanke wapens terughalen (A. *al-muṣdirī 'l-bīḍ*), 130.

k e m p i s(?), *orang —*, een impotent man (?) (A. *dhū ʿuḳum*, man met onvruchtbare vrouwen), 26.

k e m u d i a n, *— dari matiku*, na mijn verscheiden (A. *fī maʿādī*, als ik in het hiernamaals ben), 148.

k e n d a r a, *ber— atas*, rijdende op (A. *fawḳa*, op), 106.

k e n j a n g, verzadiging (A. *shabʿ*), 22.

k e t a h a. Op deze wijze transscribeer ik gemakshalve het in 1, 3, 4, 16, 91 en 128 voorkomende woord k-t-alif-h, dat tot dusverre nog niet bevredigend is verklaard. Men treft het meermalen in oude teksten aan, b.v. in de Hik. Radja[2] Pasai, ed. Dulaurier bl. 59, 60, 64, 70, 78, 79, 82; B.K.I. dl. 65 (1911), bl. 232, 245 sub 7. In de door J. P. Mead bezorgde uitgaaf van de Hik. Radja[2] Pasai (J.S.B.R.A.S. 66, 1914) wordt het met *kutaha* weergegeven; op grond van de spelling lijkt de gebruikelijke weergave *ketah* inderdaad onaannemelijk. In het Mal. Wdbk. van Wilkinson zal men beide weergaven aantreffen; Wilkinsons vergelijking ervan met Sund. *kumaha*, hoe, komt mij onaanvaardbaar voor. In betekenis is *ketaha* (of dit de juiste weergave is, zij in het midden gelaten) veeleer gelijk aan Mal. *gerangan*, hetwelk, zoals Klinkert in zijn Wdbk. terecht zegt, gebruikt wordt „in vragen of bij onzekerheid". In alle gevallen waarin het hier in de Burda voorkomt, betekent het: soms? of: toch (wel)?

k e t i k a, *pada —*, ten tijde van, bij (A. *fī*, in), 144.

k e t o p o n g, *ber —*, gehelmd, 133.

k e t j u h a l i, *— ia dari*, het is verre van hem dat (A. *ḥāshāhu an*), 149.

k i r t i (Skr., oudjav. *kīrti*), roem, aanzien (A. *djāh*), 154.

K i s r a (A.), *radja —*, de vorst van Perzië, 62.

k i t a b (A.), inl., boek, geschrift.

k u a s a, vermogen, macht, in staat tot, bijmachte; *jang tiada — bagi kita mengetahu dia*, 't menselijk verstand te boven gaande (A. *mā taʿyā 'l-ʿuḳūlu bihi*), 47; *tiada — machluk mengetahui*, id. (A. *aʿyā 'l-warā*), 48; *kata.... kuasa pada menjamaï adanja*, pretentie.... te kunnen evenaren (A. *daʿwā*), 97.

k u a t (A.), *mengadakan —*, krachtig maken (A. *ḳawwā*), 17; *takut akan — lutarnja*, bevreesd voor de kracht van hun worp (A. *min baʾsihim faraḳan*, hun moed vrezend), 135.

k u d r a t (A.), macht, 162.

k u f f ā r (A.), zie k ā f i r.

K u r ' a n (A.), 58, 66.

k h a ṣ a m (A.), tegenstander, 25.

k h a ṭ ṭ (A.), lijn, 74.

K h a ṭ ṭ (A.) *benua —*, het land —, 131. al-Khaṭṭ is een landstreek aan de Perzische golf, of was, volgens sommigen, oudtijds een nederzetting aan de golf van Bahrain, de invoerhaven van de uit Indië afkomstige lansschachten. (E.d.I. II : 999).

l a b a h - l a b a h, spin, 79.

l a h i r (A.), *— dari*, afkomstig van (A. *atā bihā*), 52; *jang — baginja*, die aan hem openbaar werden (A. *ẓaharat*), 89; *jang — dari*, openbaar geworden aan, afkomstig van (A. *min*), 94.

l a i k, l a j a k (? A.), passend, 43.

l a i n, *tiada (djua).... me—kan*, nooit .... of (A. *mā.... illā*), 81, 82; 143; *tiada lagi.... me—kan*, niet.... of (A. *mā.... ghaira*), 131.

l a k s a n a(?), kenmerk, 55; zie noot 107.

l a k u, gang, gedrag, aard (A. *khuluḳ*), 38; (A. *baik rupanja dan —nja*, zijn schoonheid van voorkomen en gedrag (aard), (A. *maḥāsin*), 42; *baik — nja baik rupanja*, zowel (nobele) aard als schoon voorkomen (A. *khuluḳ bi 'l-ḥusni mushtamil*), 55; *segala lakunja*, zijn gehele aard (A. *al-akhlāḳ*), 91; *ber— pada malam*, gaat 's nachts rond (A *sarā*), 8; *tiada ia ber— dengan masa*, staan buiten de tijd (A. *lam taḳ-*

tarin bizamān), 93; *ber— bulan purnama*, de maan beweegt zich (A. *sarā 'l-badr*), 108; *ber— siang dan malam*, dagen en nachten gaan voorbij (A. *tamḍī 'l-layālī*), 122; *segala jang ber— kandia*, die zich daaraan houden (A. *fa 'l-mustamsikūna bihi*), 37; *per— -kan udjur*, aanvaard de verontschuldiging (A. *maᶜdhiratan*), 9; *me—kan panggil*, gehoorgeven aan het bevel (A. *djā'at lidaᶜwatihi*), 73.

lalau, dwarsbomen (A. *aᶜṣihimā*, wees hun ongehoorzaam!), 24, 25.

lalu, voortgaan (A. *sarā*), 108; *me — i*, trekken door (A. *kharaḳa*), 111.

lambung, zijde (A. *kashḥ*), 30.

lapal (A.), bewoordingen (A. *kalim*), 66, 92.

lapar, *orang* —, de hongerige (A. *al-nahim*), 17; *daripada* —, uit honger (A. *min saghabin*), 30; hongersnood (A. *al-sanat al-shahbā'*, jaar van droogte), 87; *masa* —, hongersnood (A. *ᶜāriḍ*, crisistijd), 88; *ber*—, hongerlijden (A. *makhmaṣa*), 22.

lapis, laag (subst.), *ber— — badju barut*, dubbel pantser (A. *muḍāᶜafa min al-durūᶜ*), 80.

lari, vluchten (A. *munhazim*), 70; (A. *yanhazimu*), 159; *ber—an adanja*, al vluchtende (A. *munhazim*), 70.

laṭāfat (A.), fijnheid, teerheid (A. *taraf*), 56.

lawan, *jang me—i dikau*, uw tegenstander (A. *khaṣm*), 25; *jang me—i dia* hun tegenstanders (A. *muᶜāriḍihā*), 97; *karena ia me—i nafsunja*, want hij bestrijdt zijn boze lusten (A. *inna lahu ṣabran*, hij is geduldig), 159; *di— —*, worden bestreden (A. *ḥūribat*), 96.

lemak, vet, 21.

lengkap, *di—* werd gebaand (A. *ṭalaᶜat tamhīdan*(?), verscheen tot het banen), 54.

lenjap, vernietigd (A. *munfaṣim*), 137.

léntok, — *kundainja* met afhangende haarwrong (A. *limam*), 130.

lepas, *terlebih ber— -daku dari segala bahaja*, mijn beste uitredder uit gevaren (A. *likhalāṣī khaira multazimin*), 110; *kuper— diriku dengan berkatnja*, ik bevrijdde mij daarvan door zijn zegen (A. *wa'stadjartu bihi*, ik zocht bij hem mijn toevlucht), 81.

lihat, *kemudian dari — mereka dengan matanja* nadat zij met eigen ogen hadden gezien (A. *wabaᶜda mā ᶜāyanū*), 69; *tiada di— kafir*, werden door de ongelovigen niet gezien, 78; *tiada di — -nja*, zij zagen niet (A. *lam tushamm*, ging onopgemerkt voorbij), 67; *kuper— —kan kepadamu*, die ik u toon (A. *minnī ilaika*, van mij tot u), 9; *peng— -nja dalam mimpinja*, wat zij in de droom zien (A. *bi'l-ḥulum*), 50.

lindung, *ber*—, bescherming zoeken, 80; *ber— dari segala mata*, voor aller oog bedekt (A. *ayyi mustatirin ᶜan il-ᶜuyūn*, hoezeer bedekt voor ieders oog!), 114; *per—anku* mijn toeverlaat (A. *man alūdhu bihi*), 153.

liput, *kau- —i* gij omvat (A. *ḥuzta*), 115.

loba, begeerte, 47.

loh (A.), — *jang tjerelang*, glanzend oppervlak (A. *laḳam*, midden v. d. weg), 74; *loh dan kalam*, plaat en pen, dus: de goddelijke wilsbeschikkingen, vastgelegd op de *lawḥ al-maḥfūẓ*, de welbewaarde plaat.

luar, *ke*—, afkomstig van, 131.

luluh-lantak, verbrijzeld (A. *ghair munᶜadjim*, niet van diacritische tekens voorzien?), 131. De vertaler heeft het woordspel met *aḳlām* (dat zowel *pennen* als *lansen* betekent) en *ḥarf* (dat *kant* en *letter* betekent) niet begrepen, althans niet weergegeven.

lumat, fijn (halus), 30 (A. *mutraf*).

luput, *tiadakan* —, niet ontgaat (A. *lan yafūta*), 151; *me—kan-daku daripadanja* te mijner uitredding (A. *lam yuḍam*, waaraan geen afbreuk werd gedaan), 81.

lutar, *di— rasulullah*, de gezant Gods wierp (A. *ramā*), 71; *di—kan rasulullah*, de gezant Gods wierp ze (A. *nabdhan bihi*), 72; *takut akan kuat —nja*, bevreesd voor de kracht van hun worp (A. *min ba'sihim faraḳan*, vrezend voor hun dapperheid), 135.

mabok, *tiada* —, niet in het onzekere A. *lam nartab*), 47.

madinat rasulullah A., de stad

van de gezant Gods, Medina, 2. De Arabische tekst heeft hier *Kāẓima*, naar men wil een oord in de nabijheid van Mekka, waar Mohammed in zijn jeugd kamelen zou hebben gehoed.

mahabesar, 85, 107, 116 (resp *tabāraka 'llāh, al-kubrā* en *djalla*).

mahakekal, eeuwig, 85.

mahalebat, dicht, 39 (zie *hudjan*).

mahamurah, genadig, inl. (A. *al-Rahmān*).

mahasukar, moeilijk, 116 (A. *ᶜazza*).

mahasutji, verheven boven), (A. *munazzah*).

mahatinggi, hoog, 85, 113 (*disebutkan bagimu tempat* —, gij wordt een hoogte genoemd (A. *nūdīta bi'l-rafᶜ*).

maka, meestal vert. van A. *fa-*, b.v. 3, 8, 17, 19, 20, 31, 37, 41, 42, 45, 47, 48, 52, 67, 78, 84, 95, 99, 100 (2 x), 115, 133, 135, 144, 146; (A. *thumma*, vervolgens) 41; — *ia* (A. *fa'innahu*) 53; zonder A. equivalent, 62, 142; (A. *wa-*) 143; — *apa* (A. *famā*) 3, 91; — *betapa* (A. *fakaifa*) 6, 50; — *bahwa* (A. *fa'inna*) 13; — *bahwa* (A. *fa-* gevolgd door subj. v. e. verb. zin) 90; 103; — *hanja* (A. *fa'innamā*) 52; — *djangan* (A. *falā*) 17.

machluk (A.), het schepsel, de mens (A. *alwarā*), 48; — *sekalian* (A. *khalḳ Allāh*), 51; (A. *al-khalḳ*), 147; *segala* — (A. *alkhalḳ*), 153; *jang mulia dari segala* —, beste der schepselen (A. *khairu'l-bariyya*), 79.

maᶜnā (A.), betekenis, zin, 66, 92; (pl *maᶜānī*) 98; *suatu* —, een (andere) betekenis, 84, 106, 127.

mandi, *ber— airnja*, met zijn water baden, 102.

manfaᶜat (A.), *memeri* —, voordeel schenken (A. *djāda*, zich mild betonen), 88.

manikam, juweel (A. *djawhar*), 42.

manis, 21; *muka — akan laksananja*, (A. *bi'l-bishri muttasimin*), gekenmerkt door een vriendelijk gelaat, 55.

manusjia, mens (A. *mar'*) 21; (A. *bashar*) 51; (A. *nās*) 53, 103; *tiada bekas* —, er is geen spoor van mensen (A *mā min iram*) 78; 34, 95 (zonder A. equivalent).

martabat (A.), rang, graad; (A. *ḥadd*) 40; (*A. ḳadr*) 44, 46; (A. *manzila*) 109; (A. *mikdāru mā.. min rutabin*) 116; zonder A. equivalent, 48, 110.

maᶜrūf (A.), het goede, 35 (geen A. equivalent).

maᶜsiat (A.), ongehoorzaamheid (A. *maᶜāṣī*), 17.

masuk, binnengaan (A. *ḥalla*, verblijven), 138; *di—kan-njalah*, hij doet binnengaan (A. *aḥalla*, hij doet verblijven); *kau — i*, gij gaat binnen (A. *djuzta*, gij passeert), 115.

mati, *ke—an*, dood (A. *mukhtatam*, einde, afsluiting), 60; *bagai*² *ke—an kafir*, doodsperioden voor de ongelovigen (A. *fuṣūlu ḥatfin lahum*, voor hen perioden van dood), 129.

menang, *di—kan*, ter overwinning geleid, 126; *di—kan*, id. (A. *takun nuṣratuhu*, die wordt bijgestaan door), 13; *ke—an*, overwinning (A. *naṣr*), 133; *beroleh ke—an*, overwinnend (A. *muntaṣir*), 137.

mizān (A.), weegschaal; — *al-aᶜmāl*, de weegschaal waarop bij het laatste oordeel 's mensen daden worden gewogen (A. *al-mīzān*), 103.

muᶜdjizat (A.), wonderteken, 92, 95, 96, 104, (zonder equivalent); (A. *āya*) 52, 89; (A. *muᶜdjiza*) 94, 140; (A. *burhān*), 139.

Muhammad (A.), 34, 45, 52, 57, 147.

muhdath (A.), geschapen, 92.

mula, *ber—* (A. *wa-*), 66, 78.

mulia, edel, verheven, (A. *al-kirām*) 52; (A. *akrim bi....*) 55; *segala orang* —, de edelen (A. *ḥasham*, gevolg), 57; *lebih* — (A. *khairun*), 82; (A. *ḳadr*) 90; *tempat* — (A. *ḥaram*), 108; *lebih* — (A. *akram*), 118; *ter* — (A. *akram*), 113; (zonder A. equivalent), 83; *ber* — eren (A. *uwaḳḳiruhu*), 15; *tiada diper*—, zonder geëerd te worden (A. *ghaira muḥtasham*), 14; *tiada dengan diper—-nja*, zonder hem te hebben geëerd (A. *ghaira muḥtaram*), 149; *ke—an* (A. *karam*) 38, 56, 77, 91; (A. *djalāla*), 57. vs. 108 behelst een zinspeling op Muhammads nachtelijke reis (Koran 17:1) van de *masdjid al-ḥarām* naar de *masdjid al-aḳṣā* (te Jeruzalem).

mu'min (A.), gelovige, inl., 102, 159;

plur. *mu'minīn*, 72.
m u n g g u (Min.), aardhoop (A. *ṭalal*, sporen van een verlaten kampeerplaats), 5; (A. *rubā*, heuvels), 134.
m u n k a r (A.), verboden, 35.
m u n ṣ i f (A.), rechtvaardig, billijk (A. *law anṣafta*, zo gij billijk waart), 9.
m u s h k i l (A.), eig.: dubbelzinnig, onduidelijk (en daardoor moeilijk); — *rupa*, onduidelijk(heden), twijfelgevallen (A. *shubah*), 95.
m u t a h, braken; *di—kannja*, hij braakte uit, 72.
m u t i a, parel (A. *durr*), 90.
m u s t a ḳ ī m (A.), recht, 103.

n a b i (A.), profeet, 35, 38, 43, 72, 94, 110, 146, 160; pl. *anbiyā'* (52, 53).
n a f s u (A.), ziel; wereldse begeerte, hartstocht, 18, 24, 144, 156, 159; — *amarah*, 's mensen lager ik (A. *ammāra bi 'l-sū'*, tot het kwade aansporend, Koran XII : 53), 13.
n a k a l, *kuda jang* —, onwillig paard (A. *djimāḥ al-khail*), 16.
n a r w a s t u, nardus (A. *ṭīb*) 59; *bau — nja*, hun welriekende geur (A. *nashrahum*), 133.
n a ṣ ā r ā (A., plur. van *naṣrānī*, Christen), 43.
n e g e r i, land(streek), 64; — *achirat*, de toekomende wereld, inl.; *kedua* —, beide werelden, deze en de toekomende, 21, 34, 82, 159.
n i ᶜ m a t (A.), weldaad, genade, gunstbewijs, 107, 158 (zonder A. equivalent); — *dunia*, wereldse gunstbewijzen (A. *zahrat al-dunyā*), 152.
n i s b a t (A.), *dengan di—kan kepada*, in vergelijking met (A. *bi 'l-iḍāfati*), 113.
n i s t j a j a, gewis, ter inleiding van de nazin na een conditionele voorzin; na A. *law*, 15, 46; na A. *in*, 18, 136; na *waman* (alwie), 145.
n i t y a s a (*netyasa*?), oudjav. *nityaça*, Skr. *nityaças*, mod. Mal. (*se*)*nentiasa*, altijd, doorlopend (A. *mā zāla*), 120; (zonder A. equivalent), 121; (A. *abadan*), 127.
n u b u w a t (A.), profeetschap, 47, 66, 67, 84, 85, 119, 139.
n j a m a n, gezond (A. *abra'at*), 86.
nj a t a, duidelijk, aan de dag getreden (A. *yaẓharu*), 66; *me—kan*, in het licht stelt (A. *akkadat*, bevestigt) 32; (A. *yuᶜriba ᶜanhu*), 45; (zonder A. equivalent), 139; *di—kan do'a dengan dia* (A. *yudᶜā*), 46; *di—kan* (A. *yuẓhirna*), 53; *di—kan-nja* (A. *abāna*), 60; *di—kan-nja segala hikmat sekalian*, stellen alle wijsheid daarvan in het licht (A. *mā tabghīna min ḥakamin*, hebben geen scheidsrechter nodig), 95; *ke — an*, duidelijkheid (A. *ẓuhūra*), 89.

o l e h I, door, b.v. 47; — *karena* vanwege, 5.
o l e h, II, *ber—*, verwerven; *jang ber— sempurna karunia*, die de hoogste gunst (Gods) verwierf (A. *ḥabīb*, vriend, beminde Gods), 36; *tiada ber— airnja*, hadden geen water gekregen (A.*ḥīna ẓamī'*, toen zij dorst leden), 64; *tiada ber— dia*, bereikte het niet (A. *lam tudrak*), 109; *engkau ber—*, gij erlangt (A. *tafūza*), 114; *ber— daging*, (wilden) vlees verkrijgen (A. *ḳarim*, hongerig naar vlees), 123; *ber— kemenangan*, overwinnend (A. *muntaṣir*), 137; (vrij vertaald) 148; (id.) 161; *kuper—* (A. *miltu*), 81; (A. *istalamtu*), 82; *kauper—* (A. *ẓafirta*), 100; *tiada diper—i-nja (A. lam yaḳum*, er bestaat niet), 103.

p a d a, *memadakan*, volstaan met, 50 (A. *tasallaw ᶜanhu bi 'l-ḥulumi*, die in hun dromen hem zoeken te vergeten).
p a h u k, — *berbatu*, stenen bedding (A. *biṭāḥ*), 88.
p a j u n g, *memajungi*, beschaduwen, 75.
p a l i n g, *—kan*, wend af (A. *aṣrif*), 19.
p a n d j a n g, *jang — daripadamu*, die hoger (wil zijn) dan gij (A. *mustanim*), 112.
p a n d j i, vlag, banier (A. *ᶜalam*), 111. De vaan in Muhammads hand is de *liwā'u 'l-ḥamd*, de „vaan des lofs", waaronder alle gelovigen zich zullen scharen.
p a n g g i l, oproep (A. *daᶜwa*), 73.
p a n t a s, *jang — djalannja*, snellopend, 106 (zie *unta*).
p a r a p a t i, duif (A. *ḥamām*), 79.
p a t a h, *mematahkan* (A. *kasr*), breken, 17.

p e g a l, *karena dapat — didalamnja,* omdat men ze beu geworden is (A. *bi 'l-sa'ami*), 89.

p e g a n g, *ber— pada,* houden zich vast aan (A. *mustamsik*), 37; *ber—lah,* houd vast (A. *a*ᶜ*taṣim*), 100; *memegang tanganku,* mijn hand vasthoudt (A. *ākhidhan biyadī*), 148; *per—anku akan dia,* mijn houvast aan hem (A. *ḥablī*), 146.

p e k e r t i, daad, handeling; handelwijze, gedrag; (A. *fi*ᶜ*l*) 14; (A. *sunna*) 29; *mengikut — nja,* zijn daden navolgen (A. *al-tābi*ᶜ*īn*), 161.

p e l i h a r a, *— Allah,* Gods hoede (A. *wiḳāyatu 'llāh*); *memeliharakandia dari,* behoeden hem voor (A. *taḳīhi*), 75; *di—kan dari segala kafir,* beschermd tegen de ongelovigen (A. *makfūlatan minhum*), 127; *segala jang di—kan Tuhannja,* die in Gods hoede zijn (A. *al-*ᶜ*iṣam*), 32; *kekal —kan dia (dari) jang telah tobat engkau daripadanja,* bewaar het steeds voor datgene waarvan gij tot inkeer zijt gekomen (A. *alzam ḥimyata 'l-nadami,* houd u aan de verbodsbepalingen van het berouw), 23.

p e n d a h a n, lans (A. *sumr*), 131.

p e n d j u r u, stut(?) (A. *rukn*), 117.

p e n u h, vol: *— dari,* vol van (*imtala-'at min*), 23.

p e r a n g, veldslag, 129; *di—kan-nja keleher kafir,* ze tegen de nekken der ongelovigen hadden gebruikt (A. *waradat min al-*ᶜ*idā*), 130.

p e r a n g a i, karaktertrek; *segala —-nja,* zijn natuur, karakter (A. *al-shiyam*), 91.

p e r i, *memperikan,* beschrijven (A. *waṣf*), 89.

p e r k a r a, *memerkarai*(?) 154, in het gericht treden met (*tadjallā bi 'smi muntaḳim,* verschijnt als wreker).

p e r k a s a oudjav., Skr. *prakāça,* beroemd), vermaard (van helden), dapper; *hulubalang jang sempurna —annja,* zeer dappere aanvoerders (A. *abṭāl*), 124; *sempurna —an(nja),* hun stoerheid (A. *shiddatu 'l-ḥazmi,* grote flinkheid), 134.

p e r l a n, *memerlan,* inslikken, verzwelgen, 72.

p e r t a m a, *dari — nubuwatnja,* van het begin van zijn profeetschap (A. *min bulūghi nubuwwatihi*), 84; *dari —ku,* sedert ik (A. *mundhu*), 150.

p e r t j a j a, *djangan — bagi,* vertrouw niet! (A. *fa 'ttahim,* wantrouw), 24; *tadapat tiada di — i,* moet vertrouwd worden (A. *lā.... bi muttahamin*), 85; *jang kena —nja,* in wie hij vertrouwen stelt, 154.

p e r m a n a, maat; *tiada ter—i,* ontelbaar, onmetelijk (A. *lā tuḥṣā*), 99.

p i h a k, zijde, kant; *daripada —,* in zoverre dat, daar (A. *min ḥaithu*), 21; *— badan,* kant van het lichaam (A. *ḥarf*), 131.

p i h a t u, wees; *maka tiada djadi —,* derhalve niet verweesd (A. *falam taytam*), 127.

p i n t u, deur (A. *sāḥa,* erf), 106, 123.

p i n g a i, wit (A. *tabyaḍḍu*), 102; *sendjata jang —,* blanke wapens (A. *al-bīḍ*), 130.

p i n g g a n g, gordel, 30, zie Klinkert, *Nieuw Mal.-Ned. Wdbk.* bl. 695; vgl. ook de pantun: *kalau tak ada uang dipinggang, sahabat jang karib mendjadi renggang,* etc.

p i t j i k, eng; *tiada kan —,* niet zal te kort schieten (A. *lan yaḍīka*), 154.

p o h o n I, boom, 1, 73;

p o h o n II, *aku memohonkan ampun,* ik vraag vergiffenis (A. *astaghfiru*), 26; *memohonkan ampun akan doshaku,* om vergiffenis van mijn zonden te vragen (A. *astaḳbilu bihi dhunūba*), 141; *memohonkan ampun,* id. (geen A. equivalent), 154.

p u a s a, *tiada ku—kan,* ik heb niet gevast (A. *walam aṣum*), 28. Van Ronkels opmerking over de uitspraak is onjuist; er staat niet k-p-s-alif-k-n, maar k-p-w-s-alif-k-n = *kupuasakan* (zie *B.K.I.* 6 dl. 2 (1896) bl. 37).

p u d j i, str. 43, 2e helft, luidt in het A. *wa 'hkum bimā shi'ta madḥan fihi wa 'ḥtakim,* ken aan hem toe welke lof gij maar wilt, en doe dat naar uw eigen oordeel; *jang dikehendaki angan² memudji dia,* waarmee men hem zou willen prijzen (A. *āmāli 'l-madīḥ*), 91; *— - —an,* lofprijzingen (A. *madīḥ*), 141; *— - —anku baginja* (A. *madā'iḥa-*

hu), 150; —- —*anku*, mijn (wrschl.: zijn) lofprijzingen (A. *bimā athnā*, voor dat waarmee hij prees), 152.

pulahi(?), naam v. e. boom (*Alstonia scholaris*), die het welbekende *kaju gabus* levert. De bloesem van deze boom is fraai rood van kleur, doch onwelriekend, (132). Cf.:

Teringatlah pulau tempat terdidik
Dilumuri darah bertitik-titik
Semasa pulai berpangkat naik.

(Muh. Jamin, *Tanah Air*, str. 3)

Misschien is het verschil in geur met de welriekende *bunga sendja* het „onderscheidend kenmerk " (*tanda*), dat hier wordt bedoeld.

punpun, stomp; *di—kan-nja mata*, verblindt de ogen (*tukillu 'l-ṭarfa*), 49. (Van Ronkel (*B.K.I.* 6 dl. 2 (1896) bl. 37 heeft het woord verkeerd gelezen).

putih, *jang — pada dahi kuda hitam*, een bles aan het voorhoofd van een donkerharig paard (A.*ghurra*), 87. Niet vertaald is A. *fi 'l-aʿṣuri 'l-duhm*, in donkere tijden.

putus, verbroken, afgebroken (A. *munṣarim*, afgesneden, voorbij), 146; *djangan — asa engkau*, wees niet wanhopig! (A. *lā taḳnuṭī*), 156; *ber—an*, een einde nemend (A. *munkharim*), 158; (zonder A. equivalent) 159; *djangan ber—an adanja*, geen einde nemend (A. *dā'imatin*), 160.

rahasjia, geheim (A. *sirr*), 10; *bersutji —ku*, mijn binnenste is rein (A. *istaḳamtu*), 27.

radja, 62, 71, 93; *djadi* —, de baas worden (zijn) (A. *tawallā*), 19; *me—-kandia*, hem ten troon te verheffen (A. *an tuwalliyahu*), 19; *ke—an*(?), 123.

rahmat (A.), genade, 157.

raja, *me—kan*, groot maken, vieren, 152.

rakham (A.), gier, 121.

rampas, *barangsiapa mengambil akan rampasannja*, alwie er zich van weet meester te maken (A. *mughtanim*), 107.

rasa, *se*—, gelijk (A. *ka-*), 156.

rasul (A.), 118; *rasul-ullah*, godsgezant, 2, 39, 45, 48, 52, 55, 57, 63, 66, 71, 72, 73, 76, 110, 120, 126, 136, 137, 154.

ratna, parel (A. *djawhar*), 98.

ratjun, vergif, 21 (A. *samm*).

rendah, laag; *kau — kan*, gij maakt laag (A. *khafaḍta*), 113.

ruah, *be—- —an*, elkaar toeroepen (A. *tahtifu*), 66.

rugi, *ke—an*, *verlies* (A. *khasāra*), 144; (A. *al-ghubn*), 145.

runtuh, instorten (A. *munhadim*), 117.

rupa, gedaante, voorkomen (A. *khalḳ*) 38; (A. *ṣūra*) 41; 42, 55, zie *laku*; *mushkil* —, twijfelachtig, moeilijk (A. *shubah*), 95; (A. *ḥusn*), 98; 102 (geen equivalent); *se— dengan kekasihku*, droombeeld van mijn geliefde (A. *ṭaifu man ahwa*), 8; *se — lah*, als het ware (A. *ḥakat*), 87, (A. *ḥakaw*), 120.

sahabat (A.), de gezellen van de profeet, 128, 130, 111, 134, 161, overal (behalve 161, A. *ṣaḥb*) zonder equivalent.

sabar (A.), geduld (weergave van A. *ḥilm*), 161.

sadik (A.), lebih —, betrouwbaarder, waarachtiger (A. *abarru*), 35.

sakai, volgeling (A. *khadam*), 110.

s(j)akarat (A.), *tatkala mati sampai kepadaku —nja*, wanneer de verschrikkingen des doods mij genaken (A. *ʿinda ḥulūli 'l-ḥādithi 'l-ʿamimi*, bij het plaats vinden van het gebeuren dat allen treft), 153.

sakit, ziek, lijdend (A. *sā'a*) 64; *ber—i*, doet lijden (A. *yaṣimu*, richt te gronde), 19; *ke—an*, ziekte (A. *saḳam*), 6; (A. *danā*), 7; (A. *alam*), 8; (A. *hawl*), 36; (A. *niḳam*), 61; *tiada djua ke—an aku*, nooit verkeerde ik in lijden (A. *mā sāmanī 'l-dahru ḍaiman*, nooit bracht het lot mij in moeilijkheden), 81; *penjakit* 6; (A. *waṣab*), 86; (A. *ramad*, oogziekte), 105; *berpenjakit*, ziek (A. *saḳam*), 105.

salah(?), verkeerdheid (A. *ghawāya*), 16; — *i!*, weersta! (A. *khālif!*), 24.

saleh (A.), goed, vroom (geen equivalent), 20.

salam (A.), laurier; *benua Pohon —* (A. *Dhū Salam*), een in Arabische poëzie dikwijls genoemde plaats, die gelegen zou zijn tussen Mekka en Medina, en genoemd zou zijn naar de tal-

rijke laurierbomen die er groeiden, 1, 5.

s a m a, gelijk; *pada menjamai-daku nama M.*, omdat ook ik M. heet (A. *bitasmiyati M.*), 147; *menjamai*, evenaren (A. *ya^cdilu*), 59; *kuasa pada menjamai adanja* (A. *da^cwā*) zie *kuasa*, 97; *tiada di— -—i*, ongeevenaard (A. *ghairu munkasimin*, ongedeeld), 42; *jang tiada di —- —i dalamnja*, waarin geen menigte zich verdringt (A. *ghaira muzdaḥimin*), 115.

s a m b a r, *di—* weggerukt (A. *shālat ma^ca*, die omhoog gingen met), 121.

s a m p a i, bereiken (A. *idrāk*), 116; (A. *ḥaṣṣaltu*), 143; *menjampaikan* (geen equivalen), 47; *di—kan kepadamu*, brengt naar u over (A. *tuhdī ilaika*), 133.

s a m p a r, pest, epidemie (A. *wakham*, vuil, ongezonde lucht), 129.

s a n g a t, *jang ter— (dari)*, erger dan (*ad-hā min*), 129; *jang — perseteruannja*, hevige vijand (A. *khaṣim*), 139; *ke—an bentjinja*, heftigheid van zijn haat (A. *asaf*, verdriet, spijt), 63; *ke—an dukanja*, heftigheid van zijn toorn (A. *sadam*, woede), 63.

s a n g g r a h a, (oudjav. id.) *di—kan*, toebereid worden (A. *a^caddat*, bracht in gereedheid), 14. (Vgl. *B.K.I.* dl. 65 blz. 249 reg. 8 v.o.: *maka disanggrahakan tempat semajam itu* etc.).

s a n g k a, p a d a —, men zou denken dat, men zou houden voor (A. *taḥsabu*), 133; *di— segala kafir*, de ongelovigen meenden (A *ẓannū*), 79; *kau—*, gij zoudt menen, houden voor (A. *khilta*), 88.

s a n g k a l, *tiada kamu —*, loochen niet (A. *lā tunkir*), 83; *di —*, wordt geloochend (A. *yunkaru*), 84; *menjangkal* (A. *yunkiruhā*), 104.

s a r a k, gespeend zijn (A. *yanfaṭimu*), 18; *kau—*, gij speent (A. *tafṭimuhu*), 18.

s a r a n g, *berbuat —an*, nest (web) maken (A. *tansudj*), 79.

s a r i r a, lichaam, 22, 105.

S ā w a t, negeri —, 64, de stad Sāwa tussen Kazwin en Kum. Volgens Schaeder (*E.d.I.* IV, 197) blijkt uit het verhaal van het verdwijnen van het water uit het meer van Sāwa in de nacht van Muḥammads geboorte kennis van de Iraanse eschatologie. Immers, het meer Kansawa zou het semen van Zarathushtra bevatten, waaruit de heiland Saoshyant geboren zou worden. Het droog worden van dit meer zou dus moeten worden verstaan als het te niet gaan van Iraanse eschatologische verwachtingen tengevolge van de geboorte van de Arabische profeet.

s e b a k, overstroming (A. *sail*), 88. *Sailu 'l-^carim* heet in Koran 34 : 16 de watervloed, die de dam van Ma^crib in Z.-Arabië vernietigde, waardoor de welvaart van het land te loor ging.

s e b u t, *—kan!* ken toe! (A. *ansub*); jang *di—kan nasara*, wat de Christenen toekennen (*mā 'dda^cat-hu 'l-naṣārā*), 43; *di — kan bagimu*, gij zijt genoemd (A. *nūdīta*, gij zijt uitgeroepen tot), 113.

s e d a r, *menjedar dari*, bijkomen uit (A. *istafiḳ!*, 3.

s e g a l a, vert. van A. *kull, djamī^c, ma^cshar, ḳawm*, ter aanduiding van een collectiviteit, 50, 110, 113, 115, 117, 120, 123, 125, 128; voorts gebezigd bij de vert. van:

1° Arab. pluralia of ook sing. die een collectiviteit aanduiden,

a. bepaald door het bep. lidwoord, b.v. 17, 22, 23, 32, 102, 110, 114, 118, 119, 124, 125 (*segala kafir*), 147, 151, 152, 157, 159, 161;

b. op andere wijze dan door het bep. lidwoord bepaald, b.v. door pronom. suffixen, b.v. 46, 99, 119, 122, 150, 155.

2° onbep. subst. of participia, b.v. 45 (*nāṭiḳun*), 95 (*dhū shiḳāḳin*), mits daarmee bedoeld wordt: ieder van dien aard.

s e k a l i a n, alle (A. *kull*), 94; ter aanduiding van de plur., b.v. *dengan mereka itu sekalian*, met hen (A. *bihim*), 111; *terbunji dari —*, verborgen voor allen (A. *ayyi muktatamin!*), 114; 122, 128; als aanvulling van voorafgaand *segala*, 147 (A. *al-khalḳ*).

s e k u t u, *dari 'kan di — kan seseorang*, dan dat iemand hem terzijde gesteld zou kunnen worden (A. *^can sharīkin*), 42; *tiada di — i*, geheel alleen, zonder

andere deelhebbers (A. *ghair mushtarak*), 115.

s e m b a h j a n g, *ku — kan*, ik verrichtte de rituele godsdienstoefening (A. *uṣalli*), 28.

s e m b u h, genezen, 86 (A. *aṭlaḳat uraban min ribḳati 'l-lamami*, zij heeft de knopen losgemaakt van de lus van de waanzin).

s e m p u r n a, volmaakt; in hoge mate, *— karunia*, 36, zie *oleh* II; *anugeraha jang —*, volmaakte gunst (A. *al-nadā*, grootmoedigheid), 82; *birahi jang —*, volmaakte liefde (A. *al-hawā 'l-ᶜUdhrī*, liefde als van de Banū ᶜUdhra (die van liefde sterven), 9; *yang — hakikatnja* (A. *alladhī tamma maᶜnāhu*), 41; *— tahu* (A. *famablaghu 'lᶜilmī*), 51; *jang— kebadjikan*, opperste deugd (A. *khair*), *jang — kemuliaannja*, opperste verhevenheid (A. *karam*), 77; *karunia Allah jang —* (A. *djiwār*, bescherming), 81; *— nubuwatjna* (A. *bulūgh min nubuwwatihī*), 84; *— periksja* (A. *ᶜainu'l-ḥādhiḳ*), 104; *jang — perkasjaannja*, 124, zie *perkasja*; *jang — sendjata* (A. *shākī 'l-silāḥ*; van top tot teen bewapend), 132; *dari — perkasjaannja*, 134, zie *perkasja*; *dari — keteguhannja*, vanwege de strakheid van de singels hunner paarden) (A. *min shiddati 'l-ḥuzumi*), 134.

s e n d j y a, schemer; *bunga —*, wschl. de *b. harum malam*, ook wel *kembang pagi soré* en *k. pukul empat* geheten (Mirabilis Jalapa L.), een plant welker, zeer welriekende, bloemen in de namiddag opengaan en bij het aanbreken van de dag zich weer sluiten. De A. tekst heeft hier *ward*, roos.

s e n i, fijn; licht (v. geluid), *suara —* licht geluid (A. *nab'a*), 119.

s e r u, schreeuwen; *dengan —nja*, al schreeuwend (A. *bi'l-ᶜiṭi*), 64.

s e s a t, dwalen, 50; *— jang tjonderong kapada bebal*, naar kindsheid neigende dwalingen (A. *ghayya 'l-ṣibā*, jeugdzonden), 143.

s e t a n (A.), 24; pl. *shayāṭīn*, 70, 71.

s e t e r u, vijand; (A. *dhū shiḳāḳin*), 95; (A. *ᶜidā*), 119, 123; *— kafir* (A. *buham*), 135; *per—an*, vijandschap; *jang lebih per—annja*, hevigste vijanden (A. *aᶜdā 'l-aᶜādī*), 96; *jang sangat per—annja*, id. (A. *khaṣm*), 139.

s e t i a, afspraak, overeenkomst (A. *ᶜahd*), 146; *—an* (vgl. Jav. *setyan*), id. (A. *dhimma*), 147.

s e t i a w a n, getrouw in zijn afspraken (A. *awfā bi'l-dhimam*), 147.

ṣ i d ḳ (A.), 47 (geen equivalent); *— nubuwatnja*, de waarheid van zijn profeetschap (A. *al-ḥaḳḳ*), 66; *bertatahu dirinja akan —nja*, voorgevende de waarachtigheid daarvan niet te kennen (A. *tadjāhulan*), 104.

s i f a t (A.), eigenschap, attribuut, 92; *— kan!* ken (als eigenschap) toe! (A. *ansub!*), 44.

ṣ i r ā ṭ a l-m u s t a ḳ ī m (A.), de rechte weg, hier voor A. *al-ṣirāṭ*, de smalle brug over de hel, die ten hemel leidt, 103.

s o p a n, *ke—an*, fatsoen, zedigheid; *pengadjar Allah akan dia berke — an*, de door God tot hem gerichte vermaning tot zedigheid (A. *ta'dīb*), 140.

s o r g a, paradijs (A. *Iram*), 93.

s u a m i, *— jang pengasih*, liefhebbend echtgenoot (A. *khairi baᶜlin*), 127.

s u a r a, stem; klinker; *baris —*, klinkerteken (A. *shakla*), 40; *tiada akan ber—*, zal geen geluid geven (A. *tadjim*), 136.

s u d a h, *ke—annja*, de gevolgen (A. *ᶜawāḳibuhu*), 142.

s u d j u d (A.), *dengan —nja*, al nederbuigend (A. *sādjidatan*), 73.

s u k a, *beri — hati*, opvrolijken (A. *atraba*), 162.

s u k a t j i t a, *sempurna —lah kita!* Laten wij ons ten zeerste verheugen (A. *bushrā lanā*), 117.

s u k a r, *ke—an*, moeite (A. *ḍarūra*), 32, 33.

s u m p a h, eed (A. *ḳasam*) 76; *kuper— kanlah*, ik zweer (A. *aḳsamtu*), 76; *jang ber — kandia*, wie daarbij zweert, 76.

s u n g a i, rivier (A. *yamm*, zee; misschien met „rivier" vertaald, vanwege A. *baḥr*, dat zowel zee als rivier kan betekenen), 88.

s u n g g u h, oprecht; *— hatimu mengadjari-daku*, gij hebt mij in oprechtheid vermaand (A. *maḥḥaḍtanī 'l-nuṣḥa*),

11; *se—nja*, inderdaad (A. *na^cam*), 8; *jang se—nja*, de wezenlijke (*ḥaḳḳ*), 92; *jang amat menjungguhkan-dia* (A. *al-ṣiddīḳ*, de oprechte; bijnaam van Abu Bakr), 78. Voor het syntactisch gebruik van *sesungguhnja*, zie *Bingkisan Budi* (Feestbundel Van Ronkel), blz. 111-115.

sungkur, *ber—an*, neergestort (A. *munḳaḍḍa*), 69.

sunnah (A.), *kebaktian* —, vrijwillige vrome werken (A. *nāfila*), 28.

suruh, *aku menjuruhkan-dikau*, ik beveel U (A. *amartuka*), 27; ibidem (2de maal) (A. *ḳawlī laka*), 27.

surut, terugwijken (A. *ghadā*), 70.

susu, zuigen, gezoogd worden (A. *raḍā^c*), 18; *kauberikan menjusu*, gij staat toe te zuigen (A. *tuhmiluhu*, het verwaarloost, zijn gang laat gaan), 18.

sutji, rein, 161; *ber—*, rein zijn, 27, zie *rahasjia*; *ber—* (2e maal, 27), wees rein! (A. *istaḳim*); *ke—an*, reinheid (A. *ṭīb*), 60.

sjafa^cat (A.), voorbidding, tussenkomst, 36.

sjahādah (A.), *^cālam* —, de wereld der zienlijke dingen (A. *al-kawn*), 54.

sjair (A.), gedicht, 141.

sjahwat (A.), hartstocht, 17.

sjaksji, getuige, — *^cadl*, betrouwbare, onwraakbare getuigen (A. *^cudūl*); A. *nadhīr*, waarschuwing), 13, getuigenis.

sjajātīn (A.), plur. van *shayṭān*, Mal. *setan*, 70, 71.

taḥayyur (A.), verbijstering, 3; *tiada* —, niet verbijsterd (A. *lam nahim*), 47.

tahu, *dengan bertatahu dirinja*, met geveinsde onwetendheid (A. *tadjāhulan*), 104 (in de hedendaagse taal zou men zeggen *bersetidaktahu*); *ke—an padanja*, hij ervaart (A. *yabin lahu*), 145; *segala jang kauke—i*, al Uw weten (A. *^culūmika*), 155.

taḳallub (A.), wending; *membawai — kepada*, deed keren tot (A. *da^cā ilā*, riep tot), 37.

takut, *ketakuti!* vrees (A. *ḥādhir*), 19; (A. *akhsha*), 22; *dike—i*, gevreesd (A. *tukhshā*), 142; *segala jang dike—i* al datgene wat men vreest (A. *al-ahwāl*),159; *menakutkan*, beangstigen (A. *rā^cat*), 119.

taḳwa (A.), vroom leven, 161.

tali, touw (A. *ḥabl*), 100.

tambah, *kita* —- —*nja*, wij doen die steeds toenemen, 20 (invoegsel v. d. vertaler).

tanam, —- —*an ^camal saleh*, de tuin der goede werken (A. *fi 'l-a^cmāl*), 20; — *an*, plantengroei, vegetatie (A. *nabt*), 134.

tangan, hand (A. *rāḥa*), 86.

tangis, *ber—*, wenen (A. *turiḳ*), 5.

tangkas, *kuda* —, kwiek paard (A. *sābiḥa*), 124.

tasbiḥ (A.), lofprijzing, 72. De pointe in dit vers — die door de vertaling te loor is gegaan — is, dat de profeet Jona de bijnaam al-Musabbiḥ, de Lofprijzende, heeft.

tatkala, ten tijde dat, 49; (A. *ḥīna*), 46, 57, 84, 157; (A. *idh*), 142; (A. *idhā*), 54, 83, 154; (A. *^cinda*), 153; (A. *matā*), 159; (A. *fī*), 140; — *itu*, 81; — *didjawatnja dengan tangannja* (A. *bi 'l-lamsī*), 86; — *nja diatas kuda*, te paard gezeten (A. *fī ẓuhūri 'l-khaili*), 134; voorts dikwijls vert. van A. *wa* — aan het begin van een bijzin van omstandigheid, b.v. 8, 20, 66, 90, 102, 126; in later tijd placht men, naar Van Ronkel in *T.B.G.* dl. XLI (1899), bl. 508-509 heeft opgemerkt, daarvoor *pada hal* te bezigen.

tawar, *di—nja*, deed een bod op (A. *tasum*, zij bood te koop aan), 144.

tawfīḳ (A.), leiding ten goede (A. *wa 'lṭuf bi^cabdika* = *anugerahakan — akan hamba mu'min*), 159.

teguh, *dengan —nja*, stevig, 100; *sempurna ke—annja*, de volmaakte strakheid (A. *shiddati 'l-ḥuzumi*, de strakheid van de singels), 134.

telandjur, *jang berbuat* —, die vrijpostig is (A. *djānī*), 97.

tengah, *se—*, sommigen, 70.

tentera, leger 25; (A. *^caskar*), 57, 71; (A. *aṣḥāb*), 62; (A. *khamīs*), 124.

terbang, — *hati*, werden bang (A. *ṭārat ḳulūb*), 135; *ber—- —*, rondvliegen (A. *taḥum*), 79.

terbit, opkomen, verschijnen (A. *ṭala^cat*), 54; *jang — dari*, komende uit

(A. *min ma^cdinai*, uit de beide mijnen), 58.

tiada, passim; — *djua.... melainkan*, nooit.... of (A. *mā.... illā wa-*), 81; (A. *walā.... illā*), 82; *tiada.... melainkan* (A. *mā illā*), 96, 143; *tiada.... lain daripada* (A. *mā.... siwā*), geen.... behalve, 153; *meniadakan berkehendak kepada*, doet teniet de behoefte aan (A. *aghnat ʿan*), 80.

tikam, *menikamkan*, steken met (A. *wa 'l-kātibīna bi....*, zij die schrijven met), 131; *ter—*, gestoken, doorstoken (A. *bi 'l-ḳanā*, door de lansen), 120.

tinggai(?), naam van een boom (A. *ʿanam*), 7.

tinggal, *—kan!*, houd op met! (A. *daʿ*), 43; *ku—kan*, ik heb nagelaten (A. *ẓalamtu*, ik heb schade gedaan aan, inbreuk gemaakt op?), 29; *kau— kan*, gij liet over (A. *tadaʿ*), 112; *di—kan*, bleef over (A. *tabḳīna*), 95; werd overgelaten door (A. *tarakat*), 131.

tinggi, *tempat* — (A. *marḳā*), 112; *segala tempat* — (A. *kull maḳām*), 113.

tingkat, *tudjuh langit jang ber—-pangkat*, de zeven hemelen (A. *al-sabʿ al-ṭibāḳ*), 111.

titah, *jang menitahkan maʿruf*, die het goede beveelt (A. *al-āmiru*); *(jang) menitahkan* (l. *menahikan*) *munkar*, (die) het verbodene (kwade) verbiedt (A. *al-nāhī*), 35; *—kan!*, gelast (A. *waʾdhan*, sta toe!), 160.

titik, diacritische punt (A. *nuḳṭa*), 40.

tobat (A.), berouw, inkeer; tot inkeer komen (A. *nadam*), 23.

tolak, *di—kan*, weggedaan, afgeweerd worden (A. *radd*), 97

tuha, ouderdom, hoge leeftijd (A. *haram*), 13; *datang ke — nja*, tot het volwassen is (A. *shabba*, het wast op), 18.

tuhan, 76, 92, 154; *—nja*, 126, 136, 148, 156; *jang dari langit —nja*, die zij aan de hemel vereerden (A. *mā ʿāyanū fi 'l-ufḳi min shuhubin*, de sterren die zij aan de hemel aanschouwden), 69; *—ku*, 157, 158, 161, 162; *tulus ber—- dia*, Hem oprecht dienen (A. *muḥtasib*, iemand die goede daden op zijn hemelse rekening laat boeken, met een vroom leven naar hemels loon streeft), 125.

tukar, *ber—*, in zijn tegendeel verkeren (A. *munʿakis*, omgekeerd), 158.

tukas, *ku—i*, ik beticht (A. *ittahamtu*), 12.

tulang, — *jang telah buruk*, dorre beenderen, 46, (A. *dāris al-rimam*), vgl. Koran 36 : 78; zie *buruk*.

tuli, doof (A. *ṣammaū*), 67; — *dari*, doof voor (*fi 'l-ṣamam ʿan*), 11.

tulis, *di—kannja*, zij schreven (A. *katabat*), 74.

tulus, 125, zie *tuhan*; *mengatakan kasihnja* —, zeggen dat hun liefde oprecht is (A. *maḥḥaḍāka 'l-nuṣḥ*, verklaren u oprecht te raden), 24.

tumpah, *—kan!*, stort! (A. *wa 'stafrigh*), 23; *menumpahkan dia*, die uit te storten (A. *bimunhallin*), 160.

tundjuk, *diper—kannja*, hij toonde (A. *arāhā*), 31.

tunggal, enig (A. *fard*), 57.

tuntut, *djangan kau—*, streef er niet naar (A. *falā tarum*), 17; *tiada menuntut dia* (A. *lam turam*), 109.

tunu, *ter—*, ontbrand (A. *mudṭarim*), 4.

turun, *ke — an sebak*, overstroomd (A. *sail*), 88.

turut, *djangan kau* —, gehoorzaam niet (A. *lā tuṭiʿ*), 25; *kuper—kan*, ik gehoorzaamde (A. *aṭaʿtu*), 143.

tutup, *ku—i*, ik zou bedekt hebben (A. *katamtu*), 15.

tjahaja, glans, licht (A. *nūr*), 52, 53, 66; (A. *ḍawʾ*), 105; *telah ber—*, straalt (A. *ḳarrat*, is koel), 100.

tjalung, waterscheppen (A. *gharf*), 39.

tjawang, tak (A. *furūʿ*), 74; (A. *ʿadhabāt*), 162.

tjela, blaam (A. *ʿadhl*), 12.

tjemburu, — *an*, jaloers (A. *ghayūr*), 97.

tjerna, *tiada — dalam sarira*, onverteerd (A. *al-tukham*, spijsverteringsstoringen), 22.

tjerai; — *berai* (A. *shaml*, wanorde), 62; *jang ter— dari dengannja*, afzonderlijk staande (A. *mufrad*), 113.

tjerelang, *loh jang* —, glanzende plaat (A. *laḳam*, midden v. d. weg), 74.

tjeritera, aankondiging, waarschuwing, boodschap (A. *indhār*), 67; *me-*

njeriterai, berichten (A. *akhbara*), 68; (A. *tukhbiruna*), 93; *di—inja dengan*, hun was aangekondigd (A. *undhirū bi*), 61; *sjaksji jang di—kan*, waarvan spraken (A *nadhīr*, de waarschuwing), 13; (zonder equivalent), 85; *jang di —-kannja* (zonder equivalent), 84.

tjertja, *jang menjertja-daku*, gij die mij laakt (A. *lā'imī*), 9; *segala jang menjertja*, allen die hem laken (A. *al-ʿudhdhāl*), 11.

tjinta, *ter—* indachtig; *telah ter—-lah engkau*, zijt gij indachtig geworden aan (A. *amin tadhakkuri*), 1; *karena ter — akan*, vanwege de herinnering aan (A. *li-dhikri*), 5.

tjitarasa, genieting (A. *ladhdhāt*), 8; (A. *ladhdha*), 21; (A. *ṭaʿm*), 105.

tjonderong, neigen naar, 143 (zie *bebal*).

tjupu, kapiteel (geen equivalent), 62.

tjutjuk, *dalam —nja*, aangeregen (A. *muntaẓim*), 90, *ber—* (A. *muntaẓim*), 90.

tjutjur, *menjutjurkan air matamu bertjampur darah adanja*, tranen storten vermengd met bloed (A. *mazadjta damʿan djarā min muḳlatin bidami*, gij mengt de tranen die aan uw ogen ontvallen met bloed), 1; *menjutjurkan dia*, die uitstorten (A. *(bi)munsadjimin*), 160; *kau—kan*, gij vergiet (A. *ariḳta*), 5.

ubah, *setiaku tiada ber—*, mijn trouw is niet verbroken (A. *famā ʿahdī bimuntaḳiḍin*), 146.

udjur (A.), verontschuldiging; *—ku baginja kuperlihatkan kepadamu*, mijn verontschuldiging daarvoor die ik u te zien geef (A. *maʿdhiratan minnī ilaika*), 9.

Uḥud, berg ten N. van Medina, waar in A.H. 3 een gevecht plaats vond tussen Muḥammad en zijn tegenstanders, 129.

ulah-ulah (mod.: *seolah-olah*), als of (A. *ka'anna*), 57, 58, 65, 71, 74, 102, 123, 134.

ummat (A.), gemeente, volgelingen, 36, 94 (zonder equivalent); (A. *al-umam*), 118; (A. *ummatahu*), 138.

ummi (A.), ongeletterd, 140.

unta, kameel; *— jang pantas djalannja* (A. *al-anīḳ al-rusum*, die schone sporen nalaat), 106; (A. *al-ʿīs*), 162.

upak, *orang —- —*, stokebranden (A. *wushāt*), 10.

upaja, middel, list (A. *kaid*), 25; *meng-—*, met list benaderen, trachten te winnen (A. *rāwadathu*), 31 (de lezing *mengapai*, door Van Ronkel in *B.K.I.* 1896 bl. 25 gegeven, is onjuist); *tadapat tiada meng—* moet wel benaderen (A. *lā taʿdū ʿalā*, treedt niet vijandig op tegen; de vert. heeft vertaald: gaat niet voorbij aan, alsof *ʿalā* er niet stond)), 32.

utsaha, *di—kan* (door eigen kracht) teweegbrengen (A. *mā waḥyun bimuktasabin*, openbaring verwerft men niet uit eigen kracht), 85.

(d) zat (A.), wezen, essentie, 44.

Zuhair (A.), 152; naam v. e. dichter uit de tijd van Muḥammad, lofdichter van twee Arabische hoofden, al-Ḥārith b. ʿAwf en Harim b. Sinān. De vrijgevigheid van de laatste ten opzichte van de dichter ging zo ver, dat hij gezworen had hem nooit iets te zullen weigeren.

VIII LIJST DER ARABISCHE WOORDEN IN DE MALEISE VERTALING VAN DE BURDA

ᶜĀd 93
ᶜadam 33
ᶜadl 6, 103
ᶜadjab 104
ᶜadjam 34
āya 46, 92
ākhira aanhef, 93, 145, 155
ᶜālam 54
Allāh a., 26, 37, 38, 53, 80, 81, 83, 85, 92, 94, 100, 107, 110, 111, 118, 125, 133, 139, 140, 146; zie ook rasūlu 'llāh.
ᶜamal (plur. aᶜmāl) 103
ammāra 13
amīr(u 'l-mu'minīn) 72
anbiyā' zie nabī
ᶜArab 34
ᶜaṣl 60
ashhur (al-ḥurum) 122

badan 55, 59
Badr 129
bait(u'llāh) 142
balāgha 97
baraka 81, 82, 136, 137, 141, 151
buḥaira 64

dīn 144
doᶜā 46, 87, 88
dunyā a., 32, 33, 50, 144, 145, 155
dhāt 44
djamāᶜa 111
djinn 34, 66

farḍ 28
firāsa 61
Furs 61, 68

ghaib 84, 85

ḥaḍra 40, 43, 73, 86, 112, 158
ḥakam 25, 95
ḥaḳīḳa 41, 48, 50
ḥāl 10, 143
ḥarām 23, 149
Harīm 152
ḥāṣil 140
ḥawḍ 102
hawā' 75
hawā 19
ḥāṣil 140
ḥikma 40, 95
himma 56
ḥulwān(?) 142
Ḥunain 129
ḥurum 122

Ibrāhīm 71
Iḍam 2, 5
ᶜiḳbān 121
ᶜilm 38, 61
islām 47, 117, 123, 126

ḳabūl 43, 67
ḳadīm 92
kāfir (plur. kuffār) 67, 71, 77 (pl.), 78, 79, 120, 787 (pl.), 123 (pl.), 125, 127, 128, 129, 130, 131 (pl.), 135
kāhin 68
kalām(u'llāh) 139
ḳalam 155
ḳalb 76, 83, 84
kalima 58
ḳawm 34, 54, 68
Kawthar 102
Kisrā 62
kitāb aanh.
ḳuwwa 17, 135
ḳudra 162
kuffār, zie: kāfir
Ḳur'ān 58, 66
Khaṣam 25
khaṭṭ 74
Khaṭṭ (landstreek) 131

lā'ik 43
lafẓ 66, 92
laṭāfa 56
lawḥ 74, 155

Madīna 2
makhlūḳ 48, 51, 79, 147, 153

maᶜnā 66, 92, 98, 106, 127
manfaᶜa 88
martaba 40, 44, 46, 48, 109, 110, 116(?)
maᶜrūf 35
maᶜṣiya 17
mīzān 103
muᶜdjiza 52, 89, 92, 94, 95, 96, 104, 139, 140
Muḥammad 34, 45, 52, 57, 147
muḥdath 92
mu'min a., 72 (pl.), 102, 159
munkar 35
munṣif 9
mushkil 95
mustaḳīm 103

nabī (plur. anbiyā') 35, 38, 43, 52 (pl.), 53 (pl.), 72, 94, 110, 146, 160
nafs 13, 18, 24, 144, 156, 159
Naṣārā 43
niᶜma 107, 152, 158
nisba 113
nubuwwa 47, 66, 67, 84, 85, 119, 139

raḥma 157
rakham 121
rasūl 118
rasūlu 'llāh 2, 39, 45, 48. 52, 55, 57, 63, 66, 71, 72, 73, 76, 110, 120, 126, 136, 137, 154

ṣabr 161
ṣādiḳ 35
ṣaḥāba 128, 130, 131, 134, 161

sakra 153
salam 1, 5
ṣāliḥ 20
Sāwa 64
ṣidḳ 47, 66, 104
ṣifa 44, 92
ṣirāṭ 103
sudjūd 73
sunna 28
shafāᶜa 36
shahāda 54
shahwa 17
shiᶜr 141
shaiṭān (plur. shayāṭīn) 24, 70 (pl.), 71 (pl.)

taḥayyur 3, 47
taḳallub 37
taḳwā 161
tasbīḥ 72
tawba 23
tawfīḳ 159

ᶜudhr 9
Uḥud 129
umma, 36, 94, 118, 138
ummī 140

yatīm 140
Yūnus 72

ẓāhir 52, 89, 94
Zuhair 152

IX AANHANGSEL

Fragment van een Maleise vertaling van al-Ushi's Bad' al-Amali.

Op de vertaling van de Burda volgt in het handschrift een vijftal folia (31—35), dat een gedeelte behelst van de tekst met interlineaire Maleise vertaling van een ander zeer bekend Arabisch werkje, de ḳaṣīda *al-Lāmiyya fi'l-tawḥīd*, „Het l-gedicht over de geloofsleer", zo geheten omdat elke versregel ervan eindigt met een l. Een andere naam is *ḳ. yaḳūlu 'l-ᶜabd*, terwijl het voorts ook wel *Bad' al-amālī*, of kortweg *Amālī* wordt genoemd. Deze beide namen vinden hun verklaring in de eerste regel van het gedicht, die aanvangt met de woorden: *yaḳūlu 'l-ᶜabdu fī bad'i 'l-amālī*, „de gelovige zegt in het begin van het dictaat".

Naar een mededeling bij Hādjdjī Khalīfa (ed. Flügel IV : 558 no 9524) zou dit gedicht omstreeks het jaar 569/1173 zijn samengesteld door Sirādj al-Dīn Abū Muḥammad ᶜAlī b. ᶜUthmān al-Ūshī (al-Farghānī al-Ḥanafī), een schrijver omtrent wiens leven niets bekend is [153]). Het bevat een berijmde geloofsleer in nog geen 70 versregels, leende zich blijkbaar goed voor het uit het hoofd leren, en is, evenals de Burda, over de Moslimse wereld verbreid geraakt en tot op onze tijd toe geliefd gebleven. Het staat b.v. in margine van de in 1295/1878 te Singapore gedrukte uitgaaf van de *Safīnat al-nadjā'* (Het schip der behoudenis) van Sālim b. Samīr, een in Indonesië lange tijd zeer populair werkje [154]).

al-Ūshī's berijmde geloofsleer is vele malen en in allerlei talen van commentaar voorzien; Brockelmann somt er niet minder dan 29 op, waaronder in het Perzisch, Turks en Hindostani [155]). Onder de Perzische is er een van Ākhond Derwīzeh, de opponent en biograaf van Bāyazīd, de stichter van de Rawshaniyya-secte, die in de 2ᵉ helft van

---

153) Flügel (*Z.D.M.G.* XVI bl. 685) citeert een bericht, waarin behalve deze al-Ūshī nog twee andere personen als mogelijke auteurs worden genoemd.

154) Brockelmann, *G.A.L.* S. II : 812; *Bingkisan Budi* (Feestbundel Van Ronkel, Leiden 1950), bl. 106 en nt. 1 aldaar.

155) *G.A.L.* I : 429, S I : 764; *E.d.I.* IV : 1136.

de zestiende eeuw in Afghanistan en Noord-Indië aan keizer Akbar zoveel te stellen heeft gegeven [156]).

Daaruit mag men wel concluderen, dat het werkje in de zestiende eeuw in Indië bekendheid heeft genoten, zodat de mogelijkheid bestaat, dat het uit Indië naar Atjèh is gekomen.

In Europa is het bekend gemaakt door P. von Bohlen, die het in 1825 met een Latijnse en een Duitse vertaling heeft uitgegeven, onder de titel: *Carmen Arabicum Amālī dictum*. Het is verder gemakkelijk te raadplegen in de te Kairo uitgekomen en vele malen herdrukte *Madjmūᶜ min muhimmāt al-mutūn* (Verzameling belangrijke teksten).

Bij vergelijking met deze beide uitgaven [157]) bleek — gelijk Van Ronkel reeds had opgemerkt [158]) — dat het handschrift te Cambridge slechts een gedeelte van de tekst bevat, en dat de volgorde der versregels van het fragment enigszins in de war is. Het telt de regels 1—3ᵃ, 16ᵇ—18, 20—23, 27, 24—26, 28—34, 42, 43, 35—38 van de tekst van Von Bohlen en de *Madjmūᶜ* [159]), in de aangegeven volgorde. In de hierachter volgende uitgaaf is de juiste volgorde hersteld.

Wat de Maleise tekst betreft, valt op te merken, dat het aantal Arabische woorden daarin de indruk wekt groter te zijn dan in de vertaling van de Burda. Ik heb ze cursief laten drukken. Een aantal weergaven van Arabische termen en zinsneden verdient de aandacht.

vs. 2. *sudah* voor A. *ḳadīm*, van eeuwigheid bestaande.
peri voor A. *ṣifa*, Mal. *sifat*, eigenschap.

vs. 20. De woorden na *mata kepalanja* zijn de weergave van A. *bighairi kaifin wa'idrākin wa-ḍarbin min mithāli*, zonder dat men kan zeggen, hoe, zonder waarneming of vergelijking met iets anders.

vs. 21. *haj segala budiman, bitjaralah olèh kamu kira-kira kaum Muᶜtazilah*, voor A. *fayā khusrāna ahli 'l-iᶜtizāli*, o, hoeveel derven de Muᶜtazilieten!

vs. 23. *dengan dalil mutawatir*, voor A. *bi'l-tawālī*. Hier heeft de vertaler de uitleg gevolgd, die zegt dat dit betekent: *bi'l-tawātur*

---

[156]) Zie *E.d.I.* III : 1223, en vooral F. A. von Noer, *Kaiser Akbar* (Leiden, 1885), dl. II hfdst. 5.

[157]) Ik heb de in 1325/1907 verschenen editie van de *Madjmūᶜ* gebruikt.

[158]) *B.K.I.* 6e Reeks dl. 2 (1896), bl. 10.

[159]) In aanmerking genomen dat vs. 28 van de tekst in de *Madjmūᶜ* (= 58 *Madjmūᶜ* = 57 von Bohlen) kennelijk een van zijn plaats geraakte regel is.

al-ḳaṭʿī naḳlihi ilainā min al-kitāb wa'l-sunna wa-idjmāʿ al-umma, tot ons gekomen in ononderbroken categorische traditie uit Koran, overlevering en consensus der gemeente (zie de comm. van ʿAlī b. Sulṭān Muḥammad al-Ḳāri' in de Ḥāshiya (glossen) daarop, uitgegeven te Kairo, 1349/1930, onder de titel: *Tuḥfat al-Aʿālī,* bl. 35).

vs. 29. *kurang* voor A. *dhu 'ftiʿāl. Iftiʿāl* (gemaaktheid, valsheid) betekent volgens dezelfde commentaar (o.c. bl. 40): *siḥr* en *kidhb,* toverij en leugen.

vs. 36. *ʿAli pada saff berperang,* voor A. *al-karrār fī ṣaffi 'l-ḳitāl,* de voorvechter in de slagorde, de held in de strijd. Doordat de vertaler, in stede van een vertaling van *al-karrār* te geven, kortweg ʿAlī heeft geschreven, is aan de betekenis te kort gedaan; men moet, zoals het er staat, vertalen: ʿUthman gaat boven ʿAlī in de strijd; vandaar dat ik de woorden: de voorvechter, heb toegevoegd.

vs. 37. *tiada ngapa,* voor A. *lā tubālī,* bekommer U niet om, let niet op.
kemudian daripada berperang, voor A. *baʿda hādhā,* na dit; deze woorden kunnen ook betekenen: na deze, en slaan dan op de zo juist genoemde chaliefen, niet op ʿAlī's krijgsmanschap.

vs. 38. ʿA'isjah, Fatimah, voor A. *al-ṣiddīḳa* en *al-zahrā'.* De vertaler heeft niet de moeite genomen, deze gebruikelijke aanduidingen der beide vrouwen te vertalen, evenals hij zoëven *al-karrār* met ʿAli heeft weergegeven.

vs. 42. *pada masa berpandangan dengan adhāb al-ākhira,* voor A. *ḥāla ya'sin,* in de staat der vertwijfeling.
karena tiada ia menurut amr Allah, voor A. *li-faḳdi 'l-imtithāli,* vanwege de afwezigheid van gehoorzaamheid.

vs. 43. *kira-kira,* voor A. *ḥisāb.*

Ten slotte moet nog worden opgemerkt, dat de spelling *bemula* — welk woord, als weergave van Arab. *wa-,* niet meer is dan een leesteken — beantwoordt aan de Perakse uitspraak, een verdere aanwijzing van de mogelijke herkomst van de vertaler der in dit handschrift aangetroffen stukken, evenals het gebruik van *ngapa* (vs. 37) voor *mengapa,* eveneens conform het Peraks-Maleis.

TEKST

Dengan nama *Allah* djua kumulaï *kitab* ini, jang mahamurah dalam *dunia*, jang mengasihani hamba *mu'min* dalam *achirat*.

1. Berkata hamba *Allah* pada memulai *Amālī*, bagi menjatakan *ᶜilmu tawḥīd* dengan seperti mutia bertjutjuk.
2. Tuhan semesta sekalian Tuhan kami jang sudah, dan diperikan dengan segala peri jang sempurna.
3.[a] Ia djua jang hidup nityasa menghatur segala pekerdjaan,....

....

16.[b] tunggal empunja kebesaran dan ketinggian.
17. Mematikan *machluk* sekalian maka dihidupkannja sekalian, maka dibalasnja meréka sekalian atas sebagai perbuatannja.
18. Bagi segala jang beragama *Islam* bagai-bagai tanaman sorga dan bagai-bagai *niᶜmat*nja, dan bagi segala *kafir* mendapat sjiksja Jang mahakuasa.

....

20. Lagi akan melihat *Allah* segala *mu'min* dalam negeri *achirat* dengan mata kepalanja dengan tiada dapat diperikan, dan dengan tiada didapatnja oleh mata dan dengan tiada dapat dibagaikan daripada sesuatu bagai pun.
21. Maka dikelupaï meréka jang melihat itu *niᶜmat* sjorga tatkala meréka itu melihat Tuhannja, maka haj segala budiman, bitjaralah oléh kamu kira-kira *kaum Muᶜtazila*.
22. Bemula tiada djua perbuatan jang baik *fard*, atas Tuhan jang menganugerahakan djalan sebenarnja jang amat sutji dari segala jang empunja ketinggian.
23. Bemula *fard* nityasa mens*adik*kan rasulullah, dan mens*adik*kan segala *malaikat* jang mulia dengan *dalil mutawatir*.
24. Bemula disudahi segala *rasulullah* dengan jang tinggi *kudrat*nja dan (ti)nggi dari semesta sekalian, *nabi Hasjimi* bangsjanja jang amat élok lakunja empunja keélokan.
25. Bahwa penghulu segala *nabi* dengan tiada bersalahan, dan makuta segala *wali* dengan kata sebenarnja tiada salah.
26. Bemula kekal djua *sjarᶜ Muhammad* pada segala masa, datang ari *kiamat* dan berpindah dari *dunia* ke*achirat*.
27. Dan sebenarnja kerdja (? l. *miᶜrādj*) *rasulullah ṣallā'llāhu ᶜalaihi wa-*

sallama dan sesungguhnja, maka dalamnja *nass Kur'an* dan segala *chabar* jang mahatinggi.

28. Dan bemula sesungguhnja segala *nabi* senistjaja dalam sentosja, daripada segala drohaka dengan disehadja dan daripada *ma^czul.*
29. Dan tiada ada perempuan djadi *nabi Allah* sekalipun, dan tiada hamba orang dan tiada orang jang kurang (?).
30. Bemula *Dzul-Karnain* tiada *masjhur* adanja *nabi,* demikian lagi *Lukman* pun, maka pelihara engkau daripada perbantahkandia.
31. Bemula *Isa Roh Allah* lagi 'kan turun ke *^cālam al-dunyā* meminasakan, bagi *Dadjal* jang tjelaka empunja kebesaran.
32. Segala *keramat awliyā* dalam negeri *dunia,* njata adanja maka meréka itulah beroléh anugeraha Tuhannja.
33. Bemula tiada sampai *wali* pada suatu masa pun, kepada *nabi* atau *rasul* pada kemuliaannja.
34. Bemula bagi Abu Bakar *al-siddik* kelebihannja jang njata, daripada segala *sahabat*nja *rasulullah* tiada lagi *sjakk* dalamnja.
35. Bemula bagi ^cUmar kemuliaannja dan kelebihannja, daripada ^cUthman jang empunja kedua tjaja jang tinggi.
36. Bemula ^cUthman sebenarnja adanja terlebih, daripada ^cAli pada *saff* berperang.
37. Bemula bagi ^cAli pun kelebihannja kemudian daripada berperang (atas orang) lain sekalian tiada ngapa.
38. Bemula bagi ^cAisjah kelebihan maka dengarkan (?) daripada Fatimah pada setengah daripada segala per(angainja).

....

42. Bemula tiada *sah iman* seseorang manusjia pada masa berpandangan dengan *adhāb al-ākhira,* karena tiada ia menurut *amr Allah.*
43. Bemula tiada segala *amal saleh* dalam kira-kira, daripada *iman* tiada *fard* perhubunggannja dangan *iman.*

VERTALING

Ik begin dit geschrift met de naam van God, die zich in deze wereld genadig betoont en zich in de andere wereld over zijn gelovige dienaren erbarmt.

1. De dienaar Gods zegt tot begin van het dictaat ter uiteenzetting van de geloofsleer als een snoer aaneengeregen parelen:
2. De Heer van al het zijnde is onze Heer, de Eeuwige, die beschreven wordt met alle volmaakte eigenschappen.

3.[a] Hij is de Levende, die voortdurend alles bestiert....

....

16.[b] Enig in majesteit en verhevenheid.

17. Hij doodt alle schepsel en roept het dan weer tot het leven terug; daarop vergeldt Hij een iegelijk naar zijn daden.
18. Voor allen die den Islam belijden, zijn er de tuinen van het paradijs en de genietingen daarvan, maar de ongelovigen ondergaan de straf des Almachtigen.

....

20. Voorts zal ieder gelovige in het hiernamaals God aanschouwen met het lichamelijk oog — op een wijze die alle beschrijving tart —, zonder zintuigelijke waarneming, op een zich aan alle vergelijking onttrekkende wijze.
21. Wanneer zij God aanschouwen, vergeten zij die Hem zien de genietingen van het paradijs. O gij verstandigen! Overlegt bij Uzelven hoe het de Muᶜtazilieten [160]) zal vergaan (wat de M. zullen derven).
22. God, die de leiding ten goede schenkt, en die de Heiligste is aller verhevenen, heeft niet de plicht, te handelen ten goede.
23. Het is steeds Uw plicht, de gezanten Gods te erkennen, alsmede de verheven engelen, op grond van een doorlopende reeks van bewijzen.
24. De rij der godsgezanten wordt besloten met de machtige, die de hoogste is van allen, de Hasjimietische profeet, wiens gedrag uitmunt door schoonheid.
25. Hij is ontegenzeggelijk de eerste van alle godsgezanten, en naar waarheid de kroon der profeten.
26. De wet van Mohammad is voor alle tijden, tot op de dag der opstanding en de overgang van deze wereld naar de toekomende.
27. Een onomstotelijk feit is de hemelvaart van de godsgezant — God zegene hem en schenke hem vrede —; daarvoor zijn bewijzen in de

---

[160]) Naar bekend, loochenen de Muᶜtazilieten de *visio beatifica*.

Koran en in berichten van hoog gezag.

28. De profeten zijn ongetwijfeld vrij van opzettelijke zonden, en kunnen uit het profeetschap niet worden ontzet.
29. Een vrouw is nimmer met het profeetschap bekleed, noch ook een slaaf, of iemand met een (lichamelijk of moreel) gebrek.
30. Alexander de tweehoornige staat niet als profeet bekend, en evenmin Lukman; hoed U dus voor dispuut daarover!
31. Jezus de Geest Gods [161]) zal wederkomen op deze wereld ten einde de macht van de gevloekte Antichrist te vernietigen.
32. De wonderen der heiligen in deze wereld hebben realiteit, want zij hebben de gunst des Heren verworven.
33. Nooit kan te eniger tijd een heilige de rang van een profeet of een godsgezant bereiken.
34. Abu Bakr de waarachtige heeft duidelijk voorrang boven alle gezellen van de godsgezant; daaraan is geen twijfel.
35. ᶜUmar heeft voorrang boven ᶜUthman, de bezitter van de „twee verheven lichten" [162]).
36. ᶜUthman heeft voorrang boven ᶜAli, (de voorvechter) in de strijd.
37. Niet ter zake doet hier, dat ᶜAli, afgezien van het vechten, ook nog in andere opzichten voorrang heeft boven alle andere mensen.
38. ᶜA'isjah heeft — luister goed — voorrang boven Fatimah vanwege enkele van haar eigenschappen.

. . . .

42. Het geloven ten tijde dat men de straf van het hiernamaals voor zich ziet, wordt niet aanvaard, daar men Gods geboden niet is nagekomen.
43. De vrome werken worden niet gerekend als met het geloof noodwendig verbonden.

---

[161]) Deze toevoeging staat niet in de Arabische tekst.

[162]) Naar de overlevering wil, zou ᶜUthmān de bijnaam *Dhu 'l-Nurain* hebben gehad, omdat hij met twee dochters van de profeet: Rukayya en Umm Kulthūm, gehuwd is geweest. Twijfel aan deze verklaring is uitgesproken door Lammens, *Fāṭima et les filles de Mahomet*, bl. 45.

8,50

8.004.532